

అర్జున ప్రతిజ్ఞ

అను

విరావత వ్రతము

గ్రంథకర్త

యస్. సూర్యనారాయణమూర్తి.

శ్రీసత్యనారాయణబుక్ డిపో.,

చల్లిపల్లి, టి. టి. కె. నెల్లూరు,

రాజమహేంద్రవరం.

రామదాసు.

గ్రంథకర్త:—బళ్ళారి ధర్మవరం గోపాలాచార్యులుగారు.

ఆధునిక కాలమునందలి యాంధ్రవాటక సమాజమువారికి ఆకును ముంగొంగుబంగారమై యున్న రామదాసునాటకమును, అందలి మాధుర్యసమృద్ధిత కీర్తనలను యెరుంగనివారుండరు. మన భాషలో నెన్ని రామదాసునాటకములు రచింపబడినను, రంగస్తలమున బ్రదర్శింపబడిన దిది యొక్కటియే! ఈనాటక పాఠప్రయమును మాటలతో వర్ణింపబూనుట సూర్యుని దీపికతో జూడదలంచుటయే.

పెల ను 1—0—

రంగునరౌడి.

గ్రంథకర్త:—పోతురాజు రామానుజరావుగారు.

ఆంధ్ర బర్బారాజ్యములందు స్వేచ్ఛాచిహారమునల్పి కపిని నకులకును యశో, ధనలాభములం వేహార్చిసమారంగునరౌడి నెరుంగవారులేరు. రాడీలకెల్లరాడి రంగునరౌడి నెరుంగనివారు లేరు. రి. డీలకెల్ల రవుడీ మారంగున రివుడి సాహసవంతులగు హత్యలు, నిరతర సూరాపానములు, సంసారి వేశ్యాతారతమ్యములు లేని శృంగారచర్యలు, అబద్ధములు, అప్రమానములు, మారవుడీ నిత్యలీలలు. డీ భార్య పతివ్రత అనులోకోక్తిచే అన్నపూర్ణాదేవి పతికార్యాత్మ బలినిచ్చిన మహాసాధ్వీగా చిత్రింపబడినది. గంగారామ రాముల హాస్యములు కడుపుబ్బ నవ్వించుచు భరతకొరకై ఉరిశిక్ష బాల్చుడిన సతి అన్నపూర్ణాదేవికొరకై ఆత్మహత్య చేసుకొనిన మారవుడీ శంకరరావు విషాదాంత జీవితము—రంగున రవుడీ నాటకముగా కీర్తి గాంచుచున్నది.

పెల ను 1—0—

శ్రీసత్యనారాయణ బుక్ డిపో, పల్లివెంట్ల టి. బుక్ స్టెల్లర్లు, రాజమండ్రి.

తిరున ప్రతిజ్ఞ

అను

విరావత వ్రతము.

యస్. సూర్యనారాయణమూర్తి.

ప్రచురించినది 2000

శ్రీ సత్యనారాయణబుక్ డిపో.,

పల్లెపల్లి రైల్వే స్టేషన్, విజయవాడ.

గాజము.

విజయవాడ.

శ్రీ పతిముదాలయము.

ముద్రించినది.

కాపీరైటు.]

1937

[వల. సం. 0-12-0

ఈ నాటకమున వచ్చుపాత్రలు.

పురుషులు :

1. పాండురాజు — ధృతరాష్ట్రాని తమ్ముడు
2. సుధర్ముడు — పాండురాజునకు మంత్రి.
3. మార్కండేయుడు — మహర్షి.
4. ధృతరాష్ట్రుడు — సార్వభౌముడు.
5. నుగ్రోధనుడు — యువరాజు.
6. భీష్ముడు —
7. విదురుడు — ధృతరాష్ట్రునకు సోదరుడు.
8. ధర్మరాజు
9. భీముడు } పాండవులు.
10. నకులుడు }
11. సహదేవుడు }
12. అర్జునుడు } — కథానాయకుడు.
13. ఇంద్రుడు — నాకాధిపతి.
14. ధౌమ్యుడు — పాండవులకుఁ బురోహితుడు.
15. విష్ణుశర్మ }
16. రామశర్మ } బాహ్యులు
17. నారదుడు.
18. శ్రీకృష్ణుడు.
19. పులస్త్యుడు.
20. బృహస్పతి.

స్త్రీలు.

1. కుంతి.
2. మాదిరి.
3. గాంధారి.

సూచన:—ఈ నాటకము పదిమంది నటకులతోఁ బ్రదర్శింపవచ్చును.

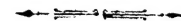
ఇందుఁ గొన్ని పాత్రములు ప్రధానములు.

శ్రీ రామా !

తిరున ప్రతిజ్ఞ

అను

విరావత వ్రతము.

ప్రథమాంకము.

మొదటిరంగము:—అరణ్యము.

[ప్రవేశము:—సుధర్మడు.]

సుధ—(తనలో) ప్రజలఁ దన ప్రజలఁబోలెఁ జూచుకొనుచు, వారి
కేయిక్కట్టువాటిల్లినను దనకు వాటిల్లినట్లు తలంచుచుఁ దన్ని వా
రణోపాయ మాలోచించు భూపతియే భూపతికదా ! జనరంజ
కముగఁ బాలించుటలోఁ జుద్రవంశాభిచంద్రుం డగు పాండు
రాజు ప్రథమగణ్యుడు. అమ్మహాత్ముని సద్గుణసంపత్తిని శ్లాఘిం
చుట కేఁకితక్యము ?

గీ. అన్న ధృతరాష్ట్రుఁ డంధుఁడై ర యాత్మరాజ్య
పాలనము సేయలేకున్న ర భక్తితోడ
వాని గద్దియ నునిచి యరపారశక్తి
నెల్లకార్యంబులను నిర్వహించు నితఁడు.

స్వార్థత్యాగు లనడగు మహాపురుషులలో మాపాండుభూపతి ప్రథమగణ్యుడుగదా ! ఈమధ్యఁ గ్రూరమృగసంతానంబులు రాష్ట్రములోనిప్రజలను బీడించుచున్నవని పురప్రముఖులు పలువురు మొఱువెట్టుకొనఁగాఁ గరుణాభుక్తైఁ సపరివారంబుగ నాభూజాని యాయురణ్యముం బ్రవేశించినాఁడు. అవక్రపరాక్రమస్ఫురణ బ్రకటించి కుష్టజంతువులఁ బోలియించినాఁడు.

[అంత నేకధ్యమున]

గీ. “ఉదయమాదిగ దుష్టజంతువులఁ బట్టి
వేటతమకానఁ జెండాడి నీ విసిగినాడ !

వేటఁ జాలింపుఁ డింక నోరీరులార !

విశ్రమింపుఁడు మీరలు నీ స్వేచ్ఛఁ బోయి.”

సుధ—(అలకించి) అదిగో ! మహారాజు వేటను ముగించినట్లు తెలియుచున్నది. అంతఃపురాంగనలఁ దగిన ప్రదేశమున నుంచి కాపాడుటకు వలసినపరివారమును నియమింపవలసినదిగా నా కాయనఘుఁడు, ఒసంగిన యాజ్ఞను నేను నివ్వహించితిని (ముందునకుఁ జూచి) అదిగో ! పాండుభూపతి యీచెసకే వచ్చుచుండెను.

[అపు డుచితవేషముతోఁ గాండురాజు ప్రవేశము.]

సుధ—జయము- జయము- చంద్రవంశాభిచంద్రులకు

పాండు—సచివోత్తమా ! సుధర్మా ! నీ విచ్చటనే యుంటివా ? ఆహా ! ఈవృక్షము పాంథజనములపాలిటి కల్పవృక్షముగదా ! అల్లివిల్లిగా నల్లుకొనినయాకుజొంపములతో, మధ్యందినమార్తాండుని ప్రచండకిరణపింఛోళిని వారించి పథికులకుఁ జల్లని నీడనిచ్చుట మాత్రమేకాక, మధురఫలాదులచేఁ దృప్తిఁగూర్చి నేడఁదేర్చుచు న్నదనుటలో నతిశయోక్తి యేమున్నది ?

గీ. ప్రజోభలముఁ గోరకుండ నీరపాదపంబు
జనుల కుపకృతి నేయుఁ బూజ్యమ్ముగాదె!
పుడమిఁగల ప్రజలెల్ల నీ ర భూజమ్ము
జీవనము నేయ లోకాళి ర శ్రేయమందు.

సుధ—మహారాజా! వేటవలనఁ గలిగిన శ్రమంబునుగ నించకనేపు-
ఆవృక్షచ్ఛాయను విశ్రమింపుడు.

పాంశు—(కూరుచుండి) అమాత్యవరా! మహోగ్రకోపంబున పన్య
మృగంబులఁ బాలియించితి నే గాని, నాహృదయమున నించు
కంతయు శాంతిఁ బొందనైతిని

చ. ధరను సహింసఁబోలు వరధర్మము వేటదిలేదటంచు నే
నెఱిగియు నిప్పు క్రూరతను ర నెల్లమ్మగాళి వధించినాడ! మ
ర్భరమగు పాతకంబు ననుభవింప విచారపయోధి ముంచదే!
ఎఱుంగక జేయఁ బాడియగు; ర నే నెటు శిక్షను బొందకుండెదన్.

సుధ—(తనలో) ఆహా! ఈమహారాజునకుఁ గల ధర్మబుద్ధి ప్రశంసనీ
యముగదా! (ప్రకా) రాజేంద్రా! మీరీరితిని డెందమునఁ
నొండలపాలునాడఁ బనిలేదు—ఏలనందురా? కేవలము మృగ
యావినోదార్థ మరణ్యములకుం జని సాధుసత్త్వంబుల నుక్కడం
చిన దోషంబయగును. అట్టితఱిని సప్తవ్యసనంబులలో నొండగు
వేట పాతకహేతువే యగును కాని పల్లీపట్టణంబులందున్న
ప్రజలను బశువులను శిశువులను బైరులను బంటలను నాశము
సేయుచున్న దుష్టజంతువుల సంతముసేయుటలోఁ దప్పేము
న్నది? రాజకులావతంసమా! ప్రభువులెఱుంగని ధర్మములే
మున్నవి? రాజు ప్రజలబాధలను నివారించుట కెట్టి సమయ
మందయున బద్ధకంకణుడై యుండవలయును గదా! ప్రజలే
స్వయముగవచ్చి తమయిక్కట్టులనుగుఱించి మొఱపెట్టుకొన్న

పుడుగదా మన మీకార్యమునకుఁ గడంగితిమి ! దేవర చింత
దక్కుఁడు. లోకహితం బాచరించినందులకు మీఁదుమిక్కిలి
సంతోషమునే చెందవలసియున్నది. వనమునఁ గ్రూరమృగము
లను మచ్చునకయిన మిగులనియకుండుటయే ప్రజలకోరిక.

పాండు—అమాత్యమాడామణీ ! నీవాక్యములు నాకిప్పట్ల మానసిక
ప్రమోదమును ఘటించుచున్నవి. జంతుసంతతి నిశ్శేషమయిన
దనియే చెప్పవచ్చును. ఇఁకఁ బ్రజలు కడుపులోనిచల్ల కదల
కుండ హాయిగా సుఖంపవచ్చును. ఏమందువా ?

సీ. అలమందలబట్టి ర యవలీల మ్రొంగడి

వ్యాఘ్రసంతానమ్ము ర మరణమందె

గొఱ్ఱలమెడలబట్టి ర కొనిపోయి మెక్కెడి

వృకసమూహంబెల్లఁ ర బృధ్వఁగూలె

వృషభంబునైనను ర నెత్తుకపోజాలు

సింగపుంగోదములు ర చెండబడియె

తేళ్ళ నుప్పుల డాసి ర లీలమై భుజియించు

గండకసత్త్వముల్ ర కనెను మృతిని;

గీ. సచివ ! క్రూరభావముతోడ ర సంచరించి

పశువులకుఁ బంటలకు భువిఁ ర బ్రజలకును న

పశుతి సలిపెడు జంతువుల్ ర మాయమాయెఁ

జంతఁ దక్కుత జనులెల్ల ర న్నాస్తితములను

సుధ—చక్రిచక్రమునకయినను, కూలికూలమునకయినను, వజ్రవజ్ర
మునకయినను నెదురుండవచ్చుఁ గాని మీసాహసమున కెదురు
గలదా ? అత్యంతత్రద్ధాశ్చార్యములతోఁ బ్రభువువారు క్రూరమృ
గములఁ బాలియించియే యుండవచ్చును; కాని యేమూలనో
యొకటియె డింకను మిగిలియేయుండునని నాశంబేహము.

పాండు — సచిచాగ్రణీ ! నీకాసందేహ మక్కఱలేదు

గీ. కంచుకాగడాతోడ నీ శ కానయెల్ల
పాదకి వేసారినను గూడ శ భీతిఁగూర్చు
గుప్తముగ మొందు గూడ నీ శ దృష్టిఁబడదు;
నిజము నానుడి; సమ్ముము శ నిజము; నిజము.

సుధ — అటులయిన మేలే !

పాండు — సుధర్మా ! మాటలకతమున మఱచితిని. అంతఃపురాంగనలు
“వలకు- వల” దని యెంత చెప్పినను, వినక యాయుడవుల కదు
మొదిరిగదా ! వారిం దను క్తప్రదేశముననుంచి తద్రక్షణారఘై
వలయు పరివారమును నియోగించితివా ?

సుధ — ప్రభూ ! ఆకార్యము సత్యంతశ్రద్ధతో నిర్వహించితిని.

చ. పులిచనుచొచ్చినన్ భయముఁబొందక పైబడిచంపునట్టి యో
ధుల సటనుండఁ జెప్పితిని; శ దోర్బలశాలురు; వారు కాఁపుఁగా
నిలువఁగ స్త్రీజనాబునకు శ నిక్కము భీతి రవంతలేను; కాఁ
కులు నెలుఁగెత్తికూయుటకుఁ శ గొంతును నయ్యెడఁ బాండుభూనరా!

[అంత నేపథ్యము సడియగును.]

సుధ — దేవా ! ఆసడి నాలకించితిరా ! అపాదచాటున నేదియో మిట్ట
మృగమైయుండును. మీరెంతఁగా సంహరించినను, అక్కడ
క్కడ నొకటి రెండు మిగులకుండునా ?

పాండు — (లేచి బాణమందుకొని) ఏమి ? మృత్రీ ! పాండురాజంతటి
పరాక్రమశాలి వన్యమృగముల నిశ్చేష మొనరింపఁ బ్రతినయూ
నఁగా నయ్యది నెఱవేఱకుండునా ? ఆలసింపనేల ! ఇదే ! శరముం
బ్రయోగించి నీమదినున్న సందేహముం బాపెదను. (అని శర
మును విడుచుచున్నాడు.)

[అప్పుడు సేవభ్యమున]

“హా! హా! పాండురాజాధమా! మదాంధీభూతచిత్తా! నీకెంత కండకావరమురా! కన్నుమిన్నగానవలదా? వేటనెవంబున మాయాశ్రమంబునకు వచ్చి మృగరూపములతో నేకాంతవిహార మొనరించుచున్న మునిదంపతుల మగు మమ్ము బాలియించితివా? దుర్మార్గుడా! మేము నీకొనరించిన యపకార మేమున్నదిరా? దుర్భరమగు బాధను మాకుఁగూర్చి బలవన్మరణ మందఁజేసితివా? పాపాత్ముడా! హృదయాహ్లాద మెసాగఁగ్రీడించుచున్న మేము నీకతంబున జీవములను గోల్పోవుచున్నాము. నీవును నీభార్యలతో నేకాంతవిహార మొనరించిన మావలె విగతజీవుడ వగుచువుగాకి! హా! పాండురాజా! హా పాండురాజా!

పాండు—(అలకించి విస్మయభీతకఠిణచేతస్కుండై) సుధర్మా! సుధర్మా! సమిది? పోయి చూచిరమ్మ.

సుధ—దేవా! కాలప్రాశస్త్యాబ్యమునఁ బ్రమాదమే సంభవించినది. ఎవ్వరో మునిదంపతు లేణీహాపమ్ముల నేకాంతక్రీడ సలుపుచుండఁగా- మృగమను చభిప్రాయముతో దేవర పొరఁబడితిరి. చూచివచ్చెదను. (నిష్క్రమించును.)

పాండు—(తనలో) హా! దైవమా! దుర్భరశాపాగ్ని కింధన మొనరించితివా?

సుధ—(ప్రవేశించి) ప్రభూ! ప్రమాదమే వాటిల్లినది. మునిదంపతులు త్వదీయ ధనుర్ముక్తశరంబుకతంబున విగతప్రాణులై పడియుండిరి. అక్కటా! నేఁడెంత దుర్దినము! (విచారమభినయించును.)

పాండు—హా! మునిదంపతులారా! తెలియక చేసిన తప్పిదమునకుఁ దగిన శిక్షను విధించితిరా? అయ్యయ్యా! ఇదేమిపాపము!

పుణ్యమునకుఁ బోయినఁ బాప మెవరు రావలయునా? దుష్ట
పుష్కములఁ బోలియించి, జనబాధను నివారింప వేటకువచ్చి
తిని గాని- వినోదార్థము గాలేదే? హా! దైవమా! దైవమా!
కలనయిన సవినీతికార్య మొనరింపనొల్లక, యనవరతము భవవీ
యచరణారవిదమ్ముల నాత్మఁదలంచు భక్తుడనగు నా కీమర్గ
తియూ? అకటకటా! అనిచార్యుడు మునిశాపాగ్నిని మ్రగ్గి
నేను సంతోషపలసినదేనా? (దుఃఖించును.)

సుధ—దేవా! ఊటడిల్లుఁ డూటడిల్లుఁడు. కాలవాహినిలోఁ గొట్టుకొ
నివచ్చు కష్టసుఖములకు మానవులు తలయొగ్గవలసినదే! ఇంతకు
విధివిధాన మిట్లుండనోపు! లేకున్న సత్త్వసంహారము చాలించి
యీవృక్షచ్ఛాయను విశ్రమించుచున్నతేని- బుద్ధిహీనుండనగు
నేను సద్గుణాలకించియు మిన్నకుండక ప్రభువువారి కేలయెఱిగిం
పవలయును? ఎఱిగించితీబో- పరిశీలింపకయే బాణము
విడిచి తమ రీదుర్భరశాపంబునకు గుఱికానేల? ఇదియంతయు
దైవనిర్ణయము. తప్పింప నెవరికిశక్యము? దుఃఖము దిగ
మ్రొంగుడు.

పాండు—(కన్నీరుఁ గార్చుచు) హా! సచివాగ్రణి! దుఃఖమును దిగ
మ్రొంగుటెట్లు?

సీ. సుఖమందలేదింక శ సుందరీమణులను

బిగికొఁగిటను జేర్చి శ ప్రేమఁజూపి

తనియలేదింకను శ దలియబోడులమోవి

చాకమ్ము నాని సంభ్రమము దీఱ

శ ముఖంపలేదింక శ సలలితయావన

మడఁగ నేఁ గాంతల శ యండఁ జేరి

నుంబింపలేదొక శ సోయము జుల్ము-

ముగుడలమోముదోమ్మలను బ్రీతి

గీ. అకటకట! నేటనెపమున శ నడవి కరుగు

దెంచి, తొందరించెంచి ప్రగీప్తబాణ

మేసి మునిదొకతులం గూల్చి శ హీనవృత్తి

శాపదగ్ధుడ నైతి నే శ సదివవరుచు!

సుధ—(తనలో) పాప మోముహూరాజ నిండుజన్మమున నుండుటచేతఁ
గాముకుండై యున్నవాఁడు. (ప్రకా) దేవా! విచారించితి
బ్రహ్మజన మేనున్నది? గతజలసేతుబంధనముకైవడి గతవృ
త్తాంతస్మరణము కూడ నిష్ఫలమేగదా!

పాండు—(గద్గదస్వరముతో) హా! పరమేశ్వరా! నాకెట్టి దుష్ఠితిని
గల్పించితివి?

గీ. చంద్రవేశము నభివృద్ధి శ సలుపఁజాలు

సంతుః బడయంగనైతి నే శ సతులం గూడి

దారుణం బగు మునిశాప శ నూరములులం

గలిగినంతనె ప్రాణముల్ శ కిడకుం నెమ్ము.

కట్టా! అవక్రపరాక్రమోపేతుడనై, మత్తారిజన్యమకుటపా
ళిని గాలు మోపి కప్పములం గొన్నమహాబలుడనై, యిద్దయు
ద్ధవీరుండనై, దిగంతవ్యాప్తకీర్తికలితుండ నైయున్న నేను సంతా
నరహితుండనై చావవలసినదేనా? 'అపుత్రస్యగతిర్నాస్తి' యను
సూక్తి గుండలను ప్రక్కలించుచున్నదే! హా! దైవమా!
నాయందు నీ కింతయోగహమా? కాంతారత్నములతోడి
పాంగత్యసౌఖ్యము నిర్భాగ్యుండనగు నా కీజన్మమున నిక
లేదా? సంతానసద్భాగ్యమును నేను నోచలేదా?

సీ “నామనా! ముద్దీయిరా!” యని నోరూరఁ
 కేరఁ బుత్రుని డాయఁ శ్రీ జీజలేనె?
 ముసిగుసిగవ్వల శ్రీ బుతులలు దరిఁజేరి
 పలుకరించెనుసిరికలిమి లేచె?
 వచ్చియురాట్టమాటలచే సదా
 యగ్భకు లాడంగ శ్రీ నరయలేనె?
 యాటపాటలచేత శ్రీ నాహ్లాదముగూర్పు
 సంతోషమును గాంచ శ్రీ హలనొక్కొ?

గీ. అకట! విఖ్యాతబలుండనై శ్రీ యవని నేలు
 దిట్టసయ్యును, ఈనాఁడు శ్రీ దిక్కు లేక,
 యూర్హ్వగోకాశ నీరమ్ము శ్రీ నోసగుసుతులఁ
 గాంచ కేరేతిఁ జచ్చెదఁ శ్రీ గట్టమగుచు!.

సుధ—(తనలో) హా! దైవమా! పూర్వజన్మకృతపాపఫలముకాఁ
 జాలు నిది! తెనున్న నీమహాత్ముని కిట్టిచుర్రురళాపమా? ఈదా
 రుణవార్త వృతరాష్ట్రమహీజనియు, భీష్మాసులు నాలకించిన
 సంతాపవిలపితురో కదా! భార్యలగు కుంతీమాత్రులతో
 దద్దయుఁ బెద్దకాలము భోగము లనుభవించి పుత్రోరత్నములం
 బడయుట కీహజాని యువ్విభులూరుచుండెను నానియాశా
 సౌధము నేలఁ గూల్చివది. అక్కటా! ఏక్షణమున కేమాళ్లు
 వచ్చునో యేరి కెఱుక! (ప్రకా) దేవా! విఘ్నాతి నా కత్యంత
 శోకసంధాయకమై యున్నది. దిగులుఁజెందక ధైర్య మనలం
 బింపవలయునని నాప్రాధన.

గీ. కష్టసంచయ మలమిశ్రకాలమందె
 ఘనులు చలియింపరాదు; విరకలఁతఁ జెంద

రాను; ధైర్యంబు విడనాడరాను; ప్రభువ!

తా మెఱుంగనిధర్మముల్ శ ధరణిఁ గలవె?

పాండు—హా! సుధర్మా! ఇక నా కీబ్రతు కెందులకు?

ఉ. శారదరాత్రులందుఁ దమి శ సారసనేత్రలబాహువల్లరిన్,
గోరిక లీరికల్ గొనఁగఁ శ గ్రోలుచు మోవిసుధన్, సుఖంబునీ
చారణ సేయఁజాలఁగద! శ సంతఁ గనదగుమేలు లేకు; నే
ధారుణి నున్న నేమి? యిక్కఁ శ దప్పొకొ! చచ్చిన నాత్మహత్యచే!

చీ! చీ! ఇంతకాలముదమకి నాయెలనాఁగలతో నత్యంతసుఖ
మనుభవించి యిక్కమోద వారుండియు లేనితెఱుగున జోగి
నై—యోగినై—బ్రతికియూడియుఁ జచ్చినవానివలె నుడవ
లెనా? వలకు- వలకు- జీవితములపై నాశ వలకు. ఈక్షణమే
యీకరవాలముచేతఁ గొంతముచు ఛేదించుకొని ముక్తికాంతా
కరగ్రహణం బొనరించెదను. ఏదీ? ఖడ్గ మేదీ? (అని కత్తిని
వెదకును.)

సుధ—(నారించుచు) మహాత్మా! పాండురాజా! ఏమిది? అయ్యయ్యో!
ఎతెసాహస మెతెసాహసము! ఆత్మహత్య మహాపాతక
మనియు నద్దాన ఘోరనరకము ప్రాపించు ననియు మీ రెఱుం
గరా? మీరు నేను జెప్పవలయునా? దేవా! ఉడుగుఁడు—
అప్రయత్న ముడుగుఁడు.

గీ. ప్రథితబలుఁ జొచు మించిన శ పాండురాజె
నీచుకైవడిఁ గామేచ్ఛ శ నీఁగి పాయ
లేక ప్రాణముల్ వీడెను శ ప్రాకటముగ
న నెడుదుర్యశమే ముంగు శ యబ్బుఁగాదె?

మహారాజా! “అదెస నేదో సద్దు వినఁబడుచున్నది. మృగము
కాఁబోలు” నని నేను చెప్పటచేతఁగదా యిట్టిముప్పు వాటిల్లి

నది? లేకున్న శరప్రయోగ మొనరించుటకు మీరు యత్నింప
రుగదా! ఇంతటిచేటునకుఁ గారణభూతుండనగు నన్ను మీరు
మోఖడ్గముతోఁ గడతేర్చుటాపను.

పాండు—సుధర్మా! నిన్ననవలసినపని యేమున్నది? పాపము నీ వేమి
చేసితివి? ఇంతకు నాపాపఫల మీవిధముగాఁ బరిణమించినది.
బ్రహ్మవ్రాసినవ్రాలు వమ్మగునా?

గీ. జగము వెలిగించు నర్కుండుఁ శ జంతురుండు
విధివిధానమ్ము లంఘింప శ మేటిబలము
లేక రాహువుచేతిలోఁ శ బ్రాకటముగ
బాధఁ బడుచుండ రొక్కొ! నుశ్చరవిధమున.

ఇక మనమనగా నెంతవారము? నాయనా! సుధర్మా! నీ
నేగి దేవేరుల కీవార్తం చెలియఁజేసి వారి నిటకుఁ బుత్తెంచుము.
అగ్రజుండగు ధృతరాష్ట్రునకును దక్కుంగల కురుకులవీరులకును
ఈనాగుస్థితిని వినిపింపుము

ఆ. వె. రాజ్య మొల్ల నేను శ ప్రారబ్ధగతి నింక
విషినసీను నుండి శ మేటితపము
సేయుచును నిటుల శ జీవితశేషంబు
వెళ్లఁబుత్తుఁ బురప్రవేశ మొల్ల.

సుధ—చుహరాజా! అట్లుసేయుట యుక్తముకాదని నావిన్నపము.
ఇక నేను పోయి పట్టపుటువిదల కీవృత్తాంత మెఱిగించి
యిటకుఁ బుత్తెంతును. అనుజ్ఞ యిండు. దుఃఖభారమ్మున
హృదయము గలంచుకొనవలదని ప్రార్థించుచున్నాను.

పాండు—సుధర్మా! నీ వేగుము.

సుధ—చిత్తము. (నిష్క్రమించును.)

పాండు—(గర్గదస్వరముతో) హా! దైవమా! ఎట్టిసంకటమును గల్పించితివయ్యా? అన్నెముంబున్న మెలుంగక మృగరూపముల నేకాంతక్రీడ విహరించుచున్న మునివంశతులను గ్రూరనాగాన మున సంహరించిన దుర్గాగూడవగు నన్ను — ఒక్కపెట్టునఁ జంపరావా? ఈశిక్షకాశ్చ నచి మేలైరచికదా! ననకూపనవతులగు భార్యలతో మన్మథారాధన మొనరించుభాగ్యము లేదా? హా! శంకరా! పాపభయకగా! భక్తవశికరా! అనాఁడు భావజుండు నీకు మునుఁగొలుప పాలనేత్రముఁ దెరిచి వానిం జూచి దహించితివే! నీబాధా గాపుకుంటివే! నేను నీభక్తుండవగు నన్నుమాత్ర మేల వయంగనవు? అరయుచు నాపైఁ దనశక్తిఁ బ్రకటించుచు యాచునుని విగతగర్వని గావింపరాదా? హా కారర్పా! నీవు నిజముగా పార్థకనాముండవు గదా! సర్వగీర్వాణసాసేవ్యపదారవిందుడు. సర్వలోకే శుండు నగు పార్వతీపల్లభుఁడతటివానిని మీనగొందితివి—సర్వ భోగభాగ్యములూ ద్యజించి యాడవులకుం జని యరిషడ్వర్గముగా గాపికొని విశిష్టేంద్రియులై చూకులలములూ దినుచు ననవరత మామాధిపునిసవిత్రనానుసంస్కరణులునఁ దమజీవితము నొనరించుచుహర్షులనే వంచుతువుగదా! పగునాల్గులోకములకుఁ బ్రభువై పాటుబ్రతైముఁబూచు నింద్రునంతటివానిని గుక్కుటాకృతిం దాల్చుఁజేసి వానికి సహస్రాక్షములం బ్రసాదించితివే? స్పృహికిఁ బ్రతిస్పృహిచేసిన గాధిపట్టిని గలంచినైచితివే? మానవ మాత్రుండనగు నేనొకలెక్కయా? హా! దైవమా! ఇప్పుడు నాకు గతియేమి? కర్తవ్య మేమి?

చ. అభినవరూపసంపదల १ నాదృతిఁ జూపుచు వెలుభార్యలన్
శుభములు గల్గఁ గూడి రతీ మాత్మరహస్యము లాలకించి సం

క్షుభితమనస్సు పోవుటకు శస్త్రానుల సాంపుగఁ గాంచి మించి నే
సభముఁ బుణ్యసంచయము శనదఁగ నుండెడువ్రాత లేదుగా!

అ. వె అడవి చున్నయట్టి శయఖలమృగములఁ

జంపఁదలఁచి వచ్చి శశాప మంది

మరుని గొల్వలేని శశురవస్థఁ గుండెన

సంచు నెఱుంగ నెన్నఁ శ డాత్మయును!

మృగయానంతరము తమిషీట వనవిహారం బొనరించి, షోడశక
శాస్త్రపూర్ణుడగు చంద్రుండును - గంధవహుండును - సాక్షు
లుగా మనోహరములగు నికుంజములలో సలలితచంద్రకాంత
శిలలపై గాతలతో రతికేళిం దేలవలయునన్న నాయాశాలత
విచ్చిన్నమయినది. సమూలముగ నూడఁబెఱుకఁబడినది. ఇంక
నిజన్మమున నాకాభాగ్యము లేదు—హా! దైవమా! ఏక్షణ
మున కేసంకటమును గల్పింతువో కదా! నీవిలాస మెఱుంగ
నెవ్వరితరము? అక్కా! నామఃఖవాహిని చరికట్టువారెవరు?
నాప్రియురాండ్రముఖబింబముల నింక నే నేగతిఁ జూడఁజాలు
దును! (కొంచె మాఁగి) ఛీ! ఛీ! ఏమిది?

గీ. పుడమి ననునిజీవము నీటిరబుగ్గ యనుచు

యశావనము నిర్ఘ్నరీవేగమటులఁ బోవు

ననుచు జ్ఞానుకావారు వాశకొనుచుచుండ

పాత నందంగ నేటికి? శ స్వాంతమును!.

బుచ్చద్రాచయమగు జీవనముపై రోసియేకదా మహాత్ము లెంద
తెందఁజో దుస్తరంబగు సంసారవారాశిం బడనొల్లక, యడవులం
బడి హరిని స్మరించుచున్నారు గదా! తలఁపఁగా లోకములో
స్త్రీ యెవ్వతె? పురుషుఁ డెవ్వఁడు? భార్య యన నేమి? భర్త
యన నేమి? మోహ మన నేమి? కాలుఁడు పాశమును విడు

చునపు డాలుమగలలో నొకరినొకడు రక్షింపఁగలరా? లేదు—
రక్షింప లేదు!—సర్వమునకుఁ బరమాత్ముడే సమగ్రుడు.
భక్తివైరాగ్యముల నలవడఁజేసికొని యాతని సేవింపకున్నఁ
దరుణోపాయము లేదు. కౌతలలేచువులకును- శృంగారచేష్ట
లకును- బయ్యారంపుచడకలకును- బింకములగు పాల్కిడ్లకును-
వంకరలగు కురులకును- చపలములగు చూఢ్మలకును మదిని
గలంగ నేల? అయ్యది మోక్షమును బ్రసాదింపఁగలవా? కనుక
నిరంకుశముగ గన్నులం దెఱచుట మంచిది. ఇప్పుడు నల్లదియన
చ్చుపడుచులతో మగిడి పురంబునకుఁ బోయినిచెప్పి యాయ
డవియందే కందమూలములం దినుచు భగవంతుని నిశ్చలమన
స్సుతో ధ్యానించుట యుక్తము. (సవిత్కర్మముగ) ఏమి? నిండు
యౌవనశోభ వెలుంగొందుచున్న నేను గాంతావిముఖుడఁ
గాఁగలనా? (ప్రక్కకుఁ జూచి) అదిగో! కుంతీమాత్రు లిట
వచ్చుచున్నారు! హా! వారిశోకము మర్కరము గదా!

[అప్పుడు కుంతియు, మాద్రియుఁ బ్రవేశము.]

కుంతి—(దుఃఖించుచు) హా! జీవితేశ్వరా! మాయాశాసాధిము నేలఁ
గూలెనా? మా కింక నీజన్మమున సుఖము లేదా?

ఉ. భావజుగేరుహపమున శ్రీ భాసిలు విమ్ముల నాశదీప్తిగా
మోవిని మోవిఁ జేరిచి ప్రశమోదము పుట్టంగఁ గొంగిలింపఁగా
దైవము చూడలేడె? యిటులే దద్దయు భీకరశాప మిచ్చి మ
మ్మావిధి దుఃఖపెట్టుటకు శ్రీ నేమొనరించినపాప మేమొకో!

అకటా! ఇంకను మీవలనఁ జంద్రవంశప్రదీపకులగు సుతులం
బడయవలయునని మే మువ్విధు లూరుచుంటిమే!

మాద్రి—హా! మన్మథోహరా! ఇంక మా కేదిదిక్కు?

గీ. ముద్దుమోములఁ జలునవ్వు శ మొలకలెత్తఁ
గొల్చి గజ్జయ లంచెలు శ ఘట్టమనఁగఁ
జప్పటకుగుల మీదమ్ము శ సంఘటించు
పుత్తులను గాంచుభాగ్యమ్ము శ బొంద మింక !

నాడు—(తనలో) అబ్బా ! ఈయన్నులమిన్నలపరితాపము నామనో
గతాభిప్రాయమును మార్పుచున్నదే ? (ప్రకా) పడతులారా !
ఊరికిఁ బోయి డూరికిఁ బోయి. బేలలై యేల యీలీల నుఁఖిమం
చెదరు ? విధివిధానమును దాఁచుట కేరికిశక్యము ? పూర్వజ
న్మమున నేకొనరించిన పాప మీనాడు నన్ను గట్టికుడుపుచు
న్నది. ఇంతకు సత్య మాలోచించి నిదియు మేలే ! ఏల
నందురా ?

గీ. లేకు- నిత్యమౌవస్తువు శ లేకు- పృథివి;
మంచిచెడ్డలమాత్ర మెఱప్పటికి మిగులు;
నేడు గాకున్న రేపైన శ నిశ్చయముగ
మరణమును జెందవలయును శ ప్రాణికోటి !

“బాలేశ్వర మరణం ధ్రువ” మృదుసూక్తి గలదు. తనువులు నిత్య
ములు గావు. భోగములు నిత్యానందము నొసంగలేవు సంసా
రమను వార్ధిలోఁ బడి యాలుబిడ్డలను బండ్లలచేతను, గట్టపరం
పరలను తరంగములచేతను; బాధింపఁబడి దేహధారుడు విగ
తవిజ్ఞానం డగుటకంటెఁ గన్నులం చెరిచి భక్తిజ్ఞానవైరాగ్య
ముల నలవడఁజేసికొని మోక్షసామ్రాజ్యపట్టాభిషిక్తుడై సత్వ
రానంద మందుట మేలు గదా ! కాంతలారా !

గీ. మాయలకుఁ బుట్టినిల్లయి శ న్యాయదూర
కార్యముల కాటపట్లయి శ కష్టములకుఁ

బట్టుకొమ్మయి యుండెడు పడఁతిఁ గాసి

నపుడె నిత్యసౌఖ్యంబును నీ నాడు చరుడు!

కుంతి—(గద్గదస్వరముతో) నాథా! ఇదియేమి? యెన్నఁడులేనిది నేఁ డీరీతిని సంభాషించుచున్నారు! మమ్ములం గులలలగా భావించుచున్నారా? భార్యలేనిపురుషునిబ్రతుకు వ్యర్థమనియు, ధర్మాచరణముపట్ల నువ్విదయే తనభర్త కెక్కుమగ నుపచరించుచున్నదనియు శాస్త్రములు వాకొనుచుండుట మీకు విదితమేకదా!

మాద్రీ—(కన్నీరు మున్నీరుగాఁ గార్చుచు) మనోహరా! మీహృదయ మింతలోనే యీరీతిని మాణిపోవుటలోఁ గల హేతువేమి? క్షణమయిన మముఁ బామనొల్లక, అత్యంతానురాగముతో మమ్ము దయఁజూచినవారు మీరుగారా? నేఁ డీ వింత పల్కులేమి?

పాండు—చెలీ! వింతయేమున్నది? లోకములో స్త్రీల నైజమును యదార్థముగ వచించితిని. మీరుమాత్ర మగనలుగాగా? మీకుమాత్ర మాగుణములుండవా? ఇదిగో! ఈనానుడి నాలకింపుడు. వగవుఁదక్కి పురంబున కరిగి సుఖముండుడు. నేనీ కాంతారమునఁ దపోవృత్తిబూని పరమేశ్వర చరణారవిందములపై మనసునిల్పి దినములం గడుప నిశ్చయించుకొంటిని

కుంతి—ఏమీ? నాథా! మీ మిఠ్యయెడఁ బరిత్యజించి, మేము పురంబునకేగవలయునా? చాలుఁజాలు- సుఖమయినను గట్టమయినను- మేలైనను గీడయినను- మీయిందనే మేముండదము. టిల్యకాలమయిన మిమ్ములం బాసి యుండుటకు మామన మిచ్చగింపదు. ప్రాణములు పోయిన మీపాదసాన్నిధ్యముననే పోవుఁగాక!

మాద్రీ—మనోనాయకా! అగ్నిసాక్షిగ వివాహమాడిన యంగనల
 నీరీతి సన్న్యాసునిసేయుట మీకుఁ దగునా? కాలవైఫరీత్య
 ముచేతఁ దీక్షనికొఱతయే మనకు వాటిల్లినది. అంతమాత్రము
 చేత నిష్కర్మగా బాసి మేము నగరునకుఁ జని రాణివాసములో
 సుఖము లందవలయునా? హా! ఎంతమాటాడితిరి? మేము
 మీయాడ నున్న మీకుఁ గలుగుకష్ట మేమి?

పాప—(శనలో) హా! విధి! వీరు నన్నెడఁబాసి యుండుట కిచ్చగిం
 పరు. ఇప్పుడు నేను చేయున దేమి? (ప్రకా) అంగనలారా!
 మీరు నామాటా బాగుపరా? మూర్ఖ చిత్తములతోఁ బట్టిన
 కుండదీక్షి మూఁచేకాల్గంగురా? నే నొకమలకు మిమ్ములను
 నాయాడ నూడరాదని కట్టడిసేయుచుంటినో యిందుకంతయు
 విచారింపరైతిరి గదా!

చ. మనముఁనెవ్వ్రతోఁ గడిసి న ముద్దప్రసంగము సేయువేళ మీ
 యసమననోహరంగులగు న నానముల్ తిలకించినంత నే
 నెసయుదయింపఁ దాఁచుటకు న వేడెద నంతట మానిశాపమే
 యసువులఁ దీయుఁగానె? వడి న నందుల కొంటరిగా వసించెదన్.

మఱియొకవిశేషము! పురుషు లెట్టికష్టసుఖములకయిన నోర్వఁ
 గలరు కాని కుసుమకోమలగాత్ర లగు స్త్రీలట్లు కాదుగదా!
 కాంతారవాస మంతకష్టమీ మీరేమెఱుంగుదురు?

సీ. వలనొప్పు భుజియింప న భక్త్యంబు లుండవు
 ఆకులో, నుంపలో న యడవినుండు;
 పొలుపుగా శయనింపఁ న బూఁబొన్ను లుండవు
 కఠినపాషాణముల్ న కాననగును;
 హాయిగా ధరియింప న నమలదుకూలంబు
 లుండవు నారలే న యుండుఁగాని;

దాసదాసీజనుల్ శ దక్షిణేర నుండరు

భయముఁ గొల్పెను జుతుకీవారముండు;

గీ. సకటకట ! ఘోరకాంతారమారుఁ బురుషు

లునుటకు మదిని భయము శ కొందుచుగ

రబలలగుమీకు సయ్యది శ యలవియగునె ?

కనుక వేఁ బొందు; పురికేరఁ శ గాంతెలార !

కుంతి—ప్రభూ ! ఈమాటలేల ? మామనోనిశ్చయమును వినుఁడు.

మీపాదసేవఁజేయుచు మమ్మీయాడవిని మీతోఁబాటు వసింప

ననుమతింతురా, మేలు ! లేదా యాత్మణుఁడ యిచ్చటనే ప్రాణ

ములు ద్యజింతుము—హృదయేశ్వరా ! మేము మీసన్నిధిను

న్నచో మీకు మనశ్చాంచ్యములేదా యనుచున్నాను !

మీకు శరమఁస్కులైన మేము మీ మేల్మీరుచేయఁగలము ?

మేముకూడ మీనలె భక్తిజ్ఞానపై కాన్యముల నలవడఁజేసికొని

తపోవృత్తినుండుము భోగము లొల్లము- సుఖములను గాంత్య

ము- అనంతము స్వదీయపాదారవిదసాసేవావిధానము

దప్ప మా కన్యము వలకు. ఆర్జున ! అక్క-విషయ మూగో

చిపుఁడు.

గీ. భక్తకొటిని రక్షించుకభవుఁడె తనకు

కాయమందలి యర్థమ్ముఁ శ గాంత కొసఁగె

దలను వేఁకొకయువతికిఁ శ దలముఁజేసె;

వాని సేవించు భక్తులు శ మాత్ర మట్లు

సేయఁగడఁగిన దోషమ్ము శ చేరఁగలదె ?

మాద్రీ—ప్రాణేశ్వరా ! అరణ్యవాసము కష్టదాయకమని మీరు మాక

డనుచువకుండు. మీయండనుండి మేమెట్టికష్టములనయిన భరిం

పఁగలము.

పాండు—(తనలో) హా! ఇక నేమి మాటలుకునును? వీరినిటనుంచు కొనుటయే యుక్తము. (ప్రకా) కాంతలారా! మీప్రార్థనను మన్నించితిని. రండు, తపమునీయుట కీయడవి దగిన ప్రదేశ మరయవలయును. సంతానరహితమగు జన్మము నిర్భక్తముగాన మీరటకుఁ జూయింపిన్గుట దైవోపాసనాబలముచేత దానిం బడయువిధాన మెఱిగించెద- రండు- పోవుదము.

కుంతీ— }
మాది— } చిత్తము. మహాప్రసాదము.

(నిష్క్రమింతురు)

శైరవ్రాణము.

కౌడవరాగము—కృత్యము.

[పాండునాగ నృత్యకళేబరముచేత విచారస్థులై కుంతీయు, మాత్రయు సుఖమిచూడఁగాఁ జెలవెను.]

కుంతీ—(గద్గదస్వరముతో) హా నాథా! జీవితేశ్వరా! చంద్రవంశా బ్రహ్మద్రా! ఈమోహరణ్యములలో నీప్రియురాండ్రమగు మమ్ములను ఇక్కులేని యనాథలౌ కీసి, నివం బలంకరించితివా? అహ్య య్యా! ఇక మాకు రక్షికులెవ్వరు? నీముఖారవిందమును జూచుభాగ్యము మాకు నేటితోఁ జెల్లిపోయినదా? నితాంత కఃఖము మాకు దాపురిల్లినదే? మమ్మెవ్వరు కాపాడుదురు. హా! శరమేశ్వరా! సంతానము సంతానమని పలవరించినందులకు మాకు సుతంతచకమును బ్రసాదించితివి. నీవు కరుణామ

యుండవే! కాని యదేమి సహనమయ్యా! కొమరులనొసంగి భర్తను దిగమ్రొంగితివా? స్త్రీధర్మము ననుసరించి యుత్తమలోకసుఖములఁ బడయుటకు భర్తతో సహగమన మాచరింపఁ నుంటిమిగాదా! ఒకిములఁ గన్నసంతాముమీఁది కాంక్ష యందు లకు నిరోధముం గల్పించుచున్నదా? ఛీ! ఛీ! అదేటిమాట? లోకులు భర్తను కేతులారఁ జంపిన పాపాత్ములు ఏరేమని ప్రేలుమడిచి మమ్ములకు హావకుండురా! ప్రాణనాథుని బొట్టఁ బెట్టకొన్న గుప్తస్వభావలని దూషింపకుండురా? నుద్ధిరంబగు జనాపనాదమునకు గుఱికానేల? ప్రాణముకంటె మానము మిన్నకదా! మానభంగముకంటె గ్రాణత్యాగము వాంఛనీయము. (కొంచెమోగి) అయ్యో! మే బిరువురము నాథునితోఁ గూడఁ జరింజొచ్చిన ధర్మజభీమానునకులసహదేవుల నెవ్వరు నాకుండు? పరమేశ్వరుఁడు తొడ్డిని దిగమ్రొంగియు వారింట్టినప్పుడే పెద్దలంజెనెనుగాదా! (పొండవల నుడేశించి) హా! కుమారులూనా! ఎంతకష్ట సుంతకష్టము! పుట్టినవాడే! - పుట్టినవాడే! యువనేల? పుట్టుకతోనే తొడ్డినుకనించెనా? తొడ్డి లేని బిడ్డలగు మిమ్ముల నెవ్వరురక్షింతురు? మీకింకేది నిక్కు? మేము సహగమన మొనరించి, పరలోకమున భర్తంగలియఁబోయిన యువదలగు మీకింకేదిదారి! ఆహా! మీరు నురదృష్టవంతులుగాదా! కాకున్న విశ్వవిఖ్యాతచరిత్రుండగు పాండురా జతెనయు లయ్యు దిక్కు మొక్కులులేని నట్టడవిలోఁ గడుపున కన్నము- కట్టుటకు గుడ్డయు లేక బాధలఁ గుండుదురా? (దుఃఖించుచున్నది.)

మాద్రీ—(గద్గదస్వరముతో) అక్కా! నామాట నాలకించి దుఃఖముఁ గుము. పాపాత్మురాలనగు నేనే భర్తమరిగమునకుఁ

కారకురాలను. నీ వీగుతపంచకమును నాకుచు నెట్టులో విచారముచు దిగమిరిగి ప్రోహుబుచ్చుము భగవంతుని కృపవలన నీబుడుతుని పెరిగి పెద్దవారమున వంశము నిలుచురుగదా ! నీవును నేనునుగూడ నాధునిశవముతో సహామన మొనరించి నిక నీబిడ్డలు బ్రతుకుటయెట్లు ?

కుంతి—(విచారముతో) చెల్లెలా ! మాద్రీ ! ప్రాణనాధునిబాసి భువి బ్రతుకకలనను- నీకంటె నేను బెద్దదానగుట సహగమనము నేయుట కర్హము. కనుక నామాటకు బాటించి నీవే ప్రాణము లోకోనుండి బిడ్డలం బాలిపుము. చెల్లెలా !

గీ భర్తతోడిద లోకంబు నీ పడఁతికెందు
బతినిబాసినఁ గాతయు నీ బ్రతుకరాగు;
పూతసహగమనమ్మునఁ నీ బుణ్యోక
మొదవునని గ్రంథములు బల్కుఁ నీ గద పడఁతి !

నీకుఁగూడ సహగమన మొనరించు కుతూహలమేయున్న రమ్మ. చిహ్నేబేర్చుకొని మనమిరువుర మావ్రత మావరింతము. ఇక బిడ్డలగతి యేమందువా ? కరుణానుయం డగు పుమేశ్వరుడే చారలను రక్షింపఁగలఁడు.

ఆ. వె. నారు పోయియుండు నీ నీరు పోయకయున్నె !

పుట్టు వొసఁగునాఁడు నీ పూని రక్ష
ణంబు నేయఁడొక్కొ ! నీ మనము విచారింప
నేల వారికొఱకు నీ నీకుఁడుండ !

ఆసర్వలోకేశునిమీఁదనే భారము వేయుదము. (కొంచెమాగి భగవంతు నుద్దేశించి) హా ! దీనబాధూ ! కరుణాసింధూ ! చంద్రవంశాబ్ధిచంద్రుఁడగు పాండురాజపుత్రులయ్యు మాబాలురు

తల్లిదండ్రులులేని దీరులుగానున్నారు. వారి నేరీతిని బాలింతువో!
నీదేభారము.

[అపుడు మార్కండేయుడు ప్రవేశము]

మార్కం—అమ్మా! కుంతీ! సహసముడుగుము.

కుంతి—(పడికించి) మహాత్మా! మీరెవ్వరు? కుఃఖసముద్రమున
మునిగియున్న మమ్ముద్ధరించుట కిల కవతరించిన పరమేశ్వరు
నివలె బాడంగట్టుచున్నారు.

మాద్రీ—మహర్షి చంద్రమా! మీరు మాకు చాతనపురుషులయ్య
మిక్కిలి యాపులవలెనున్నారు. భర్తృమరణముగ గన్నులార
గాంచియుఁ బ్రాణములతోనున్న నిర్భాగ్యరాండ్రుమగు మా
యెడ నిట్టి నిర్హేతుక జాయమానకరుణాతిశయమును వ్యక్తపఱ
చుచున్న మీమీఁల నేమని కొనియాడంగలము?

మార్కం—సాక్ష్యమణులారా! నేను మార్కండేయుడను పాండు
భూపతియొక్క దురవస్థ నిలకించితిని. ఆయనఘన కేసన్నిసం
స్కారమాల యథావిధిగ నిర్వహింతురు. మీరు మీసుతులను
బెంచుకొనుచు జీవములతోనుండుము.

కుంతి—(గద్గదస్వరముతో) దేవా! మార్కండేయా! భర్తం బాసిన
కాంత బ్రతికియుండ నేల? హిందూసుందరీమణులకు సహగమన
మవశ్యక త్రవ్యముగదా! అద్వానఁగాని యూర్ధ్వలోకసుఖములు
సిద్ధింపవుగదా! తుండ్రీ! మీరు దీనావస్థనున్న మాయెడఁ గగు
ణంబూనుడు. అదిగో! ఆవృక్షచ్ఛాయ సన్నెపున్న మొలుంగక
యాటలాడుకొనుచున్న మాబిడ్డలు. వారిని మీబిడ్డలుగ భా
వించి, పెదతండ్రిగారగు ధృతరాష్ట్రమహీపతి కొప్పగింపుడు.
మీ రీయుపకారం బొనరించినఁ జాలును. మేము నిశ్చింతతో
సహగమన మొనరింతుము.

మార్కం—కాంతామణీ! కుంతీ! చన్నచారిలో నున్నవారు పోవుదురా? అటులయిన లోకములు నిలుచునా? చావుపుట్టుకలనునవి దేహధారుల కెల్లరకు సహజములేకదా! పాండుభూపతి పూర్వజన్మకృతపాపమువలన నీగతి నియ్యెడ సకాలమృత్యువు వాతఁబడినాడు. కాని కరుణాభం డగు భగవంతుడు మీకు మతపంచకమును బ్రసాదించినాడు గదా! అవిడ్డ లేపురు సామాన్యులుగారు. భగవదంశసంభూతులౌటచే నవక్రపరాక్రమస్ఫురణగ్రాలి, దిగ్విజయమొనరించి యమేయకీర్తిని సముపార్జింపఁగలరు. కనుక నిప్పుట్ల వారిని విడువరాకు. లోకములోఁ ద్రొడ్డిలేకున్నను చిడ్డలకుఁ గొఱత లేకపోవచ్చును; కాని, మాతృదేవత లేకున్న వారు బ్రతుకఁజాలరు ఈవిషయమును మీరు గుఱుకొనుచు. కావలయునన్న సత్సత్కర్మము ననుసరించి మీరునువురిలో నొకరు సహగమన మాచరింపుడు.

మూర్తి—అక్కా! అక్కా! ఈమహర్షి చంద్రుని యాజ్ఞాబాలించుట యుక్తము. నీవు నాకంటె లోకానుభవముగలదానవు. కనుక నిబిడ్డలను బెంచుభారమును వహింపుము. పాపాత్మురాలనగు నన్ను భర్తృశపముతోఁగూడ మ్రగ్గనిమ్ము. ఇత వేటుమాటాడవలదు. ఏగతిలో, మల్లంగ హస్తినాపురము జేరుకొంటివేని యంధభూపతియే నునవిడ్డల నాదరింపఁగలఁడు వారల కీవు న్నచోఁ ద్రొడ్డిలేనికొఱత యావంతయు నుండదు. (మార్కం డేయు నుద్దేశించి) స్వామీ! ఈదాసురాలి ప్రార్థన మాలకించి, వేవేగ నొకచితిం బెర్పింపుడు. నేను భర్తృశపముతో నొగుఁ బ్రవేశించి తరించెదను.

మార్కం—తలీ! నీ వీపాండురాజమృతకళేబరమును దోడ్కొని నా

వెంట రమ్మ . నే నన్నిగూడమును బ్రజ్వలించజేయఁ బోవు
చున్నాను. (నిష్క్రమించును.)

మాద్రీ—అక్కా ! ఇక నాకు సెలవొసంగుము నీవు విచారమును
దిగవ్రించుము. నీ కుమారులగు భృజభీమాన్జురులతోఁబాటు
నాసుతు లిరువురు బెరిగి పెద్దవారై నాకుఁ బరమోపకారము
మ్మను గూర్చింజలరు అతిమే చాలును. ఇది నాకిష్ట
యిమ్ము.

కుంతి—(హాసించుచు) హా ! చెల్లెలా ! పుణ్యత్ఫురాల వీవుగదా !
భర్తతో సహగముఁజొచ్చుచుచున్నావు. నిర్భాగ్యురాలనగు
నాకుఁ దుద కాఫలముగఁగడ సిద్ధిపడెను గదా !

మాద్రీ—(కుంతిని నొంగివొచ్చుకొని) అక్కా ! అదే ! అన్నిహోత్రులు
నన్నాపాపముచున్నాఁడు. ఇక నేను దివ్యరాగు. నాకు
సెలవొసంగుము (అని భర్తృశవముతో నిష్క్రమించును.)

కుంతి—(ప్రక్కకుఁ జూచి) అయ్యయ్యా ! నాహృదయము పాపాని
తుల్యమా ? లేక హోహన్మితమా ?

గీ. ప్రాణనాశుండు మృతుడయి శ్ర మ్రగ్గుచుండె
సాధ్వీశూ మాద్రీ యధికమా శ సంతసమునఁ
జితినిబడి కాలుచుండెను శ శవముడిగఁ
నకట ! చూచుచు నుండి నే శ నార్తగుడు.

హా ! చెల్లెలా ! మాద్రీ ! నీకును నాకును హస్తముశకాంతరము
న్నదిగదా ! భర్తతో సహగమునమాచరించిన పరమకృతినతవు
నీవు- భర్తృశరము ప్రజ్వలితాగ్నిహవలలో మ్రగ్గుచుండఁగా
నీపాడుకన్నులతోఁ జూచుచు మిన్నకుండినపాపాత్మను నేను—
భర్తనడఁబాసి బ్రతుకనేరక యుత్తమధర్మాచరణ మాచరించి
వీతిహోత్రునిచేతఁ బవిత్రముసేయఁబడ్డ పుణ్యత్ఫురాలవు నీవు-

కిన్న బిడ్డలపై మక్కువవీడలేక మొండిబ్రతుకు బ్రతుక నిచ్చ
గొచిన దుష్టస్వభావను నేను—హా! సోదరీ! ఇంతలోనే బూడి
దవైపోతివా? నీసౌందర్యము నీభర్తనే యనుగమించినదా!
నీతనువు మట్టి గలిగినదా? (హాళించుచు.)

[అపుడు మార్కండ్‌యేను ప్రవేశము]

మార్కం—అమ్మా! ఊరికిల్లు మూరికిల్లుము.

కుంతి—మహాత్మా! నాభర్తను సోదరిని వ్రుంగి నేనుమాత్రము మిగి
లియుండవలెనా?

మార్కం—సాక్షి! విచారంబుచుగము. రమ్మ. కాగలకార్యమయి
నదికదా! ఇక నియ్యెడ నేమిచనియున్నది? ఆచెట్టుక్రింద నాడు
కొనుచున్న బిడ్డలతో మెల్లగ ధృతరాష్ట్రమహారాజుకడకు
బోవుదము.

కుంతి—అయ్యో! నేను నాసాడుమోమును బండుగుల తెట్టుచూప
గలను?

మార్కం—అమ్మా! శోకం బుడుగుము- రమ్మ

(ఇరువురు నిష్క్రమింతురు.)

తెర వ్రాలును

ప్రథమాంకము—సంపూర్ణము.

౬. ౫.

శ్రీ రామా !

అర్జున ప్రతిజ్ఞ

అను

వి రా వ త వ త ము.

ద్వితీయాంకము.

ప్రథమ రంగము—హస్తినాపురమున రాజసభ.

[తెర యెత్తగా ధృతరాష్ట్రుడు, భీష్ముడు, వికురుడు, గాంధారియు నుచితాసనంబుల నుపవిష్టులై యుండురు.]

ధృత — సోదరా ! వికురా ! మనరాజ్యములోని ప్రజలు—

చ. సతతము సత్యసంధులయి శాస్త్రప్రచోదితధర్మమార్గసం
గతుల నెఱింగి నీతియుతేశ్వర్యకలాపము లాచరించుచున్
నుతగుణు లౌచు నెల్లరు సమానపథంబులఁ బట్టుచుండిరే?—
అతులబలాఘ్యుడై మిగులశ్వాతిని గాంచినవాడు సోవుటన్ !

వికు—అగ్రజా ! మృగయూర్థమై సోయి దుర్భరశాపదగ్ధుండయిన
పాండుభూపతి యేగుటచేత మీ కీసందేహము గలిగెనా ?

ధృత—అగును. ఆశరాక్రమశాలి ప్రజలనెల్లరను దనచెప్పుచేతలలో
నుంచుకొనెడివాడు గదా ! ఆతడు దివంగతుఁ డయినపిమ్మట
రాష్ట్రీయులలోఁగాని- సామంతులలోఁగాని ప్రతికూలభావ

మతోఁ దిరుగుఁబాటు లొనరించిననా రెవ్వరు లేరుగదా?
ఎల్లయెడల శాంతిసౌఖ్యములు ప్రబలియున్నవా?

విను—అగ్రజా! అక్షీణభుజబలోపేతుండును- అనవద్యచరిత్రుండును
నగువాండుభూపతి తనజీవితాంతమువఱకు మీకుఁ గుడిభుజమై,
సర్వకార్యములను జాగ్రత్తగా నిర్వహింపఁగలిగెను. ఆతని
నామ మాలకించినంతమాత్రాన శత్రులు పలాయన మొనరిం
చెడివారు. కుష్టులు చేతులుమోడ్చి వినయముం బ్రకటించెను
వారు. గనోద్రిక్తచిత్తులగు సామంతులు యుక్తకాలమునకుఁ
గప్పములం తెల్లించెనువారు. అమ్మహావీరుండు గతించినపిమ్మట
నక్కడక్కడఁ బ్రజలు తిరుగుఁబాటులకుఁ దలఘాపినమాట
వాస్తవమే! కాని, దివంగతుడైన సాండుభూపతి నోములపం
టమోయన నుదఱుచిన సుతపంచకములో నవక్రపరాక్రమ
శాలియగు నర్జునుండు వానినన్నిటిఁ జక్కఁబెట్టినాడు. ఆవీరుండు
దేవాంశసంహతుండు. తండ్రిని మించినదిట్ట! ఇంతకుఁ బులికను
పుఁచిల్లిపుట్టమకదా!

ధృత—వినురా! ఆచురుచునిమాట యటుండనిమ్ము

చ. జనకునిజోలె నన్గనుచు శాస్త్రములెల్ల బఠించి చెప్పమన్
ఘనభుజశౌర్య మేర్పడఁగఁ గ్రాలుచు భార్గవరాము నాజిలో
విచితపరాక్రమస్ఫురణ శ మేటిశిరంబుల నొంచినట్టి యీ
యనఘుండు జాహ్నువీమతుడె శ యాదృతిఁజూపఁ గొఱుతయుండునే?

ఇమ్మహాత్ము డెఱుంగనిధర్మము లేమున్నవి? కురుకులపితా
మహుడై స్వవిధముల మాయభివృద్ధి నాశించు నీవీరాధిపీ
రుండు—సత్యసంధుండు—తిలోకపూజ్యుండు—సర్వజనసంకీర్తనీ
యుండు—భీష్ముండు మనకు రక్షకుండు గదా!

భీష్మ—(ధృతరాష్ట్రునుద్దేశించి) కురునీరా! వయోవృద్ధుండ వగుట నన్నిపు తద్వయఁ బెద్దసేయుచుంటివే కాని, త్వదభివృద్ధికే ద్వదీయసౌజన్యమే కారణముగదా!

గీ. అయ పట్నక్రవర్తులు క్ష ఖ్యాతి నేచి
నట్టిభరితఖండంబుచు క్ష న్యాయసరశి
శౌర్యధైర్యములను గల్గి క్ష సంతసమున
నేలుచున్నట్టి నీభాగ్య క్ష మేమనంగి?

ఈసామ్రాజ్యమునకుఁ— ఈమహానైభవమునకును నీవే కారణ భూతుఁడవు గదా! పెద్దలమార్గముల ననుసరించి విధ్యుక్తధర్మకర్మధతులం ద్వజింపక—నుర్మాగులపాలితి దండధరుండనై—శిష్టులపాలితి రక్షకుండనై—యాచకులపాలితి కల్పవృక్షమనై—నగనమధీరుండనై తనరుచున్న నీకీర్తిచంద్రికలు దిగంతములు వ్యాపించినవికదా! ఆహా! ధృతరాష్ట్రభూపతి!

మ. గతజన్మంబున నీవుచేయువంశసత్కార్యాలయే నేడు నీ కతులం బైచనుఖంబు గూర్చెంగద! నాకాశీశుభాగ్యంబు భక్తముం జేసెడునైభవంబు గలిగెన్ క్ష గీర్త్యన్నతి స్థించు నీ సుతులా? నూత్నురు; దోసతోటవలె సంశోభాన్వితుల్ కాకొకో!

గాంధా—పూజ్యుఁడా! గాంగేయా! మానోములు ఫలించుటకును, గోర్కులు నెఱవేఱుటకును, నూర్వులుపుత్రిలుఁ బుత్రికయుఁ గలుగుటకును దావకీయకృపాంగావలోకనంబును, అమోఘం బగు త్వదీయాశీర్వచనంబును గారణముగదా!

భీష్మ—అమ్మా! అట్లవనెల?

గీ. భర్తయే దైవ మనియెంచు క్ష పడఁతి నీవు;—
పతిని సేవించుటే శుభశ్రుత మటంచు

నాచి ముప్పొద్దులందు సేవించి మించి

భ్యాసీ గాంచి ప్రమాదించుకాంత వీవు!

నీపాశీల్యాదులే నీయభివృద్ధికే గారణములుగదా! పూర్వము నుడియు నన్నులమిన్న లని యెన్నిక గన్న—భూపుత్తి, నావిత్రి, దమయంతి, అనసూయ, అరుగధతి—మున్నగుపత్నిన తాశీరోముఖకుపైతము వంకలుపెట్టంగల పరమపత్నివతాశీరో మణి 'గదా' భర్త సత్యగుణగుట నాయనఘనకు లేని కన్నులు నాకేలని నానిని మూలంబులాలివి! నీసాక్ష్యత్వము నేమనికొనిచూడదగును?

గాంధా—దేవా! మీకు నాయగుగల ప్రేమచే నన్నట్లు లగ్నించుచు న్నారు. నిజమునకు నాలోగల యాధిక్య మెమున్నది?

[అపుడు సేవకుడు ప్రవేశము.]

సేవ జరుగు సమయము - మహారాజానికి!

ధృత—సేవకా? నిరాకరు గారిని మేము?

సేవ—ప్రభా! తమదర్శనార్థమై కైవసాయచులవారు వచ్చియున్నారు. ప్రవేశపెట్టుమని నెలవా?

ధృత—శీఘ్రముగఁ బోయి వారిని లోనికిఁ బుట్టించుము.

సేవ—చిత్తము. (నిష్క్రమించుచు.)

గాంధా—ఎలలో యీనుధ్య వ్యాసమునీంద్రులదర్శనమే కుర్లభమగు చున్నది.

[అపుడు వ్యాసుడు ప్రవేశము—అందఱు లేచి నిలువఁబడుదురు]

ధృత—స్వామీ! పరాశరతనూభవా! ఆయాసనం బలంకరింపుడు భక్తిపురస్కరంబుగ నేనాచరించిన ప్రణామంబులను గైకొనుడు

భీష్మ— } మునిచంద్రమా ! నమస్కారములు.
విను— }

వ్యాసు—(ఆసీనుడై) ధృతరాష్ట్రమహీపాలా !

చ. కుశలమె నీకు భార్యకుచు ? గూడ్డుచుతాళికి బంధుసాళికిన్
కుశలమె భీష్మముఖ్యకురుకుగజర యోధుల కెల్ల వేళలన్
కుశలమె నీకుతమ్మనకుఁ ? గోరిక లీరికలెత్తఁ బాండవుల్
కుశలమనస్కులై ముదముఁ ? గొంచుఁ గొంతలు లేకయుండితే ?

ధృత—దేవా ! తమకృపావిశేషంబుకలంబున మేమాదటము సుఖ
ముగ నే యుడివి.

భీష్మ—మునికులతిలకా ! మీదయారసంబు మాపైఁ బ్రసరించు
చుండఁ గొంతల యావతయుఁ గలుగునే ?

విను—ఆర్యా ! పాండవులు సుఖులైయున్నారు; దినదినాభివృద్ధిఁ
గొనుచు శుక్లపక్షపాకరునిచాదంబునఁ జెన్నొంగుచున్నారు.
ఈమధ్యఁ దమదర్శనమే గుర్తభమయినది. కారణ మూహికఁ
జాలకున్నారము.

వ్యాసు—విదురా ! నీకు నాపైఁగల భక్త్యాధిక్యతచే నాగతి వచ్చిచు
చున్నావేకానీ, నేను వచ్చుచునేయుంటిని.

చ. అనితరలభ్యశౌర్యమాను ? అంచితశస్త్రకళాప్రపూర్ణతన్
గనులకుఁ బండువై వెలయుఁ ? గౌరవపుత్రులుఁ బాండవేయులున్
గనులకుఁ జూపునాఁడెకద ! ? కౌతుక మందుచు నిదానుంటి నే
ననఘచరిత్ర ! నాపయిన ? నాదరణంబున నట్లు పల్కవో ?

గాంధారి—దేవా ! పెదకఁబోయినతీవ కాలునకుఁదగిలినట్లు లయినది.
అష్టాదశపురాణపారంగతులగు త్వదీయాగమనంబును నాహృ
దయము కాంక్షించినది. అంతలోనే, దైవకృపవలన మీరరు

దెంచితిరి. ఆహా ! భవద్దర్శనంబున నేనెంతయు ధన్యురాలనై
తిని గదా ! ఆర్యా !

చ. సతతము నీతిమార్గమున నే సంచరణం బొనరించి పృథ్వి నా
తతమశమంది జన్మముల నే ధన్యము సేయుఁ డటంచుఁ బ్రీతిమై
గతులను దెల్పి పూ రుషులఁ నే గాచుచునుండ్రు; పవిత్రమైన యే
వ్రతమునొ తెల్పి యుగవలఁ నే బాలన సేయఁగరావె? పూజ్యుడా !
ధర్మార్థకామమోక్షఫలప్రదాయకమగు వ్రతరాజు బొందు
శేలియఁజేసి నన్నుచగ్రహింపుడు.

వ్యాసు—కుమారీ ! సౌబలీ !

గీ వేత్తువ్రతములు నోములు నే వెలఁది కేల ?
పతిని వ్రతముగ భావించఁ నే బడయు ముక్తి !
భర్తకంటెను దైవమ్ము నే పడఁతి కిలను
లేడు- లే డనుమాటను నే విశ్వసింపు !

అత్యంతశ్రద్ధాభక్తులతో భర్తృసేవను హృదయమును మగ్నము
సేసి సత్యముఁ దప్పక, శక్తికొలంది దానధర్మము లొనరించుచు
సరిష్ఠద్వర్గములపొంతఁ బోక మనుటయే స్త్రీకి శ్రేయస్కరము.

గాంధీ—దేవా ! మీరు నచించినదెల్ల నిక్కువమే ! పతినిమించినదై
వము సతికి వేరొండు లేడు- కాని లోకసామాన్యమయిన
దాని గాక- మీవలన నెఱింగి యేదయిన నొకపుణ్యవ్రతం
బొనరించుటకు నాకుఁ గుతూహల మున్నది.

వ్యాసు—అటులయిన వినుము. బిడ్డా ! సౌబలీ ! పుణ్యక్షేత్రములలో
వారణాసింబలే- దైవములలో శంకరుండట్లు- వనితల్లితో భూజాత
కరణి- స్త్రీజనం బొనరించువ్రతములలో 'నైరావతవ్రత' మత్యం
త్రక్షేష్ఠ మయినది. దానిప్రాశస్త్యము నగ్గించుట కాదిశేషుడు

కూడ సమర్థుఁడు కాదు. ఇంక నేననఁగా నెంతవాఁడను ?
అవతరాజమువలన నొదవనిధిర్మయును లేవు సకలగుణంబుల
కయ్యది నిదానము.

గాంధా—(సంతోషముతో) ఆర్యా ! మీరుచెప్పవచ్చు యైరావతప్ర
తము నాచరించువిధాన మెత్తి ?

వ్యాసు—సుబలాత్మజా ! వినుము: నిలిపవల్లభుఁ డగు మహేంద్రుఁ
డెక్కి వాహ్యశ్రీవెడలు గజరాజుబుఁ డైరావతమును వెచ్చి
యొకశుభముహూర్తంబునఁ బూజింపవలయును. ఆపూజకు
రక్షోత్పలంబు లనసరములు. గంధాక్షతలతోడను క్షిప్తముల
తోడను నాగజరాజమును బూజించి. శక్తికొలది భూదాన
గోదాన సువర్ణదానానులతోడను అన్నవస్త్రములతోడను
బ్రాహ్మణసమారాధన ముచరింపవలయును. ఈవిధమునఁ జేసి
వ్రతసమాప్తి గావించి కాన్యసిద్ధి బడయుము. ఇంక నాకిను
ష్ఠానమునకు వేళియును: ఇ పోయి వచ్చెదను

గాంధా—దేవా ! వేదోక్తమనవి ! ఏరావతమును సూపాదిమట సాధ్య
ముగానియెడలఁ గర్తవ్య మేమి ?

వ్యాసు—అప్పట్ల మృత్తికతోఁగాని, సువర్ణముతోఁగాని యైరావతప్ర
తిమను జేసి పూజింపవచ్చును. అదాన దోషంబు లేకంబు
లేదు. (ధృతరాష్ట్రు నుద్దేశించి) రాజా ! నేనికఁ బోవుచున్నాను.
గాంగేయా ! విమరా ! వెడలివచ్చెదను.

ధృత—చిత్తము.

భీష్మ—పునర్దర్శనభాగ్య మెప్పుడో ?

విమ—త్వరలోనే యొసంగవలయును.

వ్యాసు—మంచిది. అటులనే చేసెదను. (నిష్క్రమించును.)

ధృత—అనఘులారా! ఇక్కడ గొలుపు చాగింలేము.

(ధృతరాష్ట్ర, వికర, భీష్మ ల నిష్క్రమింతురు.)

గాంధారి—(తనలో) ఆహా! నే నెంతధన్యాత్మను! పతియు సుతులును భాగ్యము నున్నప్పుడే కాంతలు వ్రతము లొనరింపవలయును. నంపనవచమువలె నాగర్భము ఫలించితిని. అకుంతితభుజబలతో వేతులగు సూనులు నూలుగు రున్నారు. వర్ణనాతీతములగు ఘోరభాగ్యము లున్నవి ఇప్పుట్ల వ్యాసనుహర్షిప్రోక్తంబగు సీతైరావతవ్రతంబాచరించి సఫలీకృతమనోరథ నయ్యెడఁగాక! (ఆలోచన మభివ్యుత్పాదించి) కాని యైరావతోజమును సంపాదించుట యెట్లు? మహామ్రుంధక మాకు నామంతుఁడా? త్రిభువనములకుఁ బాలకుఁడు గదా! ఆదేవతాసార్వభౌమునితోడి నెయ్యమునకును గియ్యమునకును మావారు సమానులు కారే? (సవేదికముగ) అట్లచనెల? నేనిప్పుడే సోయి, నాజ్యేష్ఠ సుతుఁడుగు గుర్యోధిచునితో వదించిన నాయాశ నెఱవేఱకపోవునా? అనిచార్యశౌర్యశౌరేయుండగు రాధేయుండు వాని యండనుండఁగా నైరావతమును సంపాదించుట వాని కొకతెక్కయా?

(నిష్క్రమించును.)

తెర వ్రాలును.

రౌడవరంగము—అంతఃపురము

[ప్రవేశము:—గాంధారి]

గాంధారి—(తనలో) ఆహా! ఈవసంతముతుశోభను నుతింప నేరికిఁ దరము!

చ. ఇలగల యెల్లవృక్షములు శ్రీ నిర్దగతి గునుమించుగాదె? క
న్నుల కతిమోదకారణము శ్రీ గాగఁ బురాంగన లండఱున్ సదా
సలలితవస్త్రధారణము శ్రీ సల్పి ప్రమోదము నంకురూప్రు; శో
భల కిరవౌ వసంతమున శ్రీ మానస మెంతయుఁ బొంగుచుండుగా!

నే నీవసంతకాలముననే వ్యాసభగవానులు వచ్చించిరఁజెఱుగున
నైరావతవ్రత మాచరింపఁ గడంగును. (ముంగుజుచి) ఏమి
చెప్పునా? సుయోధనునకుఁ గబురంపితిని గదా! ఇంకను
రాకున్నవాడేమి? ఒకవేళ యవరాజగుట రాజ్యకార్యనిను
గ్నమానసుడై నేను బిలువబాపితి నన్నవార్తను మఱచిపోయి
యుండునేమో! ఆ! అదేటిమాట! వానికి మఱపు లేదు.
మఱియు నాయం దత్యంతధక్తిశ్రద్ధలను ఒకటిండువాఁడు.
నామాట జవదాటుండు. ఇంచుక సే పాలస్యమయినను దప్పుక
రాగలఁడు. (పరికించి) అదిగో! మాటలోనే వచ్చుచున్నాఁడు.
పరిపూర్ణమగు న్నాయువు నీని కున్నది.

[అపుడు కుర్యోధనుడు ప్రవేశము.]

దుర్యోధ—తల్లీ! సగ్గణకల్పవల్లీ! నీకుమారుండు ప్రణమిల్లుచున్నాఁడు.

గాంధారి—ఆయుష్మాన్ భవ! నాయనా! సుయోధనా! ఇప్పుడిప్పుడే
నిన్ను గుఱించి తలంచుకొనుచున్నాను. నన్నొకపర్యాయము
గలిసికొమ్మని కబురంపితిని గదా! సుయోధనుఁ జేలరాకుండెనని
యాలోచించుచున్నాను.

దుర్యోధ—తల్లీ! ఆలస్యమును తీమింపుండు. నన్నుఁ బిలువబంచినకా
రణం బెఱుంగఁగోరెదను.

గాంధారి—కుమారా! తద్దయుంబెద్దకాలమునుండి ధర్మార్థకామమో
క్షఫలప్రదానకు సద్రవ్యతం బొం దాచరింపవలయునని నామది
యువ్విభులూచుచున్నది. ఈమధ్యఁ గొన్నిదినములక్రిందట—

ఆ. వె. అవశంకరుడు నీ నఖిలధర్మజ్ఞుడు
వేదశాస్త్రనిర్దేశితుడు ఘనుఁడీ
న్యాసుఁ డగుదుడెచో యాదరణంబున
వ్రతము నాకుఁ దెల్పె నీ బ్రథితచరిత !

దుర్యో—అయ్యెదో ?

గాంధా—తనయా ! దాని “నైరావతవ్రత” మంతురు బృందారకబృంద
సంసేవితపదారవిందుడగు పురందరు డనురావతీపురవీధుల
కివచ్చి నారోహించి చను నైరావతగజరాజము నర్పించుటయే
యావ్రతోద్దేశము. నీవు బలపరాక్రమసంపన్నుడవు. తీకురిత
శౌర్యసంగతితుడవు. నాకు జ్యేష్ఠసుతుడవు గదా !

గీ. తల్లిదండ్రులకోర్కులఁ దనువువాడె
కొమరుఁ డనఁజెల్లు దక్కిన నీ కొమరులెల్లఁ
దల్లి యశావనసంపత్తి నీ దగ్ధమొనరు
పంగిఁ బుట్టినవారె నీ నీ వసుధయానా !

సుయోధనా ! నీవెఱుంగనివిషయము లేమున్నవి? నామాట
లను వేదవచనములుగా మఱచి చాల్చు వినయవంతుడ వీవు—
సర్వకామ్యముల నొసంగు నీవ్రతరాజమును నిన్నుఁ గన్నతల్లి
నగు నాచేతఁ జేయించి సదృశ మందుము

గీ. బలముఁ జూపించెదో, లేక నీ ప్రార్థనమ్ము
సలిపి యింద్రు మెప్పించెదో ! నీ సత్వరమున
రాజముఁ గొనితెచ్చి సత్కిర్తిఁ నీ గాంచుమయ్య !
మఱియు నిక్రొత్పలంబులు నీ వలయుఁ దనయ !

దుర్యో—(మిన్నకుందును.)

గాంధా.—(తనలో) ఈతఁడు మిన్నకున్నాఁడు (అలోచించి) అగును

మహేంద్రవాహనంబగు నైరావతము దెచ్చుటకు బలశాలియై
నాతనే మానవమాత్రునకు సాధ్యమగునా?

దుర్యో—తల్లీ!

సీ. పాతశలకానఁ గల బాణముండెను నదీ

జలముఁ దెచ్చున్నను క నంతసాబె!

మీఘమాలికలంగు క మోఱయుమాడెనుటఁగ

నాధంపుమన్నను క నంతసాబె!

కుండేటికొమ్మును క నొదితెచ్చి నీమ్రోలఁ

దెచ్చుమన్నను మది క వేడ్కె తోరు;

ఎండమావులయంగు క నుండనిసిరిని

నాంధించినను నాకు క నంత తేగు!

గీ. కాని, యకటకట! మహేంద్రుఁ క గయ్యమునను

గెల్చియైనను నమ్రతఁ క గీర్తనమ్ము

సలిపియైనను ధంతి భూకస్థలికిఁ దెచ్చు

టరయ నుష్కర మాను; తే నృమ్ము విరుము!

తల్లీ! అనన్యలభ్యంబగు నైరావతమునేకాని మేం దిర్భవ
కుపకరింపరా?

గాంధా—నాయనా! వ్యాసమునీంద్రులవారిని నేనిదేవిధమున నడిగి

తిని. అప్పుడు వాగు—విరావతగజము సంపాదించలేకున్నఁ

దత్తప్రతిమను న్ముత్తికతోఁగాని సువర్ణముతోఁగాని చేయించి

వ్రత మాచరింపవచ్చునని.

దుర్యో—అయిన సాక్షోచ మేల? మీయాజ్ఞనుసార మీక్షణముననే

యద్దానిది కేయింతును. తక్కుంగల యవసరకార్యములు

సర్వము నిర్వహింతును.

గాంధీ—(సంతోషముతో) మంచిది. నీయట్టివీరుఁడుండ నాకుఁ గొడువ యేమున్నది? పుత్తా! నేనీనతము సత్యంతవైభవముతో నొసరింపఁగోరుచున్నాను. నీవు నామాటంబాటించి ముంబంధువర్గములకు, సామాతులకు, పాత్రరాజకుటుంబములకు, రాజోద్యోగులకు, బుగ్గప్రముఖులకు నుచితరీతిని వర్తమానముల పిరిచ్చిని కోరుము. బాహ్యకసోమదత్తాదులకు గుంతీసహిత సాంక్షికులకు ససౌరివనిగ నాహ్వానింపవలయును.

దుర్యో—చిత్త మటులనే చేసెదను ఇంక నా కిచ్చుము.

గాంధీ—మంచిది. నీవేగుము. నేను నిప్పుకే సోయి పురోహితుల నాని రావించి యీనతమున కత్యంతశీఘ్రముగఁ దగినను సూర్యనిర్ణయము నేయవేఁడెదను మాట! కుంతిని బాండ్లవులచుమాత్ర మాహ్వానింప మానవలసినది. లోకులు మనలకు నిందితులు సుమీ!

దుర్యో—చిత్తము.

(ఇరువురు నిష్క్రమింతురు.)

తొడ్రాలును.

పాండవరంగము—హస్తినాపురవీధి.

[ప్రవేశము:—విష్ణుశర్మ, రామశర్మ యను నిరువురు బ్రాహ్మణులు.]

విష్ణు—(తనతో) ఆహాహా! నోములు పట్టినను నతము లాచరించి నను. భాగ్యసాధనమునే సమర్థులు గదా! కురురాజ్యపట్టము హిమియగు గాఢాదీపి యీనాఁడొచరించిన యైరావతవ్రతము నేత్రోత్సవము గదా! పాతమంది యెన్నెన్నిదానములం

బరిగ్రహించిరో యెవరు చెప్పగలరు ? ఎవరు లెక్కింపగలరు ?
 గోదానభూదానసువర్ణదానాదులచే ననేకులు సంతృప్తిం బడసి
 తిరి. ఆహా ! నాజన్మమధ్యమం వెన్నెడు నే నట్టిపదార్థములతోఁ
 గూడినభోజనము నారగింపలేదుకదా ! (కొంచెమూసి) ఏలకో
 యీరామశర్మ ముఖమును వ్రేలవైచినాడు ? ఏనికి సంభావన
 ముట్టలేదుకాబోలు ! ప్రశ్నించి చూచెదఁగాక ! (ప్రకా)
 ఏమోయ్ ! రామశర్మ ! గాంధారీదేవిగా నొనరించిన యైరా
 వతవ్రతమునకు వచ్చితివా లేదా ?

రామ—(ముఖము జిల్లించుకొనుచు) ఆ! వచ్చితిని. గాంధారీదేవియు
 బాగున్నది—యైరావతవ్రతమును బాగున్నది.

విష్ణు—(తనలో) నాయూహ యథార్థమే ! (ప్రకా) అదేమి ? అట్లును
 చున్నావు ! ఆకసముచందలి చుక్కలవయిన లెక్కింపవచ్చును
 గాని, యీనాడు సంభావనలు స్వీకరించి సుతర్పణమున సంతృ
 ప్తిబొందిన బ్రాహ్మణులు లెక్కింప నలవికాదుగదా ! ఆహా !
 గాంధారీదేవి యెంతటియదృష్టవతి ! ఎట్టిపుణ్యవతి ! పూచినతం
 గేడుచెట్టువలె బుత్తులతోఁ జట్టపక్కములతో- దాసదాసీ
 జనములతో—సామంతరాజపత్నులతో—ఆహా ! కన్నులపం
 చువుగా న్రత మూచరించినది కదా ! ఆదేవిసాభాగ్య మేరికి
 జిక్కును ?

రామ—ఆమెను, ఆమెవ్రతమును, ఆమెసంతానమును నీవొక్కరు
 డనే మెచ్చుకొనవలెను !

విష్ణు—(నోరునొక్కుకొనుచు) ఆలాగునఁ దృణీకరింపకుము - గోడ
 లకుఁ బెవులుండును.

రామ—(కోపముతో) ఉండనిమ్ము - ప్రమాద మేమియు లేదు. మూకు
 మతో నోటికిమాత్రము మూత వేయఁగలరు. లోకమునకు

మూత వేయఁగలరా? గోకులనోళ్ళకు మూత వేయఁగలరా?
మహారాజయిన నేమి? దేవేంద్రుఁ డయిన నేమి? రాజమహిషి
యయిన నేమి? దాసి యయిన నేమి? గాంధారి యయిన నేమి?
మాయాబిడ యయిన నేమి? తప్పు తప్పేకదా!

విష్ణు—ఉద్దండుడా! నీ కౌతభయములేమరా! ఇంతకు గాంధార
మ్మగా రొనరించిన తప్పేమున్నది?

రామ—(బిగ్గటగా) ఏమున్నదని మెల్లఁగా నడుగుచున్నావా? నీ
వెఱుంగవా? కూతురను, గోడ ద్రను, అల్లుని, వియ్యంకు
లను, విద్యుపురాండ్రును, బురమునోని పెద్దలను, దక్కుంగల
బంధువర్గమును—ఎల్లరను బిలిచి కుంతీదేవిని బిలిచినదా?
పాండవులను బిలిచినదా? ఊరిలోని నాకనూకాయలపాటి
వారు చేయలేదా? తండ్రిచచ్చినబిడ్డ లయినంతమాత్రాన నంత
నిర్లక్ష్యమా? తనకున్న భోగభాగ్యములు లేవని పాటికోడలిని
బరిహసించుట గాంధారియొనరించిన చోషము గాదా? పాండు
రాజు బ్రతికియున్నపుడు—ఈశ్వరరాష్ట్రము జనుసాంధుఁడయ్యు
డనకు క్షేష్ఠుఁడనియేకదా సింహాసనంబున నునిచినాఁడు! అమ్మ
హత్ముఁడు సర్వరథహితుఁడు. కనుకనే తాను జయించినరా
జ్యము నన్నగారి కిచ్చిని జీవితాంతమువఱకు సత్యంతభక్తిశైధ్య
లతో నాతని సేవించినాఁడు. ఆవిశ్వాస మీగ్రుడ్డితేనికిఁగాని,
యాగాంధారికిఁగాని యిసుమంతయయిన నున్నదా? ఉన్న నీగ
తిని వారి నాహ్వానింపక పరిహసించురా?

విష్ణు—గ్రుక్కఁద్రెప్పకుండ నుపన్యాస మిచ్చితివి. చాలుచలే! గాంధా
రీదేవిగారు కుంతీదేవి నాహ్వానించుట కిచ్చగింపరనుమాట నే
నొల్లను. ఆమె తోడికోడలికిని శాండవులకును యువరాజుగారి
ద్వారా యాహ్వానము లుపియ్యెయ్యుండును.

రామ—అయిన నీగుర్భాస్థుడు చెప్పియుండకపోవచ్చును! అగును.
ఎందుకు చెప్పురు! ఈమధ్య జరిగినవివాద మీ వాలకించినావా?

విష్ణు—ఏమది? ఏమి? నేను వివలేను.

రామ—ఏదియో ప్రసంగవశమున గుర్తొప్పుదును- భీముని- “వనముంగోల
బుట్టిననిర్భాగ్యులు మీరు” —అని తూలనాడినాడట!

విష్ణు—అందులకుఁ శాంతియును మిన్నకుండెనా?

రామ—మిన్నకుండునా? కుక్కికాయలకుఁ జెప్పుదెబ్బవలె సమాధాన
మిచ్చినాడు.

విష్ణు—ఏమని?

రామ—“మేము వనముంగోల బుట్టినమాట వాస్తవమే! కాని పశువు
నకు జన్మింపలేదు” —అని.

విష్ణు—అనఁగా సర్థ మేమి?

రామ—విశేషార్థ మేమియు లేదు—యథార్థమే! గాంధాకీదేవిని బరిణా
యమాడినవాడు శ్రీఘ్రకాలముగో మరణముగచని సుబలరా
జుణ్ణిగి తొలుదొల్ల నొకమేళనోతున కిచ్చి పెండ్లిచేసి పిమ్మట
దానిని ఖండించినాడట!

విష్ణు—కొంపమురుంగలగు- మెల్లఁగా మాటలాడుము నెమ్మదిగా
నిది యవకాశమేమిగోల బడెనా మేళనోతు జంపినకత్తిని
నాతఁడెరిగి తీరికొనివచ్చి నిన్ను—

రామ—నా కాధారుము లేదు- ఎవఁజూగనిసంగతి మిది!

విష్ణు—సరియేకాని, కొరవపొడిప్రయ తనుగోదాము వివాదములకు
బెంచుకొనుచున్నారన్నమాట!

రామ—ఆ! అందులకు సందేహము లేదు.

విష్ణు—ఈసందర్భమున వృద్ధరా జెట్లాప్రవర్తించుచున్నాడు?

రామ—గోపమీడిపిల్లవలె—ఒకవంకఁ గన్నసంతానము—వేతొక
 వంక లోకభీతి! భీష్మద్రోణాదులు పాండవులను ప్రేమించుచు
 న్నారు. వారు దేవాంశసంభూతు లనియు, ధర్మశీలు రనియు,
 శిష్టు లనియుఁ దలంచి కురువీరులెల్లరు వారి మెక నన్నివిషయ
 ములలోను బక్షపాతమునే ప్రకటించుచున్నారు. వాకలేఁడు—
 దగ్గలేఁడు—అనువిషయస్థితి యాయంధునకుఁ బ్రాప్తించినది.
 ఇటు దుర్బుద్ధులకుఁ బుట్టినిల్లగు మర్యోధనునిమీఁది ప్రేమాతిశ
 యముచే వాని నేమియు ననలేఁడు—పాండవులపైన ద్వేషముం
 బ్రకటింపలేఁడు—

విష్ణు—పోనమ్ము- మనకెందుల కీసోది? పెద్దిఁటివిషయములను ముచ్చ
 టించినను బ్రమాదమే! ఊహిలోనివిష్ణు నొడిలోఁ బోసికొననేల?
 గాసిలనేల? రమ్ము- సాయంతన మగుచున్నది. పోవుదము

రామ—పద.

(ఇరువురు నిష్క్రమింతురు.)

తేర వ్రాలును.

ద్వితీయాంకము—సంపూర్ణము.

ఓ మ.

శ్రీ రామా !

అర్జున ప్రతిజ్ఞ

అను

విరావత వ్రతము.

తృతీయాంకము.

ప్రథమరంగము—చారణావతము.

[ప్రవేశము:—విచారగ్రస్తయగు కుంతి.]

కుంతి—(తనలో హా ! భర్తృవిహీన యగుపడని బ్రతికియున్న నేమి ?
చచ్చిన నేమి ?

సీ. శుభకార్యములయందు శ్ర జూడనీమరుగాదె
భర్తృవిహీనసూత్ర పడఁతిమోము;
నెమరుగాఁ జనుదేర శ్ర బెడరి వెన్నకుఁ బోయి
దుర్నిమిత్త బని శ్ర దూఱుచుగ్రా;
గౌరవమును జూపి శ్ర కన్నతల్లియుఁగూడఁ
బాలింపఁజాలకు శ్ర పాప మేము !
బాధుగణంబులు శ్ర పలుకరించుటకైన
నిచ్చగింపరుగద ! శ్ర హీన మాయ;
గీ. సకట ! జుతువుకంటె సత్స్వామ్యముగను
హేయభావంబు వెలిబుచ్చి శ్ర నాయపడక

పుడమిగల యెల్లవాడును క బుకుమో బాసి

బ్రతుకకాతరు బాడఁగాఁత్రు క పాపమనక !

కట్లా ! పచ్చగానాసికొనుటకుఁ బసుపును, ముచ్చటతీఱ
బొట్టుపెట్టుకొనుటకుఁ గుండుమఁను, గట్టుకొనుటకు మేలైన
చీరలును, ధరించుట కాభరణములును—ఈనాఁడు మృగ్యము
లయినవి కదా ! పోనమ్మ, వానికొక కెవ్వ రేడ్చిరి? సాటివా
రిగో—మీఁగుమిక్కిలితోడితోడ—ద్రోహ—గౌరవము లేకపో
యింది కదా ! హా . ఏమహానుభావుఁడు—సపుణ్యాత్ముఁడు
“సహగమన” వ్రతమును గల్పించెనోకాని వారిపవిత్రనామము
నిరంతరస్మరణోచ్యము. భర్తృశవముతోఁగూడఁ జతిపైఁబడి మర
ణించుకాత కిహిషరఫలములు కెండును దప్పక లభించును.
భూలోకమున మహాపవిత్రయని విఖ్యాతిఁ గాంచురు ఉర్ధ్వ
లోకంబున ముక్తికాంతం బొంది సుఖించురు. అట్లు చేయమాని
తుచ్చములగు జీవితములపై నాసను దృఙ్ఙపలేక, యొంటిగా
బ్రతికినయువిద కిలోకమున నవకీర్తియు నగౌరవమును- అసౌ
ఖ్యమును దిప్పెను. ఉత్తమగతులుకూడ చుండవు (మాద్రీ
నుద్దేశించి) హా ! చెల్లెలా ! మాద్రీ ! నీ వెంతటిపుణ్యాత్మురా
లవు ! ఎట్టికన్యాస్మరణ లవు ! భర్తృమరణ మాంచినంతలనే
సంకగమన మాచరించి యీనాఁడు సుస్థిరములగు స్వర్గసౌఖ్య
ముల ననుభవింపచున్నావు—అంతకంటె ఘనమగు సత్కీర్తిని
నైతము సముపార్జించితివి. నేనో? మొండినై లజ్జావిహీనమగు
హీనజీవనముం గడుపుచున్నాను. భర్తృపాదారవిదములను
మరణానంతరమందైనైత మీవు బాంధుట కిచ్చగించని మహాప
తివ్రతవు—ఏనో?—కట్టుటకు మెక్కుటకు లేక, కన్నబిడ్డ
లతోఁ బరులపంచయంకర జేరి “యెన్నిదినములక్రిందటఁ జచ్చితి”

వన “నామమాసములకుఁ బూర్వ” మను నీచస్థితి నుండిని. నీకు ఫలము నిశ్చయందము. నిర్మలయశస్సు! నాకు శాస్త్ర-పారతంత్ర్యము- పాపబ్రతుకు- పరువునప్తము. ఛీ! ఈ నాయ గౌరవమునకు నేనేకదా కారణమాయితాను? సుతులకు భగవంతుడే పాతకగలండ్లని గుండెను తాను చేసికొని యానాఁడు భర్తృశవముతో నీవలె సహగమన మొనరించిన నాకీవంత యావంతయు నుండకపోవురుగదా! కలకల! తోడికోడలగు గాంధారి నన్నవమానపఱచినవిధముం దలంచుకొన్న నాత్మహత్యకుఁ గడంగుద మచ్చులెసాహసము గలుగుమన్నది కదా! ఒకసామాన్యుడగు నుద్యోగిభార్యచాటి నేను ఘేసితినిగానా? తా నొనరించిన యైరావతవ్రతమునకుఁ దనవారి నందఱు బిలిచి నన్నును నాకొమరులను వెలివేసినదా? నే నామె కొనరించినయపకార మేమున్నది? నానాథుఁడు స్వవిధముల విజృంభించి దిగ్విజయ మొనర్చి తెచ్చినధనరాసులను, ఆక్రమించినరాజ్యమును నామెభర్తకేకదా యిచ్చినాఁడు! పోనిమ్ము. నాయం దభిమానము లేకున్నఁజూయె; అమ్మహాత్మునియెడలఁ గలగౌరవాభిమానములకలంబువలెన నన్నుగూడ నెల్లరితోఁ బాటు పిలువరాదా? (కొంచెమాగి) ఏమి నాకెట్టి? ఏమి నాబుద్ధిహీనత? నానాథునియం దాదంపతులకు గౌరవాభిమానములా? అవి యెక్కడనున్నవి? అవియేయున్న నన్నును నాసుతులను, ఈకీసిని బరాధవింతుగా? పరాధవిందులతోఁ దృప్తిచెంది సార్థకనాముండగు నాగుర్యోధనుఁడు మిన్నకుండెనా? నాబిడ్డలతండ్రియే తనుప్రకృతస్వత్యమునకు హేతువని గ్రహింపలేక యాగుఁడును మత్స్యరజాడ్యహతబుద్ధియై కర్ల

శకునిశాసనములతోఁ గూడి నాకొడుకులను—అందులో
ముఖ్యముగా భీమసేనుని—అంత మొందింపవలయునని మాయలు
పన్నుచున్నట్లైనా?

౪. నిశ్చిత్తుడై యుండ నీ నిఖిలశక్తులఁ

గటనైఃత్రాత్యచేత గట్టినారు;

భక్తి చునాహార త మంగన నొకపరిఁ

గాలకూటవింబుఁ త గలిపినారు;

లాక్షాగృహంబున త రహి నుండిఁగాఁజేసి

కుతుకాన మంటలఁ త గొల్పినారు;

ఉచ్చాస్వసనిశ్వాస త ముడుఁగుటకై పోల్లి

తోయధిబోపలఁ త ద్రోసినారు;

గీ. అకట! సమయంబు చిక్కినతమప్పుడెల్ల

వాయుపుత్తుని బరిచూర్చ త వారు సేసి

నట్టియత్నములకు సంఖ్య త నరయఁగలనె?

సుతులఁ గాపాడుకొనుగతిఁ త జూడఁబోను!—

అయ్యయ్యో! ఆమహాత్ముడు పాండుభూజాని బ్రతికియుండి,
నేను చావరాదా? అప్పు డీబిడ్డలం గన్నెత్తిచూచుట కారు
గ్రునికైన శక్యమగునా? “సంతానమా—సంతాన” మని పలన
రించుచునే యాపుత్రాత్ముఁ డంత మొదెను గదా! తనకన్నుల
కజ్రు దీట నీకొమరులం జూచుకొనుచునున్న వీరయినఁ బెరిగి
పెద్దవారై వంశవిఖ్యాతిని నిలుపఁగలుగుదురు గదా! ఇప్పు
డేనుగునో యేరికెటుక! పాండవు లమేయబలాధ్యులే! పరా
క్రమశీలులే! కాని యాగుప్తచతుష్టయము కల్పించుకులంఁత్రము
లనుండి తప్పించుకొని యాపదల నందకుండ నుడవలయుందా?

స్వామీ! భగవంతా! తుదకు సార్వభౌమునకుఁ బెద్దభార్య నగు నన్నేస్థితికిఁ దెచ్చితివయ్యా? (దుఃఖించుచున్నాను.)

[అపు డర్జునుఁడు ప్రవేశము.]

అర్జు—(పరికించి తనలో) ఏలకో? మాతృదేవతయు ఖారవిదము కాంతివి హీనమై యున్నది; కారణ మేమైయున్నది? పెదతల్లిగా రాచ రించిన యైరావతవ్రతమున కీమె నాహ్వానింపక, శరాభవించినందులకు డెందమునఁ గుండుచుండనా? (ప్రకా) తల్లీ! నీకుమారుండు విజయుం డిదే నమస్కరించుచున్నాఁడు.

కుంతి—బిడ్డా! చిరంజీవివై వర్జిల్లుము.

అర్జు—అమ్మా! మీమాము విన్నబోయియున్నది; కారణ మే నెఱుంగవచ్చునా?

కుంతి—నాయనా! అర్జునా! పరాధీనులగుచారికి మీమున విన్నదనముగాక కళ యెక్కడచూడివచ్చును?

అర్జు—(అపరిపక్వ) అమ్మా! ఏమగుచుంటి? పరాధీనులమనియా?—పరాధీనులమనియా?—దిగింత వ్యాప్తమశక్కుండగు సామనందనునకుఁ బుత్రులగు నీసాడవులును నారితల్లియుఁ బరాధీనమున వర్జిల్లుచున్నారా?

కుంతి—కుమారా! అనుహించి బ్రతికియున్నపుడుగదా మన మేమన్నఁ జెల్లును?

అర్జు—(కన్నీర్లు నొచ్చి) తల్లీ! విధివిధాన ముల్లఁఘింప నేరికిశక్యము? పూజ్యులగు తాత్త్రిగారు నీవగతులగుటచేత నునకుఁ దీఱనికొఱతయే కలిగిందె. అట్లయ్యు మనము పరాధీనులము గాము. పరాధీనులము గాము.

కుంతి—తండ్రీ! ఏల నీవట్లుపలికెదవు? మన ముగధభూపతిపంచా శేర లేదా?

అర్జు—మూతా ! పెదతల్లిగి రట్లనిరా ? లేక పెదతల్లిగా రట్లనిరా ?
మన మొరులపొచకుఁ జేరుటయేమి ? మనరాజ్యములో- మన
పట్టనములో- మనగృహములో నుంటిమి. ఒకవేళ సాహసించి
యావిధమున చూచునైతేవ్వరయిన నాడిచచో వారికే తప్పక
మౌం దట్టినర్హత సభవింపఁగలను- కాని మనకేమి ?

కుంతి—నాయనా ! ముంజేతికంకణంబున కద్ద మొరులకు ? గాంధారి
దేవిగా రీమధ్య నొనరించిన యైరావతప్రతమునకు మనల నాహ్వా
నింపకపోవుటకుఁ గారణ మేమి ? మనయం దంతనిరసభావము
వారి కేల యుదయింపవలయును ? వెఱ్ఱిత్తాడ్రీ ! మన మన్నవ
స్త్రములీ లేక వారిపట్టునకుఁ జేరితి మన్నతలంపుననేకదా !
కాకున్న రాజ్యములోని సామంతునిపాటి చేసితిమికామా ? సర్దా
రునిపాటి చేసితిమికామా ?

అర్జు—(తనలో) నాయనమనమే దృఢమయినది. (ప్రకా.) జననీ !
ఐరావతప్రతముకు మనల నాహ్వానింపలేదనునది పరాభవహే-
తువే ! కాని యాదోషము పెదతల్లిగారిది కాదని నాయభిప్రా-
యము. ఆమె చూచోచ్చును కీకార్యమును నియోగించును-
చుట్టబుద్ధియగు నాతఁడు మనయెడల మేలుం దలంచునా ?
(కొంచెమాఁగి) అయిన నొంకున్నది. ప్రతసమయమునసైతము,
నిజముగా సంధభూపతియే మనలను బిలువఁబంపిన మనరాకకుఁ
గారణం బరయఁడా ? కానిమ్ము. ఆయనకు మనకిష్టముఖము
లతోఁ బనియేమి ? తానుఁ దనసంతానమును హాయిగాఁ గడు
పుణిచిచల్ల కదలకుండ నుండినఁ జాలును ! తక్కుంగలనాఁడెట్లు
పోయిన నేమి ? (అలోచన మభినయించి పిమ్మట) అమ్మా !
వినుము- నామాటలు వినుము. గాంధారిదేవిగారు కేవలము

మృత్తికోగదా యైరావతమును నిష్ఠించి వ్రతసమాప్తి జేసి
నది? ఆవ్రతమునకేదా మిమ్ములను విలువకి పరిగణించినది!

కానిమ్ము.

ఉ. పోరున రుద్రుఁడొదినురముఖ్యులు సింహులు యక్షసాధ్యులున్
ఫీరత వచ్చి నిల్చినను నీ విట్లతనంబుల వారి నెల్చి యా
వీరపురందరావ్వాము పరవిత్రగజంబుకు దేకమున్న నే
ధారుణి బాండురాజునకుఁ గీ దద్దయుఁ గూర్చెను పుత్రుఁడునే!

గీ. తివిరి యైరావతంబును నీ దెచ్చి వ్రతము
తల్లిగొనెన మిచేత నీ నుల్లములం
జీయఁబూనింపకున్న నేఁ జెలిని బేర్చి.

మ్రగ్గి ప్రాణమూల పానెదఁ బ్రతిఁ విరుము!

కుంతి—చాలుఁజాలు నూఁజొనునా. తాడ్రీ! స్వపరబలాంబుల నెఱుం
గకయే ధారుణంబులగు ప్రతిజ్ఞల జీయఁబూనకుము.

అన్జ—అమ్మా! గాంధాదేవి నూఁజిరు పుత్రులను భీష్మక్రోధకృ
పాశ్వతామాదిమహావీరులను గలిగియుండియు, మహేంద్రుడైన
రావతమును సుపాదిపతేక-మృత్తికచేతఁ దల్పెడిమను దేసి
యర్పించినది నీ వ్లొ చేయఁకక అలేక. యథార్థముగ నా
దిగ్గజమునే పూజించి కామ్యసిద్ధిం బడయవచ్చును. పాండు
రాజునకుఁ బుత్రుఁడను- ఫిర్మస్వరూపుండును యుధిష్ఠిరునకుఁ
దమ్ముడను నగునేను రిక్తప్రతిజ్ఞల జీయఁగనని వెఱుంగందఁ
బొకుము. ఒక్కయైరావతముమాత్రమేకాదు. విరుము—

సీ. భూసురకోటిని నీ భూరిదక్షుణ లిచ్చి

తృప్తిపెట్టుటకయి నీ దేవసురభి

సలలితస్పృహలు నీ సలిపి మోదముఁబొచ్చి

రంభాపురోగనా నీ ప్రముఖగణము

ఉత్పవానంతర శ మూరేఁగుటకుఁగాను
జవమునఁ దనరు నుత్పైత్రనంబు
చక్కనివాసనల్ శ చల్లి తోప మొసంగఁ
బారిజాతాహ్వాయశపాదపంబు

గీ. గరుడగంధర్వకిన్నరశగణము లడ్డు
విలిచి వారించిరచు మదిఁ శ గలఁగఁబోక
తివిరి కొనినత్తు నానుడి శ ధృవము తల్లి !
చి త విడనాడుమీ నీవు శ స్వాంతమును.

కుంతి—(తనతో) ఈతఁ డంతకుఁ దగినవాడే ! (ప్రకా.) నాయనా !
నీవు మీయన్నయగు ధర్మనందనునికి డకుఁ బోయి యీవృ
త్తాంతమెల్ల వినిపింపుము- పొమ్ము.

అర్జు—చిత్రము. (నిష్క్రమించును.)

కుంతి—ఈఅర్జునుడు మహేంద్రునికిఁగదా జన్మించినాఁడు ! తనకొమ
రుడు కోరుచున్నాడని వీనికోర్కె గాదనక, ముద్దుఁ జెల్లించి
యాపురందరుఁడు సహాయ మొనరించును. ఇక నేను నిశ్చిం
తతో నుండవచ్చును. ధనహీన నయితిఁగదా యన్నవిచారము
వృద్ధయమును బాధించుచున్నను. అకుంతితభుజబలోపేతులగు
నీసూనులు నాకు మనశ్శాంతిం గూర్చుచునేయున్నారు.

(నిష్క్రమించును.)

తెర వ్రాలును.

రెండవ రంగము—మందరము.

[ప్రవేశము:—ధర్మజ భీమ సకుల సహదేవులు.]

ధర్మ—(విచార మభిసముదాన) తమ్ముగారా!

చ. కడచునె యెన్నఁచైన మహాకృష్ణము లన్నియుఁ; దృష్టి తీసిగాఁ
గుడుచుచు నిద్రఁజెంగటకుఁ గొంతు జూగుచు గల్గు నేడు; ఈ
మృదు యల కొరవూకు పగఁ గాపును సేముల జూప నెన్నియో
యిడుమలఁ గల్గఁజేయఁడె? తగదీసితిమల్ నెఱవేలు గూఢనూ!

భీము—ధర్మస్వరూపా! ధర్మనందనా! శ్వేతీయకగుణాని శేషులే మా
దృశులకు రక్షాకవచము విలసిల్లుచుండఁగా నాథార్థరాఘవులు
నేమిచేయఁగలరు?

ధర్మ—అక్కా! సాదరా! వృహదనా! ఆరినుండియు వినునూచి
యాకొరవాధిముఖ కండ్లలో విక్రముల గోపికొనుచున్నాడు
గదా! ఎట్టికృష్ణజ్వలత్రమున జన్మించితిమోకాని, పుట్టినదాని
మన కిక్కట్టలు తప్పటలేదు. ప్రళయమునఁ దండ్రీతనికొంటి
వాటిల్లినది. మాతృదేవతయొక్క వాణ్యమువలన, ఘోరా
రణ్యమునుండి పెదతండ్రీగాలిం జేరి పెరిగి పెర్వనార్చు సకల
విద్యల నభ్యసించితిమి. కాని యేమిశాస్త్రచేకూడినది? ఆగు
గోధధనుడు మనలను శత్రుసమానులగ భావించినాడు
భీముడు తనకంటె బలుండని వాని నాశముగొందుట కనేక
ప్రయత్నము లాచరించినాడు క్రూరభుజుగిములచేతఁ గలు
పించినాడు. ప్రజ్వలితాగ్నిజ్వలలఁ బడ్రోయించినాడు.
కుడుచునోగిరగుబుగో విషము గల్పించినాడు. సముద్రజలం
బులు ప్రోయించినాడు. ఇతకు దైవము దొడ్డనాడు. దైవ

సాహాయ్యమేలేకున్న మన మీవిధముగా బ్రాణములతో నుండగలమా? మనల నాకౌరవు లీచాటికి మటుమాయము సేచుకుందా?

సహ—అగ్రజా! “అవశ్య మనుభోక్తివ్యం కృతం కర్మ శుభాశుభ” మ్మరువనచము ననుసరించి తుదకు వనజాసనాదులుసైతము దమకర్మల కనురూపము లగుఫలములు బొందక తప్పకదా! మనము బుద్ధిసేసిన పాపపుణ్యముల ననుసరించి యాదర్శమున శుభాశుభములు బొందుచుముకదా! ఇక వేఱుగా నావిషయ మెఱిగియు చెందములుగఁ గొందల మందనేల? కష్టము లేప్పు డనుభవింపవలయునో- సుఖము లేప్పు డనుభవింపవలయునో మనముప్రము కాదుగదా! సర్వమునకు దైవసంకల్పమే కారణము మాగో నెవ్వరియెడఁగాని దైవకృప తప్పదు. ఎల యిది? ఆనందమందచుడు నాక్షాత్తు శ్రీమన్నారాయణుడు గనా! ఆతఁడె మనకుఁ దేదోపవాదోడయి మనలను రక్షింపమటకు బద్ధకింకఁగై మననైరులప్రయత్నములను భిన్న మొనరించుచున్నాఁడు. అట్టిచో మీ కీవిచార మేల?

ధర్మ—వత్సా! సహదేవా! నివు బుద్ధిమంతుడవు- నీపలుకు లన్నియు నొప్పును. కాని యెల్లప్పుడు చిద్రీతిని మనకు ముప్పుఁగూర్చవలయునన్న యాకౌరవులకుతంత్రములు విఘ్నమందవలయును గదా! లేకున్నఁ దప్పక తెప్పరము మనలం గప్పుగదా!

భీము—(కోపముతో) అగ్రజా! ఆధార్తరాష్ట్రలే పరాక్రమవంతులు- గాఢాబలాఘ్నము. ధైర్యశక్త్యశౌర్యసాకలితులు—ఇక మీ తమ్ములు గాజులుకొడిగొనుకొన్న యాఁజువారని మీయభిప్రాయమా? మీశాంతవచనములే ప్రజ్వలింపిననాత్రోధాగ్నిం

జల్లార్పకున్న నీవట కాదుర్మదాంధులు యమలోకంబునఁ
బ్రాతకాపులై యుండరా? దేవా !

గీ అన్నయాజ్ఞ చ దాటుట కలవిగాక
బలముఁ గలిగియు భీష్మాద్భుతము యోధా
కార్యములనెల్ల సైచిది; క కాకయున్న
వారిఁ గన్నెత్తిచూచుట కేది కగును?

ఇం దాత్మస్తుయియున్నదని తలంపకుండు. గనదు జేతఁబూని
ముల్లోకంబులఁ దలపిల్లఁజేయు దంపిబలుండనగు నేను, దుర్యోధనుని నిర్జిహవేనా?

ధర్మ—సోదరా ! భీమసేనా ! నీవు, దుర్యోధనుఁ డొక్కరుండయిన
వాని నెట్లో జయింతువనుము. కాని చతురంగబలముతోఁగూ
డిన సేన లేమయినవి? మాటలుచెప్పినంతమాత్రమునఁ గార్య
ములు కొనసాగునా? నీవు కష్టములు దుర్భరములగుట నీరీ
తిని సాహసోక్తు లాడుచున్నావు. కాని యుద్ధోహిణీలకొలంది
సైన్యములతోఁగూడి రారాజై యతిరథమహారథులను దన
యంద నుంచుకొన్నసుయోధనుని దేటిపాటఁజూచుటకయిన
మనకు సాధ్యమా?

నకు—అన్నయ్యా ! ధర్మనందనా ! మీ రెల్లప్పుడు నిదేరీతిని బలుకు
చుండురు. మాయుత్సాహము నుడిగించుటమాత్రమేకాక, పిటి
కిమంనునుగూడఁ బోయుచున్నారు.

ధర్మ—తమ్ములారా ! మనయర్జునుం డెక్కడ?

సహ—అగ్రజా ! తల్లిగారిని సందర్శింప వెడలిరి. (పరికింది) వారుగో!
మాటలోనికి వచ్చుచున్నారు.

[అపు డర్జునుఁడు ప్రవేశము.]

అర్జు—అగ్రజా ! ధర్మనందనా ! నమస్కారము.

ధర్మ—సోదరుడా ! నీమనోభీష్ట మీజేటుగాక ! పూజ్యురాలగు తల్లి గారిని దర్శింప నేగితివని యిప్పుడే వినియుంటిని. విశేషము లేమి?

అర్జు—అగ్రజా ! విశేషము లభి కనుగ నే యున్నవి. మనపెదతల్లిగారగు గాంధారిదేవి యీమధ్య నై కావతనత మాచరించికాదా ?

ధర్మ—అగు నగును.

అర్జు—తనతమునకుం దమకురు మనలకురు, ఆహ్వానము లంకక యాగు పరాభవించిదని తల్లిగారు తలంచి మిక్కిలి పొక్కుచున్నారు.

ధర్మ—అట్లుగా ! ఆస్వల్పపిషనుమాత్రై యామె హృదయమున విచారింపవలయునా ?

అర్జు—విచారించుటమాత్రమేకాదు—“నా కీబ్రతు కెందులకు ? నాగుర్విశ్వాదికించి నన్ను రక్షించునా రెవ్వ” రని పలువిధములఁ దనుకీరితమురు రోము నే నాలకించితిని.

ధర్మ—మనలకు చిలువకపోవుట పెదతల్లిగారు కావించిరక్షణుని నేరు తలంపను. ఆసుయోధురండే—

భీము—(అడ్డొక్కినోనే విగ్రహగా) ఆరుర్మాగునిదే కావచ్చును; కాని మనము వచ్చితిమో లేవో యని విచారించు బాధ్యత యాస్పద్య దంపతులమీఁద లేదా ?

అర్జు—అగ్రజా ! లేకపోవుటయేమి? అట్లొన నారు తమకొమరులచే వలెను మెచ్చుకొనుచుండనోపును. లేకున్న నారుర్మాగు లంతగా బెచ్చుపెరుగుదురా ?

ధర్మ—పిన్నుట ?

అర్జు—పిన్నుట కను మాతృదేవతయొక్క గుణమును సహింపలేకపోయితిని. “అమ్మా ! ఆధృతవాస్తవత్వి కేవలము మృత్తికతో మాత్ర మైరావతప్రతిమకు జేసి పూజించినది. నీ వట్లు చేయ

నక్కజలేను. అనుపేంద్రునియైరావతమునే తెచ్చి సీమాలఁ బెట్టెదను.” అని చెప్పుచు నీక్రిందివిధమునఁ బ్రశంసబట్టిని.

“ఉ. పోరున రుద్రుఁడనిసురశ్రముఖ్యుఁడు సింధులు యక్షసాధ్యులున్
 కీరత వచ్చి చిచ్చినను శ్రీ క్షితనాబున నాని నెచ్చి యా
 వీరపురందరావ్యయి వశవైతగజాబురు దేవయన్న నే
 ధారుణేఁ బొందురాజునను శ్రీ నద్దయుఁ నూర్చుకుపుట్టికుండనే?

గీ. తివిరి యైరావతాబురు శ్రీ చెచ్చి వ్రతముఁ

దల్లిగారైన మీచేత శ్రీ నుల్ల మలరఁ

జేయఁ బూనింపకున్న నే శ్రీ జిత్తిని బేచ్చి

న్రుగ్గి ప్రాణముల్ పాసెదఁ శ్రీ బ్రతివ వినుమ !”

ధర్మ—(భయవిస్మయములతో) అఁ! ఇదియేమి? అద్వైతా! స్వపరబ
 లవిచారంబు సేయవలదా? ప్రతినా బట్టగనే సంతోషమా?
 అద్వాని నెఱవేర్చుకొనవలదా? అయ్యో! శౌందరపడి యెఱ
 పనిచేసితివి? ఎంతపథముఁ బూనితివి?

నకు—(తనలో) ధార్తరాష్ట్రులధాకకే వెఱచుచున్న యగ్రజుఁ డిం
 ద్రుని నెదిరిప సాహించునా?

భీము—ఉట్టి కెగురుటకే శక్తిలేనప్పుడు స్వర్గమున కెగురుట యెట్లు?
 మానహీనులై మానవాధములై యగచాట్ల మనల నలయించు
 చున్న యాదుర్యోధనునితోడిక య్యమునకే యన్నగా శంగీకరిం
 పక మిన్నకున్నారుగదా! పురందరుపరిటివానితో దిగ్గజులు
 కొఱకుఁ బోరానరింప ననుమతింతురా?

ధర్మ—అనుజా! ధనంజయా! ఎంతసాహస మొనరించితివి?

సీ. బ్రహ్మయానతిఁ బూని శ్రీ పరునాల్గులోకాలు

పాలించుచుండెడు శ్రీ ప్రభువగుండు

పాలుపాత ముప్పుదీరయ్యాఁడుకోట్లసురల

జోహారులం గొను శ జోడుదిట్ట
వజ్రాయుధముఁ బూని శ వరముచుర్జూకుతొ
దరుజులఁ జుప్పెన శ దుడిమగఁకు
కోపంబు దీపింపఁ శ గొండతెక్కలఁ గొట్టి
క్రఖ్యాతఁ గాంచిన శ మహితబంగుడు

గీ. నయన యిగ్రహులు తా నెప్పు శ డతిముదమున
నెక్కి విహరించుచుండెను శ నిధము నొసఁగి
భవ్యభవదీయశుభాలు శ భాగ ముద
కుండఁ జేయునె? సమరమే శ యొప్పుఁగాని!

ఆచుహత్ముడు సామాన్యమావపుఁడా సంగరరంగమున నిర్జిం
చుటకు ?

భీము—ధర్మసందానా! దేవేంద్రుడు మహాబలుఁడే యగుఁగాక!
పెక్కురక్కసుల నుక్కడంచినదిట్టయే యగుఁగాక! కాని
యెప్పుడు వానికి భీతిల్లి- వారిపరాక్రమంబునకు వెనుకంజ
వేసి తాఁజేసినవ్రతినకు భంగము ఘటిల్లఁజేయఁగూడదు.

గీ. స్వబలపరిబలముల బుద్ధిఁ బడయకుండ
శుభ మూచుట దోషమ్ము; శ శుభముని
కష్టముల కెద భీతిని శ కౌతుకమున
వాని నెఱవేర్చుకూడట శ సాధ్యంబు!

మఱియొకవిశేషము : మాతృదేవతకంటె వేఱొండుదైవము
మన కీయింక లేదనుట నిర్కువము.

ఉ. ఆపద లెన్నిమూడినను శ న్యాయము, మాతృవిచారతేజమున్
బాపి, తదీప్సితాబులను శ బాంకు తీర్పుట పుత్రకోటికిన్;
కోపముఁ బూని దిగ్గజముఁ శ సోదఁగ నేల మహేంద్రుఁ డొల్లనే?
ఏఁపగు శాంతనద్యతిని శ యిద్దగతిం దగ వేడు టొప్పుదే?

సహ—ధర్మహ! అన్నగారు పదనసుతులు నడిచినది తెన్ను అది నే
మన మాతల్లితనంతో సాయుగమునకు సుస్థిధము కానేల?
వివరములను ముగియవలెను నొకటి ముప్పుచేసి ప్రార్థింప
రాదా?

ధర్మ—తమ్ముడా! సహదేవా! మనము ప్రార్థించినోడినే యాల
కింది, చేతులంగట్టుకొని మనమును నేలవేళ్ళు నాము
గ్రుడ: మనసోష్యమలో నన్నవాడా? లేక నామంతుడా?
మనశ్చైర్యశౌర్యములకుం జరిచువాడా?

అర్జు—అగ్రహ! మీకీసాదేహము నెలకు ఈ నారుడి వినుము.

చ. వివరపురస్సరింబునకు కి వేళ్ళవ ముప్పులు తెన్ను ముందు; ఆ
యనఘము స్నేహభావమున కి నాత్మగీడుబురు బుంకడేని కే
ననితరలభ్యశౌర్యమున కి నాతి నెప్పడ నిర్మరావళిక;
మనమును సుదిముం బుడికి కి మాతృహితార్థము సేయఁబూనుడి!

భీము—తమ్ముడా! ధరంజయా! నీవచనములు యుక్తములు. నిప్పుచే
ప్రీతిచోప్పున జేయు బుంపురు ఆతఁడు ముంపుడై గిరావ్వింధ
కారినిమగ్నమానసుడై ముంపుర గయ్యమునకుం గాలుడు
వ్వేసేని—

మ. గద చేతం గొని శౌర్యదీప్తి నలనాకంబెల్ల నుగ్గాడదన్
మదముం దూర్చి పుహహుతుడు మన సరదావ్వింధాఫలా బీయఁగా
గదియూజేసెద నన్నగారి; నని నేల కి శాశూవాలం బాష్పగా
విదితోతాహముతోడ నిల్చెరను కి బ్రావీణ్యంబు దీసింపగన్.

అర్జు—(భీము నుద్దేశించి) అన్నయ్యా! మీ కాశ్రమ ముదనక్కల
లేకు. ఏలనాకురా, నేనొక్కరుండరు బాలనా?

చ. హరిహరబ్రహ్మలే కరము కి నాదృతిఁ జూపుచు వచ్చి నిల్చి యీ
సురవిభుఁ గావ వేడినను కి సుంతయు మానను గోర్కె దీర్తు నే

నెఱుంగుదు వానిశౌర్యమును శ నిధబలులును; భీతిఁ జెందఁగాఁ
బరుషము లాడనేల నిక ? శ బాణమె దిగజరాజఁ దెచ్చెడిన్.

ధర్మ—(తనలో) సీరాదలు నజ్జనుని బురికొల్పుచున్నారు. నేనొక్క
రూడచుమాత్రము కాదననేల ? (ప్రకా) సోదరులారా ! మీయ
భిప్రాయ మేమి ? వచిపుడు. కర్తవ్యమునకుఁ గడంగవల
యును.

భీము—అగ్రజా ! కష్టము లెన్నిసమకూడినను, ముల్లోకములతో
యుద్ధము సంభవించినను ద్వైతార్థిక నెఱవేర్చుటయే యుత్త
మము

నకు—సందేహ మొనలకు ? సంక్రందనండు సామవచనములతోఁ
జక్కఁబడకున్న సంయగమునకుఁ దలకొనియొన దిగ్గంతావ
ళముం దేవలయును.

సహ—బుద్ధికిఁ దోచినరీతిని తొందరపడరాదుగదా ! మన యా
శ్రీతు లనేకులు గలరు. వారిలో నొకనిని రావించి యావే
ల్పుజేసికి “మాతల్లిగా రైరావతవ్రతము సేయచున్నారు. మా
యగు నయయగచి, మాప్రార్థనా బాలకించి మీదిగ్గజము
నొకఫరి పంపి యీపుణ్యకార్యమునకు మీరు తోడ్పడవలయు
నని సందేశములమునఁ దెలియఁజేయుఁడు. ఆతఁడు మనప్రార్థ
నను నిరాకరించినప్పుడు రణము తప్పరుకదా ! చిన్నన్నగారు
ఘోరమగు ప్రతిననొసరించిరి గదా ! తత్పాలనంబునకై ముల్లో
కము లడ్డువచ్చిన నెదిరింపక తప్పరుకదా !

ధర్మ—వత్సలారా ! మాతృకాంక్ష నీడేర్చుటకంటె నవశ్యకర్తవ్యము
వేఱొందు లేదుకదా ! కానిండు. పూజ్యులగు తల్లిగా రీవ్ర
తముంజేయుట నాకుమాత్ర మయిష్టమా ? నేనుమాత్రము

కాదందునా? (కొంచెమోస) అయిన నిప్పు డేవ్వినిద్వారా
సంజేశము బుత్తెంతము?

భీము—అనుదినము మనకార్యములనెల్లఁ జక్కఁబెట్టుచు మనకేర్పిక్త
ప్రాకులాదుచుఁ దండ్రిగారికాలమునుండియు సచివోత్తముఁడై
యున్న సుధర్ముని బంపుఁడు.

అర్జు—అగును. అతఁ డిక్కార్యమున కెంతయు నర్హుఁడు.

నకు—అలస్య మెందులకు? పొనిం బిలిపింపుఁడు.

సహ—అతఁడు సర్వవిధముల సమర్థుఁడు

ధర్మ—(ప్రక్కకుఁ దిరిగి) ఎవఁడురా అక్కడ?

[సేవకుఁడు ప్రవేశము.]

సేవ—జయము- జయము- మహారాజగారికి!

ధర్మ—సేవకా! నీ వేగి సుధర్ము నిండుఁ బ్రవేశపెట్టుము

సేవ—చిత్తము- (నమస్కరించి వెడలిపోవును.)

[అపుడు సుధర్ముఁడు ప్రవేశము.]

ధర్మ—సచివోత్తమా! రండు- ఈయాసన ములంకరింపుఁడు.

సుధ—యుధిష్ఠిరమహారాజా! నన్నుఁ బిలిపించుటకుఁ గలకారణ మేమి?

ధర్మ—ఆర్యా! మీవలన మా కొకకార్యము కావలసియున్నది

సుధ—అద్దానిం దెలియఁజేయుఁడు- తలతోఁ జేసెదను.

ధర్మ—మాతల్లిగారు- ఐరావతవ్రతమును జేయఁబూనినారు.

సుధ—ఈమధ్య మీపెదతల్లిగా రొనరించిరి—అట్టివ్రతమా?

ధర్మ—అగును- కాని యామె మృత్తికతో నైరావతవ్రతప్రతిమను
నిర్మించెను. మాతల్లిగారికి మహేంద్రుఁడు వాఘ్నధివెడలు దిగ్గ
జరాజమునే కొనిలెచ్చుటకు మాక్రిడి ప్రతిజ్ఞపట్టినాడు.

సుధ—అతఁ డందులకు సమర్థుఁడే! అయిన నిప్పుడు నే నేమిచేయ
వలయును?

ధర్మ—పదివారణీ ! మీఁపవును మహాద్రలోకమున కేగి పురందరునికి సంతకముం గొనిపోవలయును.

సుధ—అట్లునేచేసెదను. అద్దానిని దెలియజెప్పెను.

ధర్మ—అఁఘా ! ఆశచీకవుని సమీపించి—

సీ. పదునాల్గులోకాలఁ గ బాలించుఁ ఘరుఁడైన

వానికిఁ జేతుఁ బ్రసాద మునుము;

వినయాన్నితఁడైనై న వేడ్కఁ జేతుఁ బు మోడ్చి

పంపుసందేశ మారంభింపు మనుము;

శతయాగములు సేసి న సర్వగీర్వాణుల

నేలుచుండిన వాని న నెఱుఁగు దనుము;

మాతృదేవత ప్రీతి న వ్రత మాచరింపంగ

వేఁడె దిగ్గజమును న వేడి తనుము;

గీ. తాను లోకోపకారముల న దక్ష తెనఁగఁ

జేయుఁగుఁ డాట మాకిప్పు న సాయ మొందు

సేయఁ జెల్లురు- కయ్యోబు న సేయఁదగదు,

వ్రతము సేయుచుభారంబు న వాని దనుము.

భీము—అయ్యో ! పవనాన్మజుండగు భీమసేనుఁ డిట్లు చెప్పెనని చెప్పుము.

చ. యమసుతుఁ డిట్లు వేఁడి వినయంబును జూపుట శక్తి లేకగా

దమరవిభుండ వైననిను న నాజని గెల్వఁగలేక గాదు; నీ

యమలసుమైత్రిభావమును న ఆతఁడు కోరినయందు కీపు నే

స్తము గురురంగఁ దల్లికగురదంతిని బంపుము; కోర్కెలీతఁగన్.

ఆ. వె మాదుజననివాంఛఁ న గాదని గల్గివై

వినయబుద్ధి వేడు న ఘనుల మమ్ముఁ

ద్యూముపోల్కిఁ జూడఁ శ దెగుగువు సమరాన—
నిశ్చయంబు సుమ్ము శ నిర్జలేశ !

అర్జు - నావచనములుగా నిల్లు సుపపుడు - “పోరు నప్తము- పొందు లాభము”- అనునామెతె మీరెఱుంగనిది కాదు. నిర్జరాక్షసుల రగు మీరును మేమును షీగోడి న్యాకంబునఁ గలిసిమెలసి వర్తించుట యుభయపక్షములకు శ్రేయస్కరంబె యగును. మాగోడివిరోధిమా మీకుఁ దగిన. మాతల్లిగారగు కుంతీదేవి గారు తమమైరావతమును గోరుచున్నారు స్రవము ముగిసిన నాటనే దానిని మీమొదకుఁ బంపఁగలవారము. కనుక మాప్రారణ మాలకింపుడు.

చ. నరుడని నన్నుఁ గాదన కనారతముం దగ మైత్రుఁ గోరి
న్ననుపమయుక్తభావమున శ నాదృశిఁ జూపుచుఁ జూకుమయ్య నూ
జననియభీష్టసిద్ధి కిం శ సాయము నేయఁగదయ్య ! కాని నో
ననిమొన నిన్నుఁ దాకు టది శ న్యాయము నాకు వచింపనేటికిన్.

ఆ. సామ్యవచనములకు శ స్వాంతమ్మ హర్షింపఁ
గోర్కిఁ దీర్తువేని శ కుధరవైరి !
యుభయకులములకును శ నొదవును శుభములు
గాకయున్న ననికిఁ శ గాల్గునావ్రు !

నకు—సుధర్మా ! మా నున్నగారు మువ్వరును జెప్పనేచెప్పిరి. గ్రహ రాజు పనుసరించెయిందు గ్రహములవలె మేము నానిని సౌవ్రిధి ధముల సనుసరితుముకదా ! అట్లయ్యు చకులునిచూటలుగా నిట్లు విన్నవింపుడు—

చ. క్రతువులు చేసి తీవు గద ! శ ఖ్యాతిని నాకము నేలుచుంటి నా
తెగతి యజ్ఞభాగముల శ దద్దయుఁ బ్రీతిని గొందుచుంటి నీ

వ్రతమును జేయ సాయపడి శ భాగ్యము సంపాదము; నిర్జరేశ్వరా!
యతులితశాంతిభావమును శ నామ్యుడు ధర్మజుఁ డిచ్చఁజేసెడిన్.

నూఱుసత్యము లొక్కయశ్వతముఁకు సమానము. మాకోరి
కను నిరాకరించి మాజననిగారివ్రతమునకుఁ దోడ్పడవేని నీవొ
నరించిన శతయజ్ఞంబులఫలము నీమఁ దక్కును.

ఆ. ఆర్యజనుఁ డటంచు శ నందఱచేతరు

ఖ్యాత గాంచు తెప్పవఁ శ గప్తవైము;

ఖలుఁ డటంచుఁ బిలువఁ శ గల్గవమురు జూపి

చెడ్డవేరుఁ గాంచు శ తెంతసేపు?

కనుక మాప్రార్థనమును నిరాకరించి నూతొడి నిరోధమునకుఁ
గడంగకుము.

సుధ—అయ్యా! సహదేవా! నీ వేమిచెప్పెదవు? వయసుచేతఁ బిన్న
వాఁడవయ్యు, బుద్ధికిఁ బెద్దవాఁడవు గదా!

సహ—ఆర్యా! నేనుచెప్పట కిదిక మేమున్నది? అటులయ్యు మీర
డిగితిరిగాన నీకీతిని శచీవల్లభుని కెఱింగింపుడు.

చ. గురుఁడు వచించుధర్మములఁ శ గోరి కుతూహల మొప్పు మిండు నీ
నరుఁడు ధనాజయుండు తగఁ శ బంచినవిన్నప మాలకించి స

త్వరమున దంతిఁ బంపి తగ శ ధర్మము సేయఁగఁ బూనుమయ్య! కా
వరమునఁ ద్రోసిపుచ్చుటది శ భావ్యమే నీకు? శచీమహోహరా!

ఆ. వె. అర్జునుండు నీకు శ నన్యఁడే? తలఁపంగ

వానిముద్దుఁ దీర్చు శ బాడి కాదె?

అవతరించె నీదుఃసంశయ్యున నె కదా!

పోరు కూర్పఁబోకు; శ పుణ్య మొదవు!

సుధ—ఉత్తమగుణసంపన్నులారా! ఇంక మీసందేహములు ముగిసి
నవా? నేను వెడలవచ్చునా?

ధర్మ—అర్యా! ముగిసినది. (అర్జును నుద్దేశించి) క్రీడి! నీ వీరుహత్ముని తోఁగూడఁ జూచు శ్రీస్థిష్ఠభగవానునకు సర్వము నివేదించి యొక స్వందనముం గోరి యుద్ధానిసహాయముచేత నీతిని స్వర్గభోకమున కంపుము. (సుధిర్మునుద్దేశించి) అఁఘా! సాధ్యమైనంత వఱకు సామపచరంబులతోడనే కాశ్యమును నాధిచుకొనిరావలయును. మేము హస్తయుగ్మముమోడ్చి సవినయముగ నే యీసందేశమును బ్రత్రొంచితిమనుడు. కియ్యములేప్పిన మేలు- ఆలమునందు జయోపజయంబులు దైవాధీనములు గదా! ఇంక మీ రరుగుఁడు.

సుధ—ధర్మజా! నీయనుగ్రహంబున నేడు మహేశ్వరుని సందర్శింపఁ బోవుచున్నామగుదా! నాపుణ్య మేమనిచెప్పవచ్చును?

అర్జు—అర్యా! రండు.

సుధ—మంచిది.

(ఇరువురు నిష్క్రమింతురు.)

ధర్మ—సోదరులారా! ఈసందేశము నాయుగ్రుఁ డాలకింపకున్న నాతనితో మనకు యుద్ధము నిశ్చయముగదా! మనమండు దుకుండనమున కాయదుండనుం డాగ్రహించునేమో?

నకు—అగ్రజా! మీ కాసందేశ మక్కడలేదు. మీఁగుమిక్కిలి సంగోపించును—ఎలఁగుదా? సాక్రందనుండు తానే మేఘవాహ నుండఁగనియు, ముద్గోకముల నేలుఘుచుండఁగనియు, యాదవులే ల్లరు తనకు వినయవిధేయతలఁ జూపుచు పొలంగివలయుఁగనియు నానియుద్దేశము. ఉద్దేశముమాత్రమేకాదు. ఆదిసంహితయు గర్వోద్రిక్తచిత్తుడై యాదవులయెడ విరోధభావమూని యప కృతు లాచరించుటకే కడంగుచున్నాఁడు.

సహ—అగునగును- అదియెల్ల వాస్తవమే ! శచీవల్లభునిగర్వము సర్వము నడంచుట కెడద నావాసుదేవుడు కృతఃశ్చయఃక్షయః డెను ఇతవఱకు సమయముకొఱకు వేచియున్నాడు.

భీమ—అయిన మేలేకదా ! మనముద్బుచ్చున కామహత్ముడు—శ్రీకృష్ణుడు సహాయ మొందినాడే.

ధర్మ—ఆతనిసహాయము మన కెప్పుడులభించుటలేకు ! అదియేలేకున్న నర్హులగు ధార్తరాష్ట్రులు కల్పించుచున్నమాయాసముద్ర మార బడి మునిగిపోవకయుండుమా ? ఇతకు యువల్లభుడు సమాన్యఁడా ?

ఆ. వె. భూమిభారి ముహుడఁ బరుసోత్తముడె కదా

• వాసుదేవుఁ డెఁగఁగఁ బరఁగునుండె;

నృపశిక్షణంబు న శిష్టరక్షణమును

సమరఁ గసి మునుల న నాదరించు.

గీ. గురుడు నైవమ్ము హితుడు సోదరుడు మఱది

త్లయును దగ్గడియును దాత న త్రాత నేత

యగుచు చునలను బాచించు న నాదిదేవుఁ

డరయఁ గృష్ణుడు; మనమేలు న నాసచేసి.

తమ్ములారా ! రంప- అభిధిపూజకు వేళ యున్నది సోవుదము.

భీమ
సకుల
సహ

} చిత్తము.

(అందఱు నిష్క్రమింతురు.)

తెర వ్రాలును.

తృతీయాంకము—సంపూర్ణము.

ఓ మ.

శ్రీ రామా !

అర్జున ప్రతిజ్ఞ

అను

ఐరావత వ్రతము.

— — — — —

చతుర్థాంకము.

— — — — —

మొదటిరంగము—అనురావతీనగరవీధి.

[ప్రవేశము:—సుధర్మఁడు]

సధ—(నలువంకలఁ గలయఁజూచి తనలో) ఆహా ! ఈపురపాండర్వమును వర్ణించుట కేరికిశక్యము ? అనుహేంద్రఁడు తనవేగన్నులతోఁ దిలకించియుఁ దృప్తిపడకుండ నే నీరెండుకన్నులతోఁ జూచి సంతృప్తి చెందఁగలనా ?

సీ. అంబరం బంటెను శ హర్ష్యులు లింపాఱు

ఫలపుష్పములఁ గ్రాలు శ పాదపములు

హృద్యులులై యొప్పు శ నుద్యానవనములు

స్వచ్ఛముగా నుండు శ సరసులెల్లఁ

గడువిశాలములైన శ నిడుపైన వీధులు

అఖిలవస్తువులున్న శ యంగడులును

రమణీయఁగతి నుండు శ రాజితపాదాభి

సలలితాబులయిన శ సైకళములు

నీ గొరిగి వర్ణింప నేరికి శ్రీ సలవికాని
యందచంద్రులను నొప్పు శ్రీ సమరపురముఁ
గాంచి సంతోష ముది నేఁ శ్రీ గంటి జన్మ
సఫలతరు నియోజ భళిర! శ్రీ జ్ఞాన్ము మిద్ది!

అహోహా! ఆబదరికావనసౌందర్యము నెవ్వరు పొగడఁగలరు!
(కొంచెమార్గము ముచ్చ నారాయణునిచును. చదుండును దివం
జ్ఞానంబున తపోవని యుచియు! ఏమీ! (ముంచునకుఁ బోయి)
అనఁగో! ఆసారికతలతా తముల నెత్తావి నాశీకం బ్రవేశించి
హృదయము నాకన్వించుచున్నదే! బాపుచే! గంభవహా! నీ
విప్పుడు సార్థక నాముండవుదా! (ప్రక్కకుఁ జూచి) అహో!
అనదియే కాఁబోలు మందాకిని! (సాశ్చర్యంబుగ) అదేమిచిత్ర
మీ! అంగుఁ దరంగములు లేవే! పంకిలము లేదే! విశేషించి
పద్మములు!—పద్మములు!—మేలియబాగుతో నిర్మింపఁబ
డిన పద్మములు!—అయ్యవి కోటిసూర్యప్రభాభాసితములు
నిదా! వాని నిర్మించిన విధాతయొక్క రిచనానైపుణ్యము
క్షణ సమయముగదా! ఈయ భ్రగంగయే కాఁబోలును సర్వో
కేశ్వరుఁ డగు శ్రీమన్నారాయణునిపాదములఁ బుట్టినది! భక్త
సఖికిరుండును శుభికిరుండును సగుణంకరుని జటాజూటమున
సథిపఱించింది! అహా! యథార్థ మరసిన లోకములోఁ గాముకు
లుగానివారెవ్వరు? విష్ణుదేవుఁడు తనభార్యను వక్షమున నెక్కిం
చుకొన్నాఁడు- శివుఁడు నెత్తిమీదనే కూరుచుండఁబెట్టుకొ
న్నాఁడు! ఆశంకరునిచర్యమాత్రము హాస్యస్పదముగదా!

ఆ. ప. మరుని కంటిమంట శ్రీ మ్రుగ్ధించి తే నందుఁ
గాముకాత్మకుండఁ శ్రీ గానటంచుఁ

బలికి భవుడు తనదుర్భార్యను శిరముపై
నుండజేసికొనియె న సూహసేయ !

కానిమ్ము. ఇప్పుడు నా కాయవసరప్రసంగ మేల? ఆమహా
త్ముడు లోకోద్ధానార్థమై యెన్నెన్నిమహాత్మాము లాచరించి
యుండలేదు! ఆ! ప్రాద్యైక్కుచున్నది. బాలభానునిలేతకాం
తులు మందాకినీస్వచ్ఛజలంబులూ బ్రహ్మభించుచున్నవి. శ్రీకృష్ణ
భగవానునిసహాయమువలన రథం బెక్కి యాయమరపురా
బుం జేరితిని. పార్థదూతెనై యావజ్రపాణిని సొదగ్గించి నేను
గొనితెచ్చిన సందేశమును వినిపింపవలసి యున్నది అతడు
కొలుపుకూటంబున కరుదెంచువేళ యయినది (ప్రక్కకుఁ జూచి)
అదిగో! ఎవ్వఁడోయొకఁడు మహేంద్రసభకుఁ గాఁబోలు పోవు
చున్నాఁడు- నేనుగూడ వాని సనుసరించెదఁ గాక !

(నిష్క్రమించును.)

తెర వ్రాలురు.

రెండవ రంగము—ఇంద్రసభ.

[తెర యెత్తఁగా నిండుఁడు, బృహస్పతి, పులస్త్యుడు ప్రవేశము.]

బృహ—అమరాధిపా! పాప మీమధ్య నీకు మావలన ధర్మములను
వినుటకు సావకాశమే లేకపోవుచున్నది. స్మార్గులగు రక్కసి
ముండకొడుకులు మునులను నానాబాధలను గుండజేసి వారి
జన్మంబులను బన్నం బోనరించి, కల్లుకుండలను మూసపుము
క్కలను వానినోలఁ గ్రక్కి, వారిగడ్డొబుల నూడఁబెట్టి—
వారికి దుర్భరకష్టములను నులుగఁజేయుచుండఁగా వజ్రాయు

ధముం బూని సమరసన్నాహమే సేయుదువా? వేటొకవంక
మునులోసంగు హవిర్భాగముల వారగించుచు స్వర్గరాజ్యపరి
చాలనావిధానమే చక్కఁబెట్టుకొందువా? ఇంకొకమూల నెప్పు
డైనఁ దీక్షిక చిక్కునా? ముఱుటపాటల దవిలి యానందిం
చునా యని వేచియుండు నచ్చరలేమలనే సంతృప్తి పఱతువా?

ఇంద్రు—అచార్యోత్తమా! మీరు వచించినతెలుగున నీమధ్య నుష్ట
రాక్షసబాధ నానాటి కధికమగుచున్నది కదా! రేముంబవల్లు
విధివిరామములు లేక, ఆయుధపాణినై మాపొందినకోపమా
యన నెల్లయెడల నేనే ప్రత్యక్షమై శౌర్యాటోపంబున నాదా
నవమూఁకం జెండానుచునేయుంటిని. కాని—యేరుచిత్రమోకాని,
వారిమందుకుఁదనముమాత్రము తగ్గుట లేదుకదా!

పుల—అచార్య! శచీవల్లభా! నావిన్నపం బాలకింపవేమి? నీ చాలసిం
చినచో లాభము లేదు. బదరికాశ్రమంబున మేము తలపెట్టిన
యాగమునకుఁ గొఱత గోరంతయుఁ గలుగకుండ రాక్షసపీడ
లేకుండఁ జీయుభారమును నీపై మేముంచితిమి. అస్పదాదుల
నుపలక్షించుట నీకుఁ దగదు. మాబాధలను నివారించుటయే
నీకు ధర్మము గదా! నిపు చయ్యన వచ్చి తదవసంతర్భాగ
ముల విఘ్నముగల్గించు నుత్సాహముతోఁ గాచుకొనియున్న
వైత్రాధముల నుక్కిడొపకున్న మే మేమిసేయఁగలము?
మాయాగములు సక్రమముగ నెఱవేఱునా? అనీచులు పైబడి
యూరకుదురా? మఱేంద్రా! వారొనరింపలేని దుష్కృ
తము లేమున్నవి?

నీ: కల్లుకుండలఁ దెచ్చి నీ యుల్లాసము జూపి

యొక్కపెట్టునఁ ద్రావి నీ యుమియఁగలరు

మాంసమ్మ గొనితెచ్చి శ వరమపనిత్రాగ్ని

గుండంబునాగున శ వ్రేల్చుగలరు

పరిహాస మొనరించి శ బిటుసుగడ్డమ్మలఁ

కెనువఱో లాగుమఁ శ మ్రంపగలరు.

కావీచీరలఁ జించి శ ఘనసర్పములఁ తెచ్చి

భీతిగొల్పుమఁ గఱగఱిహగలరు

గీ. అకటకట! పుట్టబుగ్గతా శ యసురవములు

సేయజాలనియట్టి ముక్కుములు గలవె?

వజ్రమును బూని శౌర్యంబు శ క్రతిభమిత

వారి గునుమాడి మమ్మేలు శ వాసవాశ్వి!

ఇంద్రు—మహర్షి చంద్రమా! పులస్త్యమా! మీరేమిట పను తప్ప

కవచ్చి యారాక్షసులను శిక్షింతురు.

పుల—మంచిది. నీరాకకొఱకు నిరీక్షించుచు గుఱు.

(నిష్క్రమించుచు.)

బృహ—పురందరా! గుప్తశిక్షణశిష్టరక్షణదీక్షాదక్షుడగు నాతామ-

నాక్షుండు సమయానుకూలముగ వివిధావతారంబులగా దాల్చి

యు వివిధమాదులం బన్నియు నాదుష్టులగు పాలసుండిండులను

సంహరించుచున్నచు వారిమచ్చరము నానాశిక్షిఁ జెచ్చుపెరుఁ

గుచునేయున్నది.

ఇంద్రు—దేశికా! త్వదియానూనానుగ్రహముచేత వజ్రాయుధముం

బూని యాదానవసమూహమును జెండాడినను వారు మహా

ర్షికోటి కెగ్గొనరించుట మానుటలేదు కదా!

[అపుడు సేవకుఁడు ప్రవేశము.]

సేవ—జయము. జయము. దేవతాసార్వభౌములకు! క్రభంపువారి

హజారముకడ నెన్నఁదో మానవుఁ డొకఁడు “సుధస్మం”

డనువాడు పాండవదూతయై సందనందనునిసహాయంబున భూ
లోకమునుండి వచ్చి, తమవశ్యమభిలషించుచున్నాడు.

ఇగ్రు—(ఆశ్చర్యముతో) ఏమేమి? మావృణ్డేమి? కృష్ణసహాయ
మున నిటకు వచ్చుటగు? పాండవులకును మాకును రాయబా
గమేమి? ఆచార్యోత్తమా! ఇది కడుగడు వింతగానున్నదే?

బృహ—శచీధరా! ఇది వాశ్చర్యమంగట కేమున్నది? పాడురాజ
సందితులకు నీవలన గాఢగివకార్య మేమిమో యెందుమందు.
అగ్రాని కౌకమానప్రనియూలమున నికుఁ చెలియఁజేయఁదలంచి
శ్రీకృష్ణుని సర్థించి యొకవిమానమును సంపాదించి దానివలన
నాతని నిక్కడకుఁ బంపియుండుదు! ఆయనునందనుండు వారికిఁ
బరమాప్తుడు గదా!

ఇగ్రు—సేవకా! నీ వేగి వానిం బ్రవేశపెట్టుము.

సేవ—చిత్తము. (నిష్క్రమించుచు)

[అపుడు సుధక్కుడు ప్రవేశము.]

సుధ—మహేంద్రా! భక్తిపూర్వకప్రణామములు.

ఇగ్రు—ఆయాసవమున గూరుచుండుము.

సుధ—(అట్లానరించి)

సీ. ముప్రస్థులగున శ్రీ ముకుళితహస్తలై

సురలు సేవింపంగఁ శ్రీ బరగువాడ!

పదునాల్గులొకాలఁ శ్రీ బాటుబత్తెముఁ బూని

యంచితగతిని భారలించువాడ!

వజ్రాయుధముఁ బూని శ్రీ దానవాధముల దో

ర్గర్వమ్ము సర్వమ్ముఁ శ్రీ గడపువాడ!

నిర్జరాచార్యుడు శ్రీ నిరతంబు బోధించు

ధర్మాబు లాలించి శ్రీ తనరువాడ!

గీ. అమరనాథుడ! క్రీడితా శ సాప నిటకు
 దూతనై నచ్చియున్నాడె శ బ్రీతితోడ
 నాకుసందేశ మాలించి శ వయమనీమఁ
 గార్యపాఫల్యమును గూర్చు శ గడఁగునున్యు!

ఇంద్రు—నీవు పాండవమూతవని మాసీపకుండు చెప్పఁగా వినియు
 టియి. సరియే! నీసందేశ మేది నో వదియి పురు

సుధ—సహస్రాక్షా! పాండురాజకన్యయు క్షిప్రమౌళిమౌళియునె
 దేవులకుం దల్లియు నగునుంటిదేవీగా నై రావతవ్రత మాచరింప
 నిశ్చయించితి. అందులకుం దనుమైగానతియును బ్రాధేయపూ
 ర్వకముగా నర్జునునిం గాడపులు శమమునకు సందేశము
 బుఁదెంచితి.

ఇంద్రు—(కోపముతో) ఏమేమి? విగతభర్తృకమగు నాకుఁబి వ్రతి
 మొనరింపఁజూచుటయూ? అందులకు మాకట్టపుటయగును
 గాండవు లర్జునుఁగా? కానిమ్ము- ఆశ్రీకృష్ణుని జూచుకొనికా
 బోలు వారి కింతగర్వము! లేక యర్జునుండు త-శస్త్రప్రక్రీ
 కాశల్యముం జూచుకొని మిట్టిపడుచున్నాఁడో? సరియే అసా
 దేశమేదో వినిపిపుము.

సుధ—(యథోక్తముగాఁ బాచపాండుపులసందేశపద్యగద్యములకు పేరు
 పొందుచు.)

ఇంద్రు—(కోపముతో) ఆచార్యోత్తమా! విగతిరా? మహావీరులగు
 నాపాండవుల యస్మత్కాలాపములు! అన్నన్నా! గ్రంథవచ్చి
 పిల్లలు బెదిరించుగా? శ్రీభవనాబులకు నేతను దాతను వ్రా
 తను చనునేను—వారికి నాకట్టపుటయగును బాదవలయునా?
 లేకున్న యుద్ధమునకు సిద్ధపడవలయునా? బాపురే! జగన్ము
 త్యుభయములకుం జిక్కి మానవాధములు నిర్భరాఢీశుని బెదిరి

చూడరా? ఎంతసాహస మెంతసాహసము! వారు పరాక్రమవంతులు. యశవిపులుసు నయినంతమాత్రానఁ జతుర్దశపాలకుండనగు నెన్నదిరింపఁగలుగుదురా? ఔరా! పాండవులకావరమెంతిగా బలిసినది! “అనురేంద్రుండంతటివాఁడు మనవాంఛితము నేగితిఁ బ్రసాదించు” ననుసంకోచము వారికి లేకపోయెనే? మేమీ నున్నది యక్కడ తీరకొనురకుట! మాతౌషియుద్ధమంతమొకకా నున్నదికాఁజూచు! భూమిమీద నుండుట కిచ్చు పేరుకాఁజూచు! ఆశ్రీకృష్ణునియేగుండ లభ్యమయినదికదా యని యిట్లు గర్వోక్తమనస్కులై మాపట్టపుటేచుగుంకొంటుండఁ బ్రయత్నించుచున్నారు—ఏమీ? కుంతీదేవియొక్కతెయ్యెఱుఁగినాఁ డీవ్రతము నేయుచున్నదా? ఈమధ్య గాంధారి చేయలేదా? ఆమహాపాద్య సార్వభౌముడగు ధృతరాష్ట్రునిసోతచానికి భార్యయయ్య చూపుచువుత్తులొగన్న పతివ్రతామణి యయ్య నీమనలఁ దలకుఁదిగనిపఱుగుల్లకు బయలుదేరినదా? మృత్యుతితో నైరావతివ్రతము నొనరించి యాయను పూజింపఁగా నెచుకు మాదాతానళియు కావలసినదైనదా? ఆమెకంటె నెచు యేషమనుచునొ దిధికురాలని యంతగా గర్వించుచున్నది? ధర్మనుగొని కిచ్చబిడ్డలతోఁ బరులపంచను జేరి బ్రతుకుచున్నపాలకు సిగ్గును లేకపోయెనా?

బృహ—(తనతో) ఈతిండు పాండవులను సామ్రాజ్యమానవులుగా భావించుచుండినోపు! వారు దేవాంతసాధూతులుగదా!

ఇంద్రు—ఏపాండవదూతా! ఆపాండవులకుఁ గావర మధికమయినది. లేకున్న మహేంద్రునంతటివానితోఁ గయ్యమునకుఁ గాలుచువ్వినురా? ‘వినాశకాలేవిపరీతబుద్ధిః’ అనునాశ్లోక్తి వారియెడల సార్థకమయ్యెడిని మనుజమాత్రులగు వారికిని దేవతలనుగు

మాకును హస్తీశకాంతర మున్నదని వారెఱుగరుకాబోలు !

నీవేగి మామాటలుగా వారి కిట్లు చెప్పుము.

నీ స్వేచ్ఛమే జరియించు శ సింగంపునొదమను

గ్రామసింహం బొందు శ కఱవఁగలదె ?

భయముబుట్టించెడు శ న్యాయుర్రాజము దాసి

పూబోతు కుతుకానఁ శ జెనఁగలదె ?

భద్రమదేభమ్మఁ శ బఱఁజెంచి మార్కొన

మూషికం బయ్యసి శ మ్రొంగఁగలదె ?

గండభేరుండంబుఁ శ గదిసి గంతులువేసి

నప్పి గర్వమ్మును శ దూల్చుఁగలదె ?

గీ. కొండతెక్కలఁ నూల్చి యుద్ధంబలుల

రాక్షసాధములను గను శ శిక్షచేసి

శౌర్యవిస్ఫూర్తిఁ గ్రాలు నన్ శ సంగరమునఁ

బాధుఁ జెదిరింపఁగలఁడె ? తా శ బ్రతుకఁగలఁడె ?

చ. ఒకగజ మేల ? నాకమునె శ యుద్ధతి నిచ్చెద మీకు నేను; న

న్నిఁక నని దాఁకరంపు; భువి శ నితకుఁ బూర్వము ఖ్యాతియున్నచో

వికలముఁ జెందు నేఁ దది; ప్రసవీగతయు న్నశి యించుఁ బ్రాణముల్

సకలము పోవు న్యధులయి శ శౌర్యము జూపఁగ నున్నవారొకో !

చ. అడిగినయంతనే గజము శ నాదరణంబున నిచ్చువాడనే

గడగడలాడి; మీకుఁ బడీకాఁపులుకాచెడు సేవకుండనే !

కొడుకుల మంచు నీగతిని శ గోరినఁ గోరికలెల్లఁ దీర్తునే ?

యుదుగుఁడు మీమవాంఛ! యటుఁగొప్పకయున్న రణంబె సేయుఁడీ !

ఆ. వె ధర్మరాజ ! నీవు శ తమ్ములశౌర్యమ్ము

గాంచి మదిని మెంతుఁగర్వ మంది

దిగ్గజాబుఁ గోరఁ శ్రీ దెల్పితిఁ గావున
స్వర్గ మిత్తు నేను శ్రీ సర్వరమున—”

ఓయీ! శ్రీ! నీ వరుగవచ్చును—సామవచనంబులకుఁ గాక,
శౌర్యమునకుఁ మే మణుమాత్ర మానరులను లక్షింపమని
గట్టిగాఁ జెప్పము

సుధ—అనుకథిరా? నాకు నెలవా?

ఇంద్ర—ఆ ముచిది. త్వరగాఁ బొమ్ము అమరేంద్రుఁడు యద్ధసన్న
కుండై యుండెనని చెప్పము.

సుధ—చిత్తము. (నిష్క్రమించుచు)

ఇంద్ర—వచస్పతీ! ముచితిరా. రూపాడవులయలక్ష్యము! వారిప
లుకులు చూలకు ములుకులవలె చున్నవి. ఇక మనము కొలువు
చాల్చింపవలయును. నాదిసందేశభోరణిం బరికింప యద్ధమునకు
సిద్ధపడుచుంటు విదితము గదా!

బృహ—అవును. అలాగనే యున్నది. ఆపాండవులలో ధర్మరాజు యము
నియాశమునను- భీముఁడు పవనునియంశమునను- నకులసహదే
వులు ఆశ్వసిదేతలయంశచేతరు జన్మించినవారిగుట సామా
న్యము గారు. అట్టి ఒదిరికాశ్రమంబునఁ దపంబొనరించిన నర
నారాయణుల గొండుండే యుద్ధమునను. వానిజన్మ కీపు ముఖ్యుఁ
డవు. నీ కారణంబు కొనుచును. ఒక వేళిఁ చెలియో, తెలియ
కయో, మాతృవా ఛ నిడేర్చుటకు బద్ధకంకితుడౌట నాయ
కులంబు సాహసించి నితోడియద్ధమునకు సిద్ధపడినను, నీవు
వాని దయచూడవలయును. నేను వేఱుగా నీకుఁ దెలుపవల
సిందేమున్నది?

ఇంద్ర—గురువర్యా! పాండవులేవరు దేవాంశల జన్మించుటకుఁ గారణ
మేము?

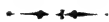
బృహ—భూభార ముడిగిచుట భగవాతుని సంకల్పము. తొల్లిరానున్న
కొరవపాండవ మహాసాగ్రామములో వీరివలన నాకార్యము
నెఱవేఱవలయును.

ఇంద్ర—రండు- పోవుదము.

(నిష్క్రమితురు)

తెర వ్రాలును.

మూడవరంగము—మరావతీ-గరమున బయలు.

[తెర యెత్తగా నింద్రాదులు యుద్ధసన్నులై ప్రవేశము.]

ఇంద్ర—(తనలో) ఈయజ్ఞుని జన్మప్రకారమును సురగురువు వచించి
నది మొదలు నాకు వీనితో యుద్ధము సేయవలయునని లేగు.
మీఁగుమిక్కిలి వీని జూచి యెడల జమతకుమారుని జూచి
సంతప్రేమ గల్గుచున్నది. కానిమ్ము. కానున్నకురుక్షేత్రమహాసం
గ్రామములో నీతఁడు మహావీరుల ననేకులను జంపవలసయు
న్నది. అసంఖ్యాకులగు సైనికులను మార్కొనవలసియున్నది.
ఈనుక వీనిశక్తిని ఒడిగొడవలయును. (క్షణ.) అర్జునా! ఆహ
పంబునకు వచ్చి నిపు మాకు సమస్కార మాచరించితివేల?

అర్జు—ఆర్యా! మీరు పెద్దలుగదా! విశేషించి జనకసమానులు.

ఇంద్ర—పెద్దలమని భక్తిజూపువాడవు సమరసన్నాహా బాసరించు
కొని యెందులకు వచ్చితివి? ఇదేటిధర్మము? “చంకిష్క శర
ణ్ణివి”వలె నున్నాడవే?

అర్జు—అమరాధిపా! భక్తినియములను బ్రకటింపటకును యుద్ధము
సేయుటకు సుబంధ మేయున్నది? వ్యవహారధర్మము ననుస

రించి శరముం బట్టితిని. మీయాధిశ్వర నడిగి కేలు మాడ్చి
తిని.

ఇంద్ర—మేము మీకంటే సధికులమని యెఱింగినవాడవు యుద్ధమున
కేలవచ్చితివి? కేలువడలచియేనా?

అర్జు—అమాట యెవ్వరు చెప్పగలరు! మీరు నన్ను కేలువజ్రాలు
దురా? ఆలమునగు జనూపజనుబులు దైవమత్సములు
గదా! పెద్దలు మీరు ఎఱుంగనివిషయము లేకున్నవి?

ఇంద్ర—పెద్దలకంటె గూరుమాడి లేచుటకు శక్తిలేని బలహీనుల
నియు; చాగుచేత ద్వితీయుగ జయింపవచ్చుననియు దలంచి
వచ్చితివా?

అర్జు—అట్లు నేను భావింపలేదు.

ఇంద్ర—నువ్వు భావించితివి? మనుష్యమాత్రుడగు పాండురాజు
గరుడ గొడుక్కై నైకాతమాత్రమున నిలింపవల్లభుడనగు నన్ను
సంగరరంగమున గెల్పితి మాడెదనా? అతఁ డేదేహుప
మున నేకాతక్రీడల నొనరించుచును మునిదూపతులను కూల్చి
శాసించువాఁడాయెను. అనిషయము నీ వెఱుంగనా?

అర్జు—(గోపముతో) అనుగ్రేదా! మాతృప్రీతిగాఁగ్రస్తావన యిపు
డెగులరు? ఆపూజ్యహృక్కిడే శాసించువాఁడాయెనా?
నీవుమాత్రము కాలేదా? నీకింట నాతఁ డొనరించెడి దో
షము కాదే? గౌతమపత్నియగు సహద్యును గామించి తెలిసి
నీవు తప్పించితివి—ఆయనఘండు పౌరపాటున శరప్ర
యోగ మొనరించి యపచార మొనరించినాడు—తెలిసియు
క్షిపించితివి నీవు—తెలియక చేసిన దోషి యాతఁడు ఆయన
కును నీకును సామ్యమా? అతఁడు—

సీ. కుక్కుటాకృతిఁ బూనిత కొంకక మన్నియుఁ
 బొచ్చి మీసమ్మును త జూపలేదు
 పరసతీసాగత్యనాంధవే నొడలెల్లఁ
 గన్నులై యుడంగిఁ త గాంచలేదు
 వష్టదాశవకోటి త చోర్బలాబుఁ వచ్చి
 శంతనే యుడవుల త కరుగలేదు
 మాయాప్రవీణత త కైరుల విజ్ఞించి
 ప్రతిభ యున్నదటందుఁ త బలుకలేదు

గీ. అయ్య! నిరుఁబోలె ఘరుఁడు నూఁదుయ్య యెన్నఁ
 డవకతెవకల నొనరి-డఁ త డాత్మయాగుఁ
 గల్గవని బెఱుంగఁడు; గుప్తకార్యములను
 సలిపియెఱుంగఁడు; వానిప్రసాద మేల?

ఇంద్రు—ఏమేమీ? మమ్ములనే పరిహసించుచున్నావా? నీబ్రతు కొక
 తిన్నగా నున్నదా? మీయన్నదమ్ములస్థితిగతులు హేయములు
 కావా?

సీ. పొట్టకూటికి లేక త కిట్లుగుడ్డయు లేక
 పరులపంచలఁ జేరు త మాలి సతము;
 శుష్కవేదాంతముల్ త సాంపుగాఁ బుంకుట
 తప్ప యే మెఱుంగఁడు త ధర్మజుండు;
 మూఁడుప్రాశ్నలయాగుఁ త బాదుతిండినిమాత్ర
 మే కోరు భీముండు త హితమనెష
 పనిపాటలను మాని త బాలిశులై సదా
 శకులసాదేవులు త శడదుదుగ్రు

గీ. వారిగూర్చిసంచితచే త మనసునందుఁ
 గుండుచూచువు- కోపంబు త చందియెప్పుడు

కుసుకులాధిపు లొనరించు శ్రీ కొంఠెశ్వ
లకును నశి యిచ్చుచుండువు శ్రీ రాణదోతగి.

అర్జు—అన్య! అననసగ్రసంగములలో నేమిలాభము? యుద్ధ మొన
రితుగా? విరావతము నెత్తు--?

ఇంద్రు—విరావతముమాత్రమేకాదు - రాధాసంభోగమే యిత్తుచని
నాడు మీమాటలను బాపుసాదేశ చూచింపలేదా?

అర్జు—రాధాసంభోగము విఱువేవలయును మాకెందును? మేము కేవ
లయును మరుజలయును మోగి, దేవతాసార్వభౌములు. విశేషించి
మొక్కటి కాదు—కాదు కాదు—చేయకయులను భరించినారు
మిమ్ములనే యామె కాక్షించును.

ఇంద్రు—షోభకా! నీ వికను లోకారుధన మెఱుగని మూఘుడవు.
యుద్ధమున్న నేమియో వినుదెలియకు పుట్టినదాది నేటివఱకు
గొప్పదానమర్కకాబువలన విహస్తయులు కాములుకాదిగోయి
నవి మెమునరించిన గురములకు లెక్కనులేదు. హస్తమీఱి
ప్రవర్తింపకుము. అవల హస్తా బాధకును మహోద్ధృఢబలు
లగు కాక్షిసులను క్షీయింతురాయు దక్షిణివహించిన యానా
హస్తయులు నీయెడ జాలిన జూపుచున్నవి.

అర్జు—అహహస్య మొందించి బహోహో! మహోద్ధృఢబలులగు
కాక్షిసులనే జయించితిరా?

ఇంద్రు—జయింపలేదా? త్రిలోకైకభయంకరుండగు నయిది కుర్మ
లుడా? లేక త్రిమూర్తులనయిన లెక్కింపని పరాక్రమశాలి
యగు జంభుడు నామాన్యుడా? గండగండఁడైన కుండ
గీడగు పాకాసురుడు బలహీనుడా? నృత్రాసురుడు వెలి
కియా? లెక్కకుమాటిన తక్కుంగలదైత్యు లెందఱు నాచేతఁ
జంజలెడలేదు?

అర్జు—అందఱిని బంధింపని నానా సోమలతోఁ గలముం గడుపనేల ?

ఇంద్ర—(కోపముతో) మూఢా ! మానవుడవు— అధనూధనూడవు
నగునిన్ను నిర్జిహలేకయే, నానాసోమల బంధుమండినని తల
చుచుంటివా ? “ఈకుష్టునితో నేను ! స్వలపరబలవిచారము
లేనిమూఢుఁ డీతఁ”డని నేను మిన్నక కరుణజూపుచున్నగులకా
కాలుదున్విచున్నావు ?

ఉ. కొండలఁ బిండిచేసి సురకోటులు మెప్పుగ నాడిగోచు
ద్దండపరాక్రమమ్ముగఁగఁగఁ దద్దము మామరు జూపుమన్ సవా
గండరగండలై తనరు శ కర్మశవర్తను లైవదైత్యులు
జెందిన శౌర్యవంతుఁ డని శ్రీ ! నిరు నియ్యెడ నెవ్వఁజాలనే ?

అర్జు—(పరిహాస మొనరించి) చెట్టుపేరుజెప్పుకొని కాయలమ్ముకొ
నుట నీకు బాగుగాఁ దెలియును.

చ పలుకులతోడ నేమిపని ? శ్ర మామకసమ్ముఖమగు నిల్చి ని
విసిరెశౌర్యధైర్యముల శ్ర విస్ఫురణం బొనరింపు మిఁక; మా
టలకయి భీతిఁ జెంద; సమరదన్ జరిపిండు; శక్తిఁ జూపుమా !
కలయికఁ గోరుదేని గతిఁ ; గాతుక మొప్పుగ నిచ్చి వేడుమా ?

ఇంద్ర—(కోపముతో) అరే ! సురాత్మా ! మాననాథమా ! పరాక్ర
మహీనా ! బాలుడవని కవికరించుచున్నగులకు హెచ్చుతగ్గుల
నాఁగించింపక, నోటికివచ్చినమచ్చున ప్రేలుచున్నావా ? కాని
మ్ము; నీపస నడంతురు.

అర్జు—ఇంద్రా ! పసనడంచుటకు నన్నెవ్వనిగా భావించితివి ? యుద్ధ
రంగమున నపజయం బెఱుంగనివిజయుడను సుమీ ! అలఁతి
వానిగాఁ జలకనమాట లాడఁగోకుము.

అ. వి రంధ్రమ్రాల నీవు శ్ర రాగామై గూర్చుండి
శరస మాడఁజెల్లు శ్ర దురమునందు

నిద్రపీనుఁ బారు న నదిరింపఁ జాలుదే ?

సాహసమ్ము మాని న చును వేగ.

ఇంద్రు—(కోపముతో, ఓరా! నీకు శరసాధానవైభవము నాకు లేదనుకొంటివా? లేక నీవలె శాస్త్రములు నేను చదువలేకను కొంటివా?

అర్జు—చదువకేద? కామశాస్త్రములు—

ఇంద్రు—అకామశాస్త్రముల నిరంకు చదువఁగలరా?

అర్జు—అబ్బే! యెవ్వరుచదువఁగలరు?

గీ. కామశాస్త్రముల్ పఠియించి న గమితకెక్కఁ

గోరుపీనుఁడు నడిరేయి న పోడివలెను

గూయవలయును; తరువెల్ల న వేయకనులు

దాల్చవలయును గాదె? ముగ్ధమ్ము చెలఁగ!

ఇంద్రు—(కోపాతేకముతో) మూఢా! తగినరీతిని నీకు బుద్ధిగఱప వలయును—నాశాస్త్రము బుద్ధిచెను. అయ్యది యగణ్యములగు జిహ్వలను జూచుకొని వైబడి పిశిరమెల్ల గఱవఁగలదు.

అర్జు—గరుడాస్త్రము నాయొద్ద నున్నది.

ఇంద్రు—మేఘాస్త్రమును బ్రయోగించెదను. జీవములపై నాస విడ నాడి హరినామస్మరణం బొనరింపుము

అర్జు—పవనాస్త్రముచేత దాని దుత్తునియ లొనరింతును.

ఇంద్రు—అయినా గాదుకొమ్ము. ఇదియే బ్రహ్మాస్త్రము. (చేతబట్టుకొని) అర్జునా! వినవా? నామాటవిని శరణనవా?

అర్జు—కుధరవై! నిబింకపుబల్కులకే పొంకమడంగి దాసోహమ్మో దుననుకొంటివా?

ఇంద్రు—భీ! మహాత్మా! నీ నెరుచేయగలవు? నీ కాయపు మూసి నది.

చ. నిరతము భక్తిశ్రద్ధలఁ బునీతమనమ్ముండ నొదు నేను సా
భరితముదంబుతో మునులఁబన్నములఁ దొలఁగించి దైత్యులన్
కరమున నెచ్చి మీరు వరదోర్బలశాలిని యేని బ్రహ్మమే!

... ..

[అంత నాకస్మికముగఁ దెరంగి] "శాంతిపుణ్యం శాంతిపుణ్యం"
తృడికొడుకుల యుద్ధము: కిది ప్రారంభమా!

ఇంద్రు (ఆగ్రయాశ్చర్యముతో) ఆవచ్చునా రెవ్వరుచెపుమా! ఇది
కింది అనాలో! కలవాడొజనుండు- నారకుండు

[అపుడు నారమండు ప్రవేశము.]

నారమండు. --

కరుణ భనంజయాహ్వాయినది! గాచెడు గామ్యము లిచ్చి ప్రీతితిత్తి!

ఇంద్రు - మహాత్మా! బ్రహ్మమానసపుత్ర! ఇదియేమి నాశిష్యము
నాగతి ముగించితిరి?

నాం-- మహేంద్ర! శాంతిపుణ్య మిలోమి రిల్లు కియ్యమునకుఁ
గడగుట భర్మమా? ఈయర్జును డెవ్వఁ డని బ్రహ్మత్రప్ర
యోగమున కాయత్రపడితివి? ఈతడు నినుమారుడు కాదా?

ఇంద్రు— మహర్షి పుంగవా! అనవసరముగా న్నాశవముం గోననానికి
బుద్ధి చెప్పలేదు?

అర్జు— నారదమునీంద్ర! నావలన నున్న తప్పేమియో మీరే
యోజింపుండు. లోకముల్లో సుతులకు మాతృదేవతకంటె వేఱు
దైవము లేదుగదా! తల్లికోరికను దనయులు నెఱవేర్చవల
యును గదా! మాతల్లి కుంతిదేవి యైరావతవ్రత మొనరింపఁ
గోరఁగా మేముప్రాధేయపూర్వకముగా బూజార్చ మొకపరి

తమద్విగజముం బంపుడని యీసురాధిపుని మాయన్నదమ్ముల
మేపురము వ్రాడ్కించితిమి. ఈతఁడు మాప్రార్థనమును నిరాకరిం
చినాఁడు. ఎగతెనుచు మాశృకాక్ష నీడేప్పుట నూవిధి హూట
చేత వేడికోలును నిరాకరించి యీవేప్పుటేగితో యుద్ధము
సేయు దలపడితిని.

నార—వత్సా! నావాసమునుగూర్చి అనురాధిపుని మురుగ్రహము
నకేకాని, మాగ్రహమున కీవు పాత్రుడవు కావు. (దేవేంద్రు
నుద్దేశించి) శచీకాంతా!

గీ. శోమరుఁ డౌలరు గోరెను; శ గోమరుఁ జూపి
కోర్కి నీడేర్చుమీ వేగ శ కుధరవైరి!

(అర్జును నుద్దేశించి)

జనకుడగు నిగ్రువై ప్తేపు శ సాహసముఁ

బలుప ధర్మమే? బ్రతిమారు శ పార్థ! నీని.

ఇగ్రు—దేవా! మీయూజ్ఞ యచుల్లంఘనీయము గదా! (అర్జును
నుద్దేశించి) నాయనా! ధరాజనూ! నీవుకోరినవెల్లఁ దప్పక నే
నొసాగుచును. సమరసన్నాహ ముచును.

అర్జు—(ఁజిలవీమిశ్చి) స్వామీ! అమరాధిపా! మీయనుగ్రహంబు
నాది ధియ్యుడ నయితిని నాయాశలు నెఱవేఱినవి. మీపుణ్య
విశేషంబు మాజని న్రత మొనర్పఁగలను.

చ. జనక! యవజ్ఞ చేసితిని శ సాహసబుద్ధి మరంబు సేయఁగా
మొససితి; ప్రల్లదంబుల సోపూర్వగతిన్ వదిలించినాడ; న
న్ననుపమమైనప్రీతిమెను శ నాదృతిఁ జూపుచు నేలు మయ్య! నీ
తనయుడ నందుఁగాదె? నగ శ ధైర్యసమాన! శచీమనోహరా!

(అని పాదములపైఁ బడును.)

ఇంద్రు—(లేవఁదీయుచు) కుమారా! లేమ్ము. ముందు కానున్నకురు
క్షేత్రమహాసంగ్రామములో ననివార్యశౌర్యధోరేయుం డగురా
ధేయుని నీవు జయింపవలసియున్నది. అకూఠితభుజబలకురా
క్షమోపేతులగు భీష్మద్రోణకృపాశ్వత్థామల నెదిరించి పోరవల
సియున్నది. కనుక నీశక్తి బరీక్షింపఁగోరి యీగతిని సంయుగ
మునకు సంసిద్ధుఁడ నయితిని. అంతియేకాని వేఱు కాదు. నీ వ
స్యథా భావింపవలదు. నీకుఁగల కోర్కలం జెప్ప మిగిల్తును
అర్జు—తండ్రి! దేవతాసార్వభౌమా! అనుమానంబగు త్వదీయకరు
ణావిశేషంబు మాయెడ నివృత్తిల్లినఁ జాలదా? వేఱుకోరిక
లేమున్నవి?

ఇంద్రు—ధార్తరాష్ట్రులతోడియుద్ధమున నీవు కర్ణుని జయించునట్లు
మాయం బన్నెదను.

అర్జు—(జనాంతికముగ) ఆర్యా! ఆమాట నీకలహఁగోజనుఁ జాలకి
చిన నిరీకమున్నది?

ఇంద్రు—అగునగును. ఈతఁడు తనజన్మమధ్యమునఁ బొసఁగించినసంధి
యిదియొక్కటియే!

అర్జు—జనకా! మాజననిగా రొనరింపనున్న యైరావతవ్రతమునకు
మీరు—కామధేనువును, గల్పవృక్షమును, రంభాద్యక్షరఫలను,
దిగ్గజంబును, ఉచ్చైశ్రవంబును వెంటనిడుకొని తప్పుక రావల
యును వచ్చి మీచిడ్డలమగు మ మ్మాసందింపఁజేసి, నిర్విఘ్నం
బుగ వ్రతమును సమాప్తిఁ జేయింపవలయును. సుముహూర్త
నిర్ణయమైనపిమ్మటఁ దమదర్శవార్ధమై నేను మగిడి యరుదెం
చెదను.

ఇంద్రు— సంతోషము.

అర్జు—ఇంత నాకు సెలవొసంగుడు. యుద్ధపర్యవసాన మేమగునో
యని యట మాయన్న ధర్మనందనుడు వేగిరిపడుచుండును.

ఇంద్రు—వత్సా! నీ వేగుము. నీకు శుభములు చేసూతుగాక!

అర్జు—చిత్తము. (నిష్క్రమించుచు)

నార—అమరాధిపా! ఈతడు సామాన్యమోనవుడు కాడునుమా!
భూభార ముడుపుట కవలగించిననరుడు!

ఇంద్రు—స్వామీ! ఆకు తీదేవి యిప్పు డైరావతముతో వ్రతము
సేయవలయునని కోరుటకుఁ గలకారణ మేమి?

నార—ఏమియులేదు. ఈమధ్య గాంధారిదేవి యైరావతవ్రత మొనరిం
చినదికదా! అప్పు డామె మృత్తికతో నైరావతవ్రతమును
నిర్మించి పూజించినది. ఆమహోత్సవముం జూచుటకుఁ గుంతీస
హితపాండవుల కాహ్వానము లంపుమని యాగాంధారి తనసుతుఁ
డగు దుర్యోధనునకుఁ జెప్పగా నాతఁ “డల్లే” యని వీరలం
గులవమానినాడు. కుంతి, తమ్ముఁ బిలువక సోవుటకు గాంధా
రికిఁ గలగర్వమే కారణమని యెంచి నీనిమ్రోలఁ దమకు జరిగి
నపరాభవమునుగూర్చి నిలపించినది. అంత నీతఁ డామెశోక
మును వారించుచు- “వెదతల్లిగారు మృత్తికతో నైరావతమును
జేసి పూజించిరి కాని, మీకు నేను యధార్థముగ నైరావత
మునే తెచ్చియిచ్చి మీచేత వ్రతముం జేయితు” నని ఘోర
మగు శపథముం బూనినాడు.

ఇంద్రు—అదియూ సంగతి! రండు- సోవుదము.

నార—మంచిది. (ఇరువురు నిష్క్రమింతురు.)

తెర వ్రాలును.

చతుర్థాంకము—సంపూర్ణము.

ఓ. మ.

శ్రీ రామా !

అరున ప్రతిజ్ఞ

అ ను

విరావత వ్రతము.

పంచమాంకము.

మొదటిరంగము — నారణావతము.

[ప్రవేశము: — ధర్మజ, భీమ సకుల, సహదేవులు.]

ధర్మ — సోదగులారా ! ఎంతచెప్పినను విరళ, మనయల్లునూ డాయను
శేంబ్రానితో యుద్ధముసేయ నేగినాడుకదా !

ఉ ఆతఁ డనేకయుద్ధముల నాటియుఁ దేటియు నున్నవాడు; వి
భ్యారబలాధ్యుడై సతము నాతతశక్తిని చానవోన్నతిన్
వీతము సేసినాఁ డనిఁ బ్రవీణతఁ జూపి చెలంగె; తమ్ముఁడా !
నీతిని దప్పనొల్లని పునీతమనస్కుఁడు; మాయ రోయుఁగా !

ఆశచీంద్రుం డేమేమాయలాబన్ని ప్రాయమునఁ బిష్టయగు
విజయుని సలయించెనో ? ఇతఁకు యుద్ధవర్యవసాన మేమయి
నదో ! నాహృదయము ధనాజయుని జూచుటకు మిక్కిలి వేగి
రించుచున్నది.

భీము—అగ్రజా! మీ కింతభయ మొందులకు? సందేహ మెందులకు?
మనవిజయుని సామాయ్యునిగా బావించుచున్నారా? వానిపరా
క్రమము నిర్జరులకుపైతము ప్రశంసనీయుము—వానిధైర్య మనం
తము- వానిసాహస మనుపమానము.

ఆ. వె. వేయికనులజేసి శి విక్రమంబుచు జూపి

యుద్ధభూమి నొంది శి యుద్ధశక్తి

జయము గాది యతడు శి చనుదెంచు జయ్యన

శంక లేల నయ్య? శి స్వాంతమంగు!

వానికి గలశక్తి మాతో నెవ్వరకుఁగాని లేదనుట నిక్కువము.

ఇగ్రాహి వొక్కరుండే యననేల? ముప్పదిమూఁగుకోట దేవతలు

పైబడినను జయింపఁగల కిట్టి యర్జునుఁడు! అంగులకేకదా

గాధేయుండు వానియెడ మాత్సర్యమునాని యెల్లవేళలయందు

గుర్మార్గుఁడగు నాసుయోధునితో లేని వికారములూ

నెప్పుడూగురు!

సకు—అగ్రజా! ధిక్కరించినా! ఆయుర్రుఁడు మహోద్ధంశబలం నే

యగుఁగాక! అనివార్యశౌర్యధుర్యుండే యగుఁగాక! కాని

వానియాటలు మనవిజయునిమీల సాగవు. చేష్టితో నాయు

ధమున్నుతవతకుఁ గంతముతోఁ బ్రాణములున్నంతవతకు, మీ

యవ్యాహనురాగము తిన్నగాఁ బ్రసరించుచున్నంతవతకు మీయ

న్నదమ్ములను దేటిపాఱఁజూచుట కేరికి సామర్థ్యమున్నది?

అదియుఁగాక, అర్జునునిపరాక్రమక్రమంబు మీరెఱుంగరా?

మొన్న కరువీరులుచు మేమును గలిసి మాపించినయస్త్రవిద్యా

కౌశల్యమునఁ బ్రథమగణ్యుఁ డర్జునుఁడేకదా! వానిమీల

దేవేంద్రు నంతపెద్దగా భావించునేల? భార్గవశిష్యులగు రాక్ష

సులఘాక కాఁగలేక యెన్నిమాఱు లాశచివల్లభుఁడు రాజ్యమును

పూజ్యంబులగు సమృతభాంజానులను విడిచి యాత్మరక్షగా
గమై యడవులకుఁ బాటలేను?

ధర్మ—సహదేవా! నీ వేనుండువు? మీదిన్నన్న సహస్రాక్షుని నెది
రించియుండునా?

సహ—అగ్రజా! అన్నగారు నిలింపవల్లభునితో యుద్ధమునకు సిద్ధపడి
యుండవచ్చును. కాని యాయువులకుఁ బోరయియుండునని
నేను భావింపను— ఏలందురా? తృప్తికొడుకులకలహముం
బాచి త్రింశత్కోటిదేవతలును దక్కుగల మునిజనులను
మిన్నకుండురా? ఆసనుయముఁ కేపుశ్యాత్మృద్యులఁ జను
నెంచి మీ కిది తగదని పలికి యువులను వారిందియుండఁగూ
డదా? లేక మనవిజయునిశౌర్యాతోపంబునకు వేల్పుపోడు
వెనుకంజ వేసియుండఁగూడదా?

ధర్మ—నే నామాటను విశ్వసించను.

సహ—అగ్రజా! ఇదిగో, దక్షిణభుజ మదరుచున్నది. చిన్నన్నగారు
సఫలీకృతమనోరథులై మందస్మితవదనారవిచులై యచరికాల
ములోనే రాఁగలరనుట నిక్కువము. శ్రీమన్నారాయణస్వరూ
పుండును, యగువంశదీపకుండును, సనకసనాదనాదిమునిజననా
దితుండును నగు సందనందనుండు మహయెడఁ బ్రసన్నుడై
యుండ మనకుఁ గొఱులేగాని, యపజయముగాని సంభవి
యనా?

నకు—(ముందుఁజూచి సంతోషముతో) అగ్రజా! అగ్రజా! అదిగో!
విజయుండు విజయలక్ష్మీసమేతుడై యిట వచ్చుచుండెను.
ఆతనినగుమీమే కార్యసాఫల్యముం శిష్టకచెప్పుచున్నది.

ధర్మ—(పరికించి) అగునగును!

గీ. మోముదమ్మని జక్కంగా శ్రీ మొలకలెత్తి
నెలయుచుండినహాసంబు శ్రీ విజయసిద్ధిఁ
జాటుమిన్నది; క్రీడి యాశసర్వదేవ .
తాధిపుని గెల్చియుండును; శ్రీ ఆజిలోన !

[అపు డర్జునుఁడు ప్రవేశము]

అర్జు—అగ్రగా! ధర్మనందనా! నమస్కారము.

ధర్మ—ఆయుష్మాన్ భవ !

భీము—తమ్ముడా! కార్యసాఫల్యము నడసితివా? యుద్ధపర్యవసాన
మేమయినది ?

అర్జు—అన్నలారా! నేను యుద్ధసన్నద్ధుడనై వచ్చితిని మహేంద్రుం
డును, అస్త్రశస్త్రములంబూని యమరావతీపుర బాహ్యప్రదే
శంబునకు వచ్చినాఁడు.

భీము—యుద్ధము చేయుట కేకాబోలు !

అర్జు—వచ్చి నోటికివచ్చినమచ్చున మొదట చుచ్చుచినాఁడు.

భీము — బుద్ధి గలుగలేకపోయితివా ?

ధర్మ—సోదరా ! భీమసేన ! ముగ్ధుడక్కడఁగివచ్చితింతుమిల్ల జెప్ప
నిమ్ము.

అర్జు — ఆమాటలకు నేను తగినరీతిని సమాధాన మిచ్చితిని. “మోతండ్రి
శాసోపహతుఁడాయె” ననగా, “నీకంటె మోతండ్రి ఘనుఁడే.
నీవలె జలికిచేష్టలం జేయలేకు. చడిరేయి కోడియై కూయ
లేదు. ఘరసతిం గామించి యొడలెల్ల గన్నులం దెచ్చుకొనలేదు.
నీవుచేసిన ఘనకార్యములకు సిగ్గునందక పుణ్యాత్ముఁడు. దివం
గతుఁడు నగు మోతండ్రినామ మేల యుచ్చరింతు” వంటిని.

భీము (సంతోషముతో) సెహబాస్! తమ్ముడా! తగినట్లు మందలిం

చిలిచి ఈటపోటులకంటె దీప్రములగు నీమాటల కాతడు
తనవేయకన్నులనుండియు నీరు గార్చవలసినదే!

ధర్మ—(నవ్వుచు) అర్జునా! తరువాత నేమియిది?

అర్జు—అమాటల కాతడు గినిసి నామెన నాగాత్రమున్నదన్నాడు
భీము - సియొద్ద గారుడాత్ర మున్నదిదా!

అర్జు—అమాటలనే చెప్పితివి ఇదేవిధము నాస్వినాది మూతంతి కథి
కమయిది. అప్పు డాతడు రోవాచేశమున ప్రహృత్రముగా
దీని ప్రయోగింప యత్నించినాడు

ధర్మ - అబ్బా! గ్రంథము చాలవఱకు నాగినది

అర్జు—అప్పుడు నేను నారాయణాత్రమును సూధాపూజించిని ఈ
తనో బ్రహ్మమానపుత్రుండగు నారదుడు వచ్చి “తాక్షిణినుకు
లిట్లు కలహంపరా” దని ముప్పుచువురను వారిచినాడు. వారి
చుటమాత్రమేకాదు—“ఈ ముప్పుచుండు కోరినవెల్ల నిచ్చి
వానితో స్నేహం గొనరింపు” మని నుడివి నాసవు నొడబడి
చినాడు.

ధర్మ—(సంతోషముతో) ఆహా! తమ్ముడా! నిశౌర్యధైర్యసాహస
ములు ప్రశంసాపాత్రములు గదా! కని పెంచి వైద్యనాగిజీసి
నందులకుఁ దల్లిగాలియుగమును నీవొక్కరుండవే నెఱవేర్చితివి.
(కొంచెమోహి) అయిన నైరావరము మన కెప్పుడువచ్చును?

అర్జు— అన్నయ్యా! ఒక్కయైరావరముమాత్రమేకాదు నాడు నే
నొనరించిప్రతిస కనుగుణంబుగా—

సీ. భూసురకోటిని క భూరిదక్షణ లిచ్చి

తృప్తిఁబెట్టుటకయి క దేవసురభి

సలలితనృత్యంబు క సలిపి మోదముఁ గూర్చు

రంభోపురోంగ నాప్రముఖగణము

ఉత్పన్నానంతర శ్రీ మూలేగుటకుఁగాను

జవమునఁ దనకుచుఁ జైత్రవంబు

చక్కనివాచలోఁ చల్లి తోప మొసఁగఁ

బారిజాతావ్యయోపాదపంబు

6 ప్రతిమునానికి నచ్చుచు శతసంఖ్యాకు

శ్రీశీన వచ్చి మకు సోశ్రీశీ గూర్చు,

మాతృదేవత కోరిన భద్రకరియఁ

ననుపగల సేయు నామాయుగా.

భీము—సెహగా తన్నుఁడా! ఎవ్వరినాపట్టిని నశిమట కేరికి
నాము?

భీము తన్నుఁడా! ఇది నాలస్య మొగలకు' శ్రీ ముఖ్యునారిని
నివించి వ్రతము కు మునునాముచ విశ్వయిపాదా?

[అప్పుడు శౌముఁడు ప్రవేశము]

శౌము—రాగా! యుద్ధిగా! మాటగొనికే—పిలువఁబాదు టక్క

తేకువలెనే వచ్చితిని

భీము—(సంజోషముతో) ఆచార్యా! నమః కరము

భీము

భీము

భీము

సహ

శౌము—విద్వాంసా! శుభములు మీ కొదవుఁగాక!

భీము—ఆచార్యా! కొంతొకకార్యాగ్రమే మీ శిష్యుల కిమిగవలయు

ననుకొనియి. ఇంతలో మీ శ్రీ వచ్చితిని. కొంతకాలముక్రిందట

మా పెద్దతల్లి గాంధారిదేవి “యైరావతవ్రత” మనుపేరఁ బరఁగు

నొకవ్రతరాజము నొనరించిరి కదా!

ధౌమ్య—అగునట! మహావైభవముతోఁ జీసిరనియు నద్దానిని భవ
రించిచెప్పుటకుఁ బరమేశ్వరయిన శక్యము కాదనియుఁ గొందఱు
బ్రాహ్మణులు చెప్పఁగా నాలకించితి.

భీము—ఆర్యా! మీ రావ్రతము నకుఁ బోవలేవా?

ధౌమ్య—నాయనా! భీమశేనా! మిమ్ములను పాగు పింపవచ్చును—
. మీరు చెప్పుచున్నది—మీతోఁజేసినదెవఁడు నే నొక్కఁడూప
వటకుఁ బోవుచునా? (కొంచెమఁగ) ఛిన్నం! చెప్పుము.

ధర్మ—సూతర్ల కుంతీదేవియు వ్యక్తవ్రతమునే సూక్ష్మాచరిత్ర అగు
లకు మనముగూర్చును నుపేక్షించినై రావతా కానాఁకి
వచ్చుచున్నదే సీనాఁడు.

ధౌమ్య—ఆహా! సూతోషము- సైతోషము పార్థవిప్రతిథి యవస్థ
లభ్యము గదా!

ధర్మ—ఏతద్వ్రతరాజమనకు సుముహూర్తనిర్ణయ మొనరించి తల్లిగా
రిచే యథావిధిని దాని జేయించి మమ్ములను ధన్యులగా జేయఁ
గలంకలకు మిమ్ముఁ గ్రాంభించుచున్నాను.

ధౌమ్య—(అగోచర మభివ్రంబించి పిమ్మట) రాహు! అంతశాత్రవా!
చైత్రశుద్ధత్రయోదశీభృగునాసర మాశుభకార్యమున కౌత
యుఁ దగయున్నది.

ధర్మ—తమ్ములారా! మనగురువుగారు వదించినవెఱుగున నాగోజు
నాటికి మనము సర్వసన్నాహములు సమకూర్పవలయును

ధౌమ్య—ధర్మజా! నాకు సెలవిమ్ము. మరలవచ్చి కలిసికొంగును

ధర్మ—చిత్తము. ఈవ్రతమును నిర్వహింపఁ జేయుభారము మీదని
విన్నవించుచున్నాను.

ధౌమ్య—నీవు నా కామాటను వేఱుగఁ జెప్పవలయునా? సెల వొసఁ
గుము
(నిష్క్రమించును.)

ధర్మ—సోదరులారా ! వ్రతముహూర్తమునకు వ్యవధి తక్కువ కనుక మన మీలోపుననే జాగరూకతతో నేమటక, యెల్లకార్యములను నెఱవేర్చుకొనవలెను మనలో భీముడు సాధ్యుని, అర్జునుడు దేవకీవసుదేవులను, బలరామకృష్ణాదులను కవలలు తక్కుగలసమస్తరాజులకోమును విలువవలయున్నది. నేనరిగి ఛత్రరాష్ట్రభీష్మ ప్రణాదికుసుమిల నాహ్వనితును, మార్గమధ్యముననేయున్న సోమది త్రైల్బులనుగూడ వృక్షదగుడ పీలుచుదిగును

భీము—కాగ్రాహీదేవినో !

ధర్మ—ఆమెను దప్పక తీసికొనిగావలయును మత్తల్లిగారి గూత్రణాచార్యమున కామెయే కారకురాలగునా ! ఆమెను మన తల్లిగానే స్వమముగఁ గిలువవలసియున్నది

భీము—మన దిగ్రగు కొడబడఁజేసి నైరావతముం దెచ్చి తల్లిగాఁగ చేత వ్రతము సేయుదున్నామన నామె యన్యథా భావింకకుమనా ? తన్నుఁ బరాభవించుటకును, దనకొనుకులు లోకైకనిరులు గర్వముచేతను దల్లిగా వ్రతమునకుఁ బూనుకొనెనని వదిలకుమనా ? గుగ్మార్థులగు మర్యోధనాగులు మనయొక్కను, కుఁగిలిగిన యీవిజయమునకు మఱిన్ని విప్రులు తమకన్నులతోఁ జూసికొనుచురా ?

ధర్మ—భీమసేనా ! ఆమె యెల్లభావించిననేమి ? మర్యోధనుం డెట్లుతేడ్చిననేమి ? మనము చేయవలసినదానిని మన మొనరింపవలయును గదా ! లేకున్న లోకము వారినిలోతె మచలనుగూడ గర్హించునుగదా !

సహ—అగ్రజా ! ఈవ్రతమునకు రక్తోత్పలములు ప్రధానములని తల్లి

గారు వచ్చిందిరికదా ! వాని నెక్కడఁ దెత్తును ?

అర్జు—సహదేవకుమారుడు చక్కఁగా డ్డ ప్రికిఁ వెచ్చివాడు. రక్తోత్ప
లంబులు లంకారాజ్యమున నున్నవని నే నాలకించితిని.

ధర్మ—ఇప్పు డారాజ్యమును ధర్మపరాధులును. శ్రీరామసేచారి
రతుండును- భక్తగ్రాసమును- మహాత్ములను నగు విభీ
షణుడుగదా పాలించుచున్నాడు ?

భీము—అగును.

ధర్మ—వానికిఁ గలుగఁజేసిన ను- కవి లభింపఁగలదు. కాని యెవ రభివి
లంఘింపఁగలరు ?

అర్జు—అన్నా ! మీ కావించారము నలగు. వేళను వ్రాసి తిన్నఁగా
లంకాపట్టణమున రాజసభా స్రాధమునఁ బడునట్లుగా నుజ్జీ
మాచి కొట్టెదను.

ధర్మ—(సంతోషముతో) మంచి. ఆలేఖను జూచి యాపుణ్య
త్మంజే మనకోరికను నెఱవేర్పఁగలఁడు. ఇతఁ రండు- గోవు
దము.

(అందఱు నిష్క్రమింతురు)

తేర వ్రాఁతురు.

రెండవకంగము.—ధృతరాష్ట్రునికొలుపు

[తేర యెత్తగా ధృతరాష్ట్రుడు మర్యోధనుఁ- భీష్ముఁడు
విదురుఁడు- ఉచితానందుల నుపవిష్టలై యుండును.]

ధృత—గాంగేయా ! ఈమధ్య మనపాండవులకులవారై వివచచ్చు
టలేదు. వారును దల్లియు సేమమేకదా !

భీష్మ—మహారాజా! తెలియకుండుటేమి? ఎప్పటికప్పుడే వారిక్షేమ సమాచారముల నాలకించుచుంటిమి.

పిన్—అగ్రగా! పాండవులక్షేమమును మరుష్యవూత్రులమగు మన మరయకుష్మంతమాత్రమున వారి కేమిలోటు? భగవంతుడే నారిని రక్షింపఁగలఁడు కదా!

సీ. తాత్తిగో గిప్పుకుఁ శ్రీ బ్రీతిగో నాహార

మురుకూర్చి సర్వదా శ్రీ నోము నెవఁడు!

సన్యాసుకాలమా శ్రీ సద్వృష్టి దయచేసి

సనఘాశ్రముల ప్రజఁ శ్రీ దయపు నెవఁడు?

పపినాంతరముల శ్రీ వెలయువృక్షములకు

నలవృద్ధి గల్పించి శ్రీ నాకు నెవఁడు?

సూర్యచంద్రులచేత శ్రీ నీకలచేతరు

జగముల వెలుఁ గిచ్చి శ్రీ నాకు నెవఁడు?

గీ. తల్లిగర్భమునుండి భూశ్రవణి కనుపు

పడుటకే ముందు పాలను శ్రీ బరమప్రీతి

నొసఁగి పాలించు నెవ్వఁ డాశ్రయత్రమీత్ర

ముందు శ్రీహరియే వారిశ్రయంబి నుండు!

కున్యో—(తనలో) ఈతఁ డెప్పుడును వారన్నఁ బడిచచ్చును. వీనికిఁ గల పాండవపక్షపాత మింకెవ్వనికి నుండదని తలంచెదను.

భృత—వికురా! నే నెప్పుడు ప్రసంగవశంబునఁ బొందుపుత్తులచేరె త్తినను, నన్ను దూషింపకమానవు- వారిని భూషింపకమా నవు- ములుకులం బొలినపలుకులచే నన్ను నొప్పించినమాత్ర మున నేనేమిచేయఁగలను? సంతానము లేనివారు- బిడ్డలు లేరు లేరని నెత్తి మొత్తుకొని మఱుతురు. ఉన్నవారి కున్న కష్టము లెవ్వరెఱుంగుదురు? తేకున్నచో నొకటిచింత గాని.

ఉన్నప్పుడు ఉన్నచింతలకు లెక్కయేలేకదా ! పెంచి పెద్దవా
రింజీయుట కొకచింత ! విద్యాబుద్ధులు గలపుట కొకచింత !
నాకు సక్రమపథం బవలబింతుకో లేనో యనుకొకచింత !
అవలంబింపక వంశగౌరవమును బుద్ధిసేయుచో కరంతచింత
కదా !

దుర్యో (కోపముతో) తండ్రీ ! నూనలన మీకొంతచింత యెందుకు ?

అ. వె. కన్నులుతుల మమ్ముం గడిలిగోవలం ద్రోసి

చామకాజునుతులం బట్టియుతులు

గాగలం జేరి వంతిం గడిపి సుఖపుడె;

మమ్ముం బ్రియమీకుం గాడియగుచె ?

అన్నెములున్నెము నెఱుంగితిమా పై నాగ్రహితులే ?

విను—(తనతో) ఈతనికి గర్వభంగ మొందించుగాని నామనసు ఇం
తింపదు. (ప్రకా) పేమేమి ? దుర్యోధనా ! అన్నెపున్నెముల
నెఱుంగ ననుచున్నావా ? ఈమృషాగాఢము తప్పుడు నేర్పడింది ?
పాపము ! నోటితో ప్రేలిడిం గలవలేవేమో ! తండ్రీయగు సంక
భూపతితో—“మమ్ముం గడిలిగోవలం ద్రోసి వారికి బట్టి భి
షేకము సేయ” మనుచున్నావా ? అగుచును. వారికి నీవు
పట్టాభిషేకము సేయచుద్దేశించియేకాఁబోలును’ వృథాద్వేష
మును, నిష్కారణవిరోధమును వహించితివి ! చాలుఁబాలు చూర
కొనుము. సర్వపాతీయగు సర్వేశ్వరునికయిన భయమందనక్క
రలేదా ? బోకులకు జడియకున్న జడియకుండువుగాక !

దుర్యో—(కోపముతో) వృథాదా ! ఏదెట్లు పైబడియుం బ్రయోజన
మేయున్నది ? యుక్తాయుక్తముల నరయక, బాలురముగు
మమ్ముల దూలనాడుటయేకాని, నిష్పాత్రికబుద్ధితో వర్తింపవు
కదా !

భీష్మ—విదురా! నీవు విన్నకుడుము. యవరాజా! శాంతింపుము.
 మీలోమీ కీవాగ్వివాదము తగగు. లోకములో నొకరిభాగ్య
 మున కొకరు కర్తలు గాను. ఒకపుణ్యమున కింకొకరు హేతు
 భూతులు గారు. ఎవరికర్మాచారముగ వారు కష్టసుఖములు,
 సంతోషదుఃఖములు, దారిద్ర్యభాగ్యములు నందవలసిందే!
 భాగ్యనాతుని జెలుచువారు లేరు. భ్రష్టాకారుని బాగుపలుచు
 వారు లేరు. ఈమధ్యజరిగినవింతరు విరుండు. చాలకాలముక్రి
 డిట గాంధారిదేవి యైరావతవ్రతమును గావించెను గదా!

శ్రీరత్న—అగును.

భీష్మ—అవ్రతమునకు గూతీదేవిని బంచపాండవులకు సహారమాలుగ
 నాహ్వనింపకపోవుటచేత నాను దీరురాత్ర యీమధ్య నొకరి
 కిమున గిన్నెను మిన్నెరుగా గార్చుచు నెవకు గాంధారిదేవివ
 లల గొప్పపరాధనము జరిగినదని నూమె నిలపించినట్లు!

శ్రీరత్న—హా! అహ్వనింపకపోవుటయే నిజమయిన గొప్పతప్పిదమేకదా!

విదు — (జనాంతికిముగి) లేదు కిప్పుడు అోచినిదికాబోలును!

శ్రీరత్న—అమరనదీనదనా! తరువాతివిషయ మాంతుండు.

భీష్మ— అగ్నును దామెద్యముం బాపుచు “నీవు విచారించకుము;
 నేను యథార్థముగ నుపేంద్రునైరావతమునే జెచ్చి నీమ్రో
 లబెట్టి నీచేత నావ్రతముం జేయించెదను. అయిలగదేని నేను
 పాండురాజునకుం బుత్తుండనేకాను. ప్రజ్వలితాగ్నిజ్వాలలలో
 బడి మ్రగిపోవుచు” నని శపథ మొనరించెనట!

శ్రీరత్న—(అదరిపడి) అ! అ! చాలవఱకు జరిగినదే!

కుర్యో—ప్రతిజ్ఞల కేమిలో! చేయుట తేలికయే; నెఱవేర్చుకొ
 నుట కష్టము గాని—

విదు—జరిగినవిషయ మంతయు నాలకింపరాదా? త్రిలోకకపికుండు నాపార్శ్వము ప్రశిష్టభంగమున సహించువాడు కాడని యెఱుంగుము.

ధృత—గూగయూ! పిచ్చుట నేమిజరిగినది?

భీష్మ—ధర్మరాజు తనతమ్ముఁ డొసరించినసనుచున్నునకు సంశయించి నేగినియైన దానిని నెఱవేర్చవలయునని ముగియుని మహేంద్రనియండకు రాకుబారిక బాటిరింట!

ధృత—(అశ్చర్యముతో) ఏమీ సాహసము! దేవతాసార్వభౌముండగు మహేంద్రనియెడికే రాకుబారిమా? ఎగిరి నాతఁ డాలోకముం కరిడోయినాఁడు?

భీష్మ—శ్రీకృష్ణుఁ డొసరినవిమానముమీఁద- తరునాతసంగతి విచారించి శిచిధ్రుఁడు పాండవసందేశమును దృఢీకరించి పట్టపుట నుండు నీయకొల్లక, యుద్ధమునకు సిద్ధపడెనట!

కళ్యాణ—(తనలో) అయిన నానిలింపవల్లభుని వజ్రాయుధ మీపాటి యర్జునుని ఊర్ధ్వలోకమునకుఁ బాపియేయుండవచ్చును.

ధృత—అపుడు క్రీడి యేరుచేనాఁడు?

భీష్మ—మహాతరశౌర్యధైర్యములతో నమరావతిపురంబునకుఁ బోయి యట మహేంద్రునితోడియుద్ధమునకుఁ దలకొనినాఁడు.

ధృత—(అశ్చర్యముతో) అహ! ఏమి వీనిధైర్యసాహసములు! పెక్కురిక్కలకంటె నొక్కరిక్కలతోడే వాంఛసియుండునునట్లు పనికిమాలిన దౌర్బాగ్యులెందఱున్న నేమి? అట్టియప్రతిమానశౌర్యసంకలింతుఁడగువాఁ డొక్కగుండున్నఁడటదే?

భీష్మ—ఇంద్రునిను లిరువురు బరస్పర ద్వేషములం బ్రకటించుకొని ప్రప్రయోగింబునకుఁ దలపడిరంట! అంతలో బ్రహ్మమానసపుత్రిండగు నారకుండుడయ్యెడ కరుగుబెంచి, వారిని సమరవిమా

ఖులం గావించి పరస్పరస్నేహభావంబున వర్తిలునట్లు సేసెను
గీర్వాణవల్లభుం డైరావతంబును, గల్పవృక్షకామధేనువులను,
అశ్వరసలను స్రవణమునకుఁ బంపనున్నాఁడు. అర్జునుం డదిరకా
లములోనే తల్లిచేత నావ్రతమును జేయింపనున్నాఁడు.

ధృత—ఆహాహా ! కుంతీదేవిజన్మ లెరించినదికదా ! వంశప్రదీపకుండగు
శ్శివాఁ డొక్కఁడు చాలఁడా ?

నిగోష్ఠ్య— నారదుడే సమయమునకు వచ్చి వారింపకున్న నేమైయుం
డదినో !

[అంత సేవకుఁడు ప్రవేశము.]

సేవ—జయము జయము నార్యభౌములకు ! వారణావతమునందీ యుధి
స్థిరమునాగజగారు వచ్చియున్నారు. తనురాకింగూర్చి ప్రభు
వులకు విన్నవించుమనిని.

ధృత— సేవకా ! సత్వరింబుచు లొనఁ బ్రవేశపెట్టుము.

సేవ— చిత్తము. (నిష్క్రమించును.)

[అంత యుధిస్థిరుఁడు ప్రవేశము.]

ధర్మ—(ధృతరాష్ట్ర) విగురభీష్ములకు సమస్కరించును.)

ధృత— నాయనా ! ధర్మనందనా ! జనవియు మీయన్నదమ్ములును
సుఖింబున చున్నారా ?

ధర్మ— దేవా ! అనవరత మత్యంతానురాగముం జూపుచుఁ గంటికిరె
ప్పవోలె మమ్ము రక్షించుచుండఁగా, మాకుఁ గొఱంత గోరం
తయియిన నుండునే ?

ధృత— ఇప్పుడే ప్రసంగవశమున గాంగేయుఁడు తా నాలకించినరీతిని
మనయర్జునుండు మహేంద్రు నెదిరించి తుద కైరావతమును
సంపాదించుటలోఁ బ్రకటించినశౌర్యసాహసములను జెప్పుచుం

డంగా, మేముదలు మాలకించుచున్నాము—అహా! ధర్మసం
వనా! అవక్రపరాక్రమోపేతుండగు ధనంజయునివలన నీవు
ధన్యుండ వయితివి కదా!

భీష్ము — ఒక్కధర్మచందనుడే యననేల? మానవకోటియెల్ల దరిం
చినది

ధర్మ—అచార్య! పితౄణాం!

అ. వి. పాండురాజసుతులపై గల ప్రేమచే

స్వల్ప పాగగుమంటి నాచెకాని.

పరశురాము నాజీ భంగముందించిన

ఘనుడెవ్వ; క్రీడిత ఘనుడె? చెప్పుమ!

భీష్ము—నాయనా! అచార్య! ధర్మ మెచ్చబడుచునో, అటు
జయలక్ష్మీ తాండవం నానెరిచుచుండును. కలువరహితమన
స్కంధులు- పవిత్రచరిత్రులు- ధర్మపథానుసారులు నగు మీరు
నేడుగాకున్న చేపయిన నిగూఢలయంబు నెరవ్వు బాలింపకుం
దరా? మీకీర్తిచంద్రులు దిగంతముల వ్యాపింపకుండునా?

ధృత—(తనలో) అన్నా! ఈగురుగారికి వారిపై నెంతప్రేమ!

ధర్మ—విద్యావయోవృద్ధులగు నోమహాత్ములారా! మీయందఱిద
యావిశేషంబుచేతను. సశ్వేద్యునికృపచేతను గాఢోపు ప్రాత్ర
శుద్ధత్రయోదశీభృగువాసరమునాడు మానవగారిచే నైరావ
త్తవతము సేయఁ దలపెట్టితిని. సతత్కర్మకార్యమువకు మీ
ల్లరు సకుటంబబంధుమిత్రసహచరముగా విచ్చేసి మమ్మాచ
రింపఁజేయ భక్తిపురస్కరంబుగ మిమ్ములం బ్రార్థించుచున్నా
డను. పిన్నలమగు మాకేమియుఁ చెలియకు. సమస్తధర్మముల
నెఱింగి, లోకానుభవశాలురయిన పుణ్యాత్ములగు మీరే యీ
కార్యమును జేయించి మాటఁ దక్కింపవలయును.

ధృత—నాయనా! కుమారా! ఈవఱకే మిమ్ముల నిక్కడ నుండనీ యలేదని లోకవీరం గుండుచూపిమి కదా! మీజననియూచ నియవ్రతమున కేలరాకయుగుము? తల్లిదండ్రులకోర్కుల నెడేర్చుటగోకదా తనయుల కర్తవ్యము! మీరొకటలకు బూని నెండులకు దేనెలకుఁగూడ మీచాత్ర కీర్తనయమే కదా!

ధర్మ—తల్లీ! మాదుండలిప్రేమాశీశచ ముచే స్వగం రంతియే —
మే ముక్కడనున్నాము? మీకగునకు భావులమే కదా!
త్యగి యావ్యాధి నానాశయమున మా కేకలంఠయు లేకు
(అన్యధను నుండంది) నోదగా! మీరు నాకువ్రతములు
వచ్చి నామభజనులచేత కోరుకడి మహానాసికాపాత్రయ
నలయును మీమా!

ధర్మ—నన్నా! ధర్మ! ఆమేయవ్రతిభాసంపన్నులగు నగుచును మహావ్రాసంతివాని నెరింగి చైరావతమును వచ్చి తల్లిగారి చేత వ్రతమును నీయిమిచూడరా, మేము కనులపండువుగా జూచుకు రాకుముమా?

ధర్మ—నోదగా! నికంటె వెక్కుబుగా మేము చేయుపరిలమా? పూర్వరాలగు పెదితల్లిగారిచేత నత్యంతవైధివంతులం నీయింది తివర్ణభ్యాసిని సుసాదిందితివికదా! (వృతకాష్టాంగుల చుట్టే శిరిది) ఆయ్యలారా! ఇక నా కినుజ్జ యిగును. ప్రోవాశభాదే పులను దక్కంగలబాధునర్థమును నావ్వనింపనలసియున్నది.

ధృత—నాయనా! నీ వేగుము- మేనుదఱము తప్పక రాగలము—
నీ కాసాదేహ మక్కడ లేదు.

ధర్మ—చిత్తము. (అని నిష్క్రమించును.)

ధృత—ఆర్యా! గాంగేయ! ఇకఁ గొలుపునాల్గితిము.

ధీమ్మ—మందిది. (అందఱు నిష్క్రమింతురు)

తెర | వాలును.

మూ. కవరంగము—గాంధారీమూరము.

[ప్రవేశము:—కుంతిదేవి.]

కుంతి—(తనలో) ఆహా! కన్యములు కాపుర ముండనేరవుగదా! చీకటివెలుక వెన్నెలవలె నిమమలకంతరము సుఖములు ప్రాపించుచుగదా! సంపదాధులగు ముఖ్యులై కాలవాహినిగో నిశ్చెచ్చు మార్పులను గ్రహింపజాలరు. ఈనాటిసుఖమే సుస్థిరమనియు, నీనాటిసంతోషమే చిత్తమనియు దలంతురు. తలంచి మిన్నకుండురా! నోడివారిని గర్హింతురు. తమభాగ్యోన్నతితో గులదూరగజాలనిదిర్యాగ్యుల నిసడింతురు. కాని యే నేళ కేమగునో యేరికెఱుక! నేటిభృత్యులను రేపు రాజు కావచ్చును. ఈనాటిరాజు రేపు భృత్యులను కావచ్చును గర్వ మేవ్వరికేని ద్రాజ్యము నీడలు బాడ్లగును—బండ్లొడలగుచుగదా! ఈగాంధారీదేవి నాడు గజలక్ష్మీవ్రత మాచరించుచు నన్నును నాసుతులను, ఆహ్వానింప మానినది! మే మెరులకే యుడిపోయితిమా! కుమారుండగు నర్జునునివ్రతిభావిశేషంబున నేను నాడ నాత్రతమును చేయనూటివిగదా! భగవదనుగ్రహంబున మహేంద్రుని డైరావశాబును, గల్పవృక్షాబును, గామధేనువును—వృత్త్యాబాసరించుట కప్పురసలను-బంపినాడు. లంకాధిపతియగు విభీషణుడు, అశ్వమండు శరచూలంబున బంపినలేఖ నరసి తత్క్షణమే రక్తోత్పలంబులం బంపినాడు- ఇక నా కేమిలోను! మనుజు లొకనినిం జెఱుపలేరు. పేరికనిం జాగుచేయలేరు. సర్వమునకుదేవుడే సమర్థుడు. ఆమహామహంబు తిన్న

గాజూచినచోఁ బ్రాణికోటికిఁ గోఱత నోరంతయు నుండను. ఇంతదనుక ససూయాభావంబుతో నాసుతులను గాంధారీదేవి యొక్క శ్రేష్ఠమతుండగు దుర్యోధనుండు చంపుటకుఁ బెక్కు మారణక్రియలూ బన్నినాడు. అవన్నియు భగవదనుగ్రహంబుచేఁ బన్నుంబు జెందలేదా? వారియసూయతోఁబాలు మే మనుదిన మభివృద్ధి జెందుటలేదా? (ముందుఁజూచి) అదిగో, గాంధారీదేవి యిటు వచ్చుచున్నది. నాయూహ్యసము సంగీకరించినో, లేక తన్నవమానముసేయుటకు సగర్వింబుగఁ దన్నుఁ బిలువవచ్చినాని భావించునో!

[అంత గాంధారి ప్రవేశము]

గాంధారి—చెల్లెల! కుంతీ! నీకును నీకుమాగులకును గుశలమేకదా! కుంతీ—అక్కా! మీయందఱుం గిరుజాంతరంగతై మమ్ముల నెల్లవేళిలఁ బొలిచిచుండఁగా మాకుఁ గోఱత యుండినా? మేమందఱము నిదయానలన ముఖముగ నే యున్నాము.

గాంధారి—చెల్లెల! ఇంతకుఁబూర్వము వ్యాసులవారిచేత నుపదేశంపఁ బడి నేను, ఏరావతవ్రతము సేయఁ దలపెట్టితినిగా! అన్తానిఁ జూచుటకు నిన్నుఁ బొండవసహితముగా నావలసినదని నీకొడుకగు దుర్యోధనునిచేతఁ గబురంపితినిగా! నీవు రాకపోవుటకుఁ గారణ మేమి? కుమారులనయినఁ బంపకపోయితివే? మనలోమన కింతవిభేదమా?

కుంతి—అక్కా! ఏమనుచున్నావు? నీవు దుర్యోధనునిచేతఁ గబురంపితివా? కబురంపినను నేను రాకపోయితివా? అయ్యయ్యా! ఇంతస్వల్పవిషయమునకే యసత్యమాడనేల? పిలిచినను రాకపోవుటకు మా కతిశయమా! ఆదుర్యోధనునకు నీవుచెప్పిన మాత్రము, ఆతఁడు మమ్ములూ బిలుచునా! పాండవుల నేగతిస

యినఁ బరిభవించువలయుననియు, వారి సంతమొందింపవలయుననియు దుర్మార్గు లాతనిచేవి నిల్లుగట్టుకొని సోగుచుండఁగా నాతఁడు వ్రతమునకు మమ్ముల నాహ్వానించునా! సోనిమ్ము. ఇప్పు డాయనవసరప్రసాగ మేల? అక్కా! నేను గజలక్ష్మి వ్రతము సేయ సనుకట్టితిని. అధానికి ను హోగ్రాసు కల్పవృక్ష మును, గామధేనువును, అపూరిసాను బుష్టైచినాఁడు. విభీషణుడు రక్తోత్పలాబులా బంపినాఁడు. నీవు నాకును స్వోవిధములచేతఁ బెద్దప్రతివా! నాకు బూజ్యుకాలపు. కిరుక నావ్రాత స మాలకించి మన్యథా భావింపక వచ్చి, రాఁగోవు వ్రతశుద్ధత్రయోదశీభ్యునాసరము. నాచేత నావ్రతముగ, జీయూపవలయును.

గాంధా—(తనలో) ఈమె నన్నుఁ బరాభవించుమిగులదా మూవ్రతము దల పెట్టింది! నాకుమాగులను శక్తివిహీనులని తెలియఁజెసినది! (ప్రకా) అమ్మాయీ! నీకుమాగులు పరాక్రమములును- వాని దేవతలను జయించి దిగ్విజయము చేఁగలిగిరి. నీవు మహావైభవముతో వ్రతమును జేయఁగలవు! ఇంక నే నాకులకు?

కుంతి—అక్కా! మీ రట్లనుట భావ్యముగాదు. మీ రన్యథా భావింపక తప్పక రాఁగలంనులకుఁ బ్రార్థించుచున్నాను. ఇంక నే బోయెదను. (నిష్క్రమించును.)

గాంధా—అహ! ఈమెగర్వము మేరిమీఱినదికదా!

(నిష్క్రమించును.)

తెర వ్రాలును.

నాల్గవరంగము—వ్రతశాల.

[తెర యెత్తఁగఁ గుంతిదేవి యైరావతప్రతిమను బూజించుచును- పార్వత్యులగుఁ బంచపాదపులు, మహేంద్రుడు, శ్రీకృష్ణుడు, ధృతరాష్ట్రుడు, భీష్ముడు మున్నగువారు ప్రవేశమా.]

కుంతి—(పూజను ముగించి లేచి నిలువబడి చేతులు జోడించి ధ్యానం జేయుచు) తల్లీ! గజలక్ష్మీ! పాపహారిణీ! పుణ్యప్రదాయినీ!

ఆ. ఎ ముఁదఁగోకములను నీ బుట్టించి గిట్టించి
ప్రాణికోటి నీ కిర మరణమందఁ
సమయూర్జున గది నీ చెలఁగుచుండెను నల్లీ!
నీకు ప్రేమకు దేను నీ నిశ్చలముగ!

గి. తనువు నిల్వక, సుఖము నిత్యంబు కాక,
నూతులకుఁ బుట్టినట్లై నీ మనుఁ తెపుట
ధవ్యధవదీనుపాదపద్మములఁ దలఁచి
కానిము క్తి నందఁగ లేకు నీ మనఃతఁగొంది!

తల్లీ! ఆశ్రితిజనకిల్పవల్లీ! నిశ్చలభక్తితో నిన్నుఁ బ్రార్థించుచుం
టిని. నాపాపబులను బోగొట్టుము. నాచోపంబులను మన్నిం
పుము (అని ధ్యాన మభినయించును.)

(అపు డప్పురసలు నాట్యము సేయుదురు.)

కుంతి—(పూజను ముగించి గాంధారిణి) అక్కా! నీకృపవలన నావ్ర
తము నిర్విఘ్నముగ సమాప్తి నందినదికదా!

గాంధా—అమ్మా! నాకృప యేమున్నది? అర్జునునిప్రతిభావిశేషము
గదా!

అర్జు—(చేతులు జోడించి తల్లిపాదములపై వ్రాలి)

గీ. అమ్మ! భవదీయకరుణాతీతయముచేత

నాఁడు చేసినప్రతిస నీనాఁడు నేను

కొఱతలేకుండ నెఱవేర్చికొంటిఁ గాదె?

ప్రజలు శ్లాఘింప బంతుగుల్ శ్రీ ప్రముదమంద!

ఇంద్రుడు—వత్సా! నీశౌర్యసాహసములును నీకుఁగల మాతృభక్తియుఁ బ్రశంసనీయములుగదా!

అర్జు—దేవా! మీరు మాకొనరించిన మహాోపకారమునకు మేము మిమ్మేమని శ్లాఘింపఁగలము?

ధర్మ—(ధృతరాష్ట్రు నుద్దేశించి) జనకా! మీరును ఓహ్లాసమును బెడ తల్లిగారును, అనుదెంచి పిన్నలమగు మాచేతఁ దల్లిగారివ్రత మును కేయించిన మీప్రేమాంతిశయ మనుపమానముగదా!

ధృత—వత్సా! ధర్మకందనా! నేఁడు మీవలన మనకు త్రియవంశమొలియుఁ బునీతమయినది.

భీష్ము—సవ్యసాచీ! నీసాహసము దేవతలకుఁగూడఁ గీర్తనీయమే. దుష్టశత్రుఁగణిష్టకరుణదీక్షాదక్షుండును- సర్వజ్ఞుండును- సర్వ వ్యాపీయు- సర్వలోకేశుండును- శ్రీమన్నారాయణావతారస్వ రూపుండును నగు శ్రీకృష్ణభగవానుఁడు నీకు సాయమైయుం డఁగా నీవొనరింపఁజాలనికార్యము లేమున్నవి?

శ్రీకృ—గాంగేయా! పాండవులపురోభివృద్ధికి వారిశౌశీల్యమును ద్వక్షి యాశీర్వాచనప్రభావంబును హేతువులమట సమంజసముగదా!

అర్జు—స్వామీ! యదునందనా! నీకటాక్షమున నాకుఁ బ్రతిజ్ఞపాలన మయినది.

కృష్ణ—అయిన నిం కేమికావలయును?

అర్జు—చేవా! పెద్దలయాశీర్వాచములేప్పు నింకేమికావలయును?
అయిన నిట్లుగొంక!

గీ. ధరణిఁ బ్రజలెల్ల సర్వదా శ్రీ ధర్మబుద్ధిఁ
గలిగి వర్తిల్లి సుఖములఁ శ్రీ గ్రామిగాక!
తల్లినే దైవముగ నొచి శ్రీ యుల్లమలర
నామెకోర్కుల నెచ్చి శ్రీ యలరుగాక!

అందఱు—తథాస్తు! తథాస్తు! తథాస్తు!!

తరవానియ.

పంచమాంకముతో సర్వము
సమాప్తము.

అనుబంధము - సాంగ్సు

పాండురాజు:—(మంత్రియగు సుధర్మనితో వేటకువచ్చినప్పుడు.)

1. సచివా ! పాపమాయెగా ! సచివా ! పాపమాయెగా

అ అ అ అ సచివా !

ఇలగిలసర్వశాస్త్రములు సలలితగతి - 'న -

హింసాపరమీధర్మక' అనివా

కొనుచును తెలిగియు - సచివా ! పాపమాయెగా !

శ్రావణముగ నారాచములను

వదలి వ్యవృత్తిగంబులఁ జూపితి నీ

పాపము ననుగట్టికుడుపకుడునే ? నే నీధువి

సుఖముఁ బొందనోపునువా ? సచివా !

2. సుధర్మడు:—(పాండురాజుతో)

భేదమేల రాజా ! యీగతి మది భేదమేల రాజా ! భేద !

పరులకష్టములఁ దనక

ప్రములని భావించుటయేకదా ! పరసుధర్మమును

పశువుల నిశువుల పైబడి

చంపుచునుండెను దుష్టజాతువులు - వానిం

దెగఱుప్పట పాపమా ? అందులకై యెదఁ

దాపమా ? లోకోపకృతి

సల్పెడి ధీరులు - వీరులు - సూరులు - పాండురాజులని

ఖ్యాతిని గాంచిన మీరే యిటుఁ గుండ

నేల ? పురజనులెల్లరుఁ దమయిదుమాలు

మీదయఁ గడచుటచేఁ గడు
ముదమున నివసించుదుగా ! అటవీమృగ
ములకయి భయమొదరుగా !
హయిచెలఁగ నెల్లవేళలందు మిమ్ము
సంస్తుతింతుగా !॥ భేదమేల ? రాజా !

3. పాండురాజు మంత్రితో—

భీకరమగు నాప్రతాపంబునకు భీతిపాలవే ? మృగముల్ ?! భీ!
చూడమగు - ను - ద్దండ - బలమన శరములఁ
బులువీరిఁ జూడిసే శీత
ఖడ్గమచే - బులులను - నుత్తమదే
భిములను - గొడకసంతానములను - పింగపుఁ
గొదమల నుక్కాడితిఁ జక్కాడితి. భీకర,
ప్రజలకు నిక జాతుభీతి
జానెనుగా ! భీతియు రవ్యంతయుఁ
బొందకుండ జెందమలను హయితోడ నున్నగా ! భీకర॥

4. మునిదంపతులు—

హా ! హా ! హా ! విధి ! ఎంతచేసితివి విధి !॥ హా॥
ఎఱిసూపంబుల నేకాంతంబున
నడవులఁ బరుల కళకృతి సలుపక - క్రీడలు
విహరించెడిమము గర్వాంధుఁడు -
కల్పపచిత్తుఁడు - కష్ట మందఁజేసె -
ప్రాణములకె నష్టమువాటిలె
నేగతి నెవ్వరిక రక్షింతురు మము?

దీనులమైతిమి - హా హా హా! విధి! హా!
 సుర్భరసంధానమునఁ బ్రాణములను దీసెఁ
 బొడురా - బాధమును - పా -
 పాత్ములు - కనులఁగాన కీగతి
 సాధత, మముఁ జూపెనా!
 బలవన్మరణము కొంకలు తెట్టి - పా -
 తము నేరితిమి! - గతి నెవ్వరిఁ
 జూపితిమి గద! హా! హా! హా! హా!

5. పాదములు - (పాదములు పుట్టును తనలో
 పాదములు ఇంక ప్రతుకులు కే కొరవైనవి - పాదములు
 సర్వములు - పాదములు -
 పాదములు నడవతలము?
 సుఖము విక్రమము సుఖము పాదము -
 వరుడను నే భార్యలఁగాడిను
 జూపి యేగి వచ్చుచు
 వచ్చుమురితురు? ఎవ గీనుని
 రక్షింతురు? మునికోపమున దా
 రుణశాపమున నన్ను దగ్ధుని కీసెను - అకటా!
 జీవించియున్నవలె
 తరుకు బెరుకు మాపులగో
 గోయ్యారపుడకలతో -
 గతి నువచ్చుకాంతల నే నేగతి విడిచానుదు|| అకటా!

6. మోసమాయగా మంత్రీ! మోసమాయగా!! మోసము

పొదచాటున విన్నవనసాదది నే

మృగమని భావించితి

నంతెకాని - పరిశీలించనైతి నక్కా!! మోస!

ఓకి నపకృతి సల్పయ - తెలియక ముని

దాడతులకు మరణంబును

రెచ్చిపెక్కి ముప్పు శిష్యుకొంటిగా!! మోస!

7. సుధక్రుమ-

ఆర్యా! శాంతి నగుడి! ఆర్యా!

ప్రార వశం నిశిత్రా

పీచెయ్ నా శాక దాగుణమగు శాశ్వంబు

శిశి గుణదశాగూఢ?

ఎంతవిలపించిన ను మన సుంతయు

గుడి గోగు ఆర్యా!

8 కుంట:- (పాపరాజమృతకేబరమును నూచి)

నాథా! నరుణులు గోరునే? నాథా

నీచరిణులుల గొలిచెడిభాగ్యము

దూరమన కే నాగుణి

బ్రతుకగలనె? మనోహరా! నాథా!

ఱత్యాదరమున సంతాపంబు పలవరించితివి -

కలవగించిసే - ఆకర

మాత్మునికృపచే నరుద్రుని ప్రాపించిన నీగతి

నిరంగతుండ వైతివే? నిరు

జాడజాలనే? నా కే తెలువిక పుడమిని

నీగతి బ్రతుకును? సహగమను

జానరించినవో - సుతులను నాకెడు
పుణ్యత్ను లెవ్వరో? నాథా!

9. మాన్రి:—

నాథా! బ్రతుకంటే పృథ్వివై నాథా!
త్వ - దీయ పదాచిత సేవను
గాసిన మంద భాగ్యమును నేను
బ్రతుకంటే పృథ్వివై -
చంద్రాన్యయచంద్రుడవు అనకక
గాక్రిమోక్షేతుడవు కరుణకు - మ - నో -
మీరుండవు - ని వమరణోకమున కి -
మే మేగి భూస్థలి చూడఁగలము నాథా!
పలుకవేల కోపమా? నాలి లేకు మా -
పాపమా? సద యూతః
కరియిండువు - సద్ధర్మనిరితుండవు - ని -
వే యిగతి నున గాసి నోవ
న్యాయమా? నాథా! బ్రతుకంటే పృథ్వివై నాథా!

10. మార్కండేయుడు:—

ప్రాణత్యాగము సల్పఁజోకుడి! మీరు ప్రాణ
పాంశురాజు గిగంతయశోబు నా
జ్ఞించిమీచే - గర్భాచురూపముగ
నాకము చేరఁగఁజోయినాడు - 1 ప్రాణ!
ప్రాణనాథు బాసియుంటఁ గాంతకుఁ గడుగడ్డమి,
కాని యేల జాలిఁదూల పసిబిడల మీ

పాపల నడవుల నిశుమలఁ

బడ విడనాడుదురె - కాంతలార! పాణి!

11 శృతరాక్షసిఁ—[వ్యాసుని సాదర్శివిశపుడు]

అసేనా! ధన్యమాయె నా నామజన్మ - ధన్యమాయెనా!

ముగ్ధకుం పిలకుం నన్దా

వశపురాణాల సారా

జలగిన మురులగు మిమ్ముల దర్శించుటచే

నీతికల్గెను దక్షిణ మన

మనమును గానెనా

పుణ్యము గొడిన నా జన్మనా!

12 రాగాని వ్యాసునితో—

దైవపాయనా! నామీ దైవపాయనా! దైవపా

శాతకచుకి మీ రత్నతమముదంబుల!

బురుగులు తరించుమార్గబులను బ,

కటితగు నేసినారు కాంతలు కామ్య

కిద్ది బడియుటకయి చేయదగి

వృతమును చెలువరె! అరుగొహింపరా! పు

నీతగతి నే గొరితును - శుభములు

పొందెద—నుశాత్తులగు మీ

రెలుగఁకాలని విషయము లీభవించు గలవే! । దైవపాయనా!

13. వ్యాసుని రాధానితో—

వృతము! చెలిపెదను వినుమా! ఇంతి! । వృతము!

నర్వశుభంబులు నొప్పొచ్చించెను మ

- హస్తరంబగు వ్రతముఁ జెల్పెదను వినుమా!
అతులితగతి నిండుఁ నహము నాహ్యభివేదిలు నై
రావతిముచు గొనితెచ్చి భక్తి న్నొచ్చుచు
తగు - రిత్తెల్లముల యథావిధి
భూసురి నాతర్పణముల దానిభర్తములు సేయఁదగుచు. (ప్ర)

14. కుంతిదేవి—

ధి' ఎన్నఁడైన నా కీవరిభవశోకిము పాయునే ఛ
నామఁ గాన, ఎన్ను విడినాకి కరు
హరియొకఁ గన్పెట్టినాకి ని మూ
స్థానముల నెన్నఁడైన స
ద్భుతముగి చెదవునే! వ శ మొఁగియును నా
కాథా మిమ్ము సహగవ మఁ
యివని మూలపీ గాభవనా నొచ్చి బకఁ జేసెను

15. అక్షుఁడు కుంతిశో—

అమ్మా' చిశివు గా కుందమ్మా' పి
వ్రతముగు దినుమంతయైన వ్రతఁ గదలఁకుమా
మృత్తికితో బఁతిమచు పికా -
పెదతల్లి గారు పూజించి! నే నప్రమాదమునబగు
శౌర్యోద్ధతి నిగుఁనియు ని
రించెద - హరునినైన వారిచెద - కిగులు విడువు
దిగ్గజమును వేచ్చెద నీమోలఁ
జెట్టినను - వ్రతమును అవైభవ
మున - నీచేత నే వేయుతును! అమ్మా' ।

[illegible]

శ్రీకృష్ణ యశోధారము.

గంభీరము:—ఈ శివుని ముత్యమును పుట్టించినది.

అంధ్రరంగములు వంతట గీర్తిగాంచుచున్న మహావాల్మీకి
 దుష్టసత్యభామల కీర్త్యంతః, భక్తిమయ నానాశముచేయించి
 వనుట యింను క్రోటమిద్దినది సత్యాదేవి నారదోపదేశమున అంధ్ర
 కే ధర్మను దానమిచ్చుట నాశముకు కృష్ణుని విధినిధి దిగ్వి నేలము
 ప్పాడుట. సత్యభామ కావే కృష్ణుని గొనుటచే తన యాధరణాది సమ
 ప్రపన్నునామిగిలో సరికూగలేకపోవుట. తుదకు భక్తితో విష్ణు
 యోగ తులసివళముతో కృష్ణుని తూచుట సత్యభామాగర్వభంగము
 తులసిచూపకర్మయము. అమరలక్షణచేయు వన్యములు తనమూ
 వాల్మీకిరాజము. పైల దు. 1

இந்த உத்தரவுகள் பற்றி, கமிஷனுக்கு பதில் எழுதி, ராஜ்ய

హస్తాశ్చాచ్యుతా వాతేషాం శత్రోరీకుః కింమా
 తస్మాత్తానాం భూతానాం తస్మాత్తానాం వాతేషాం శత్రో
 నానతేషాం వాతేషాం శత్రోరీకుః కింమా
 తస్మాత్తానాం భూతానాం తస్మాత్తానాం వాతేషాం శత్రో
 నానతేషాం వాతేషాం శత్రోరీకుః కింమా

14. కుంతదే—

కుంతదే— వాతేషాం శత్రోరీకుః కింమా
 తస్మాత్తానాం భూతానాం తస్మాత్తానాం వాతేషాం శత్రో
 నానతేషాం వాతేషాం శత్రోరీకుః కింమా
 తస్మాత్తానాం భూతానాం తస్మాత్తానాం వాతేషాం శత్రో
 నానతేషాం వాతేషాం శత్రోరీకుః కింమా

15. కుంతదే—

కుంతదే— వాతేషాం శత్రోరీకుః కింమా
 తస్మాత్తానాం భూతానాం తస్మాత్తానాం వాతేషాం శత్రో
 నానతేషాం వాతేషాం శత్రోరీకుః కింమా
 తస్మాత్తానాం భూతానాం తస్మాత్తానాం వాతేషాం శత్రో
 నానతేషాం వాతేషాం శత్రోరీకుః కింమా

బొబ్బిలి యుద్ధ నాటకము.

గ్రంథకర్త:—శ్రీసాద కృష్ణమూర్తికాశ్రిగారు.

కవి-కవిరాజు, కవిసార్వభౌమ, విరుదాంకితుడు, వీరాశ్వుర భయానక రససంకలితమగు ఆంధ్రవీరుల విషాదాంత చరిత్రమే యితీవృత్తము! కథానక మెంతప్రశస్తమో కవిత్వమంత జటిలము:—బొబ్బిలి కథ నరుంగిని యాంధ్రుడులేడు! బొబ్బిలి వేలమహిరుల సింహనాథము వీనాటకమున ప్రత్యక్షమందును, ప్రతిభవించును. రంగారాయని శీల సంపద, మేగళరావు ప్రతాపము, విజయరామ హైదరుల కోటల్యము, మల్లమూల సాక్ష్యయిత పౌరపము, బుస్సీదొర అమానుకత్వము రంగారాయని భగవానికి విజృంభణము శ్రీ యష్టాంకసహితమయ్య కష్టాంతసహితము గానూడ చిన రంగారాయ పట్టాభిషేకముతో భరత నాకయుల బాడిన నాటకరాజము. వెల రు 1—0—0

శ్రీకృష్ణ తులాభారము.

గ్రంథకర్త:—కీ! శే! ముత్తరాజు సుబ్బారావుగారు.

ఆంధ్రరంగములు దంతలు గీర్తిగాంచుచున్న మహానాటకము. రుక్మిణీసత్యభామల శ్రీకృష్ణభక్తి, భక్తిప్రేమల నాధారముచేసుకొనిని వసుదను యుగ ప్రకటనయినది. సత్యాదేవి నారదోపదేశమున ఆతని కే భర్తను దానయిచ్చుట నారదుడు కృష్ణుని ఏధివీధిని దిద్ది వేలము పాడుట. సత్యభామ తానే కృష్ణుని గొనదలచి తన యాధరగాది సమస్తసమగ్తితో సరితూగలేకపోవుట. తుదకు భక్తితో రుక్మిణీ యొక తులనీదళముతో కృష్ణుని తూచుట. సత్యభామాగర్వభంగము. తులనీసహస్రయము. ఆత్మరలక్షణుచేయు పద్యములు అసమాన నాటకరాజము. వెల రు 1—0—0

శ్రీసత్యనారాయణ బుక్ డిపో, పల్లిపర్తిపాడు బుక్ స్టెల్లగు, రాజమండ్రి.

భక్త తుకారాము

[భక్తిరసప్రభావమును వాటకరాజము.]

గ్రంథకర్త:—మధూరి శ్రీరామమూర్తికవిగారు.

ఇందు తుకారాముని భక్తి అత్యున్నతము. పాదురంగని నుంగు
మనస్సులగ్నమై, నిశ్చలమందరవసుడై, తనకెన్ని కష్టములు వచ్చినను
భక్తిప్రభావమున సరకుచేయక, తిథించిన భక్తశిఖామణి చరిత్రము.
మాస్వాజీవంశితులు అనూయగర్భుడై పలుకష్టముల పాలుచేసినను
మిత్రీవాత్సల్యమున వారికి భక్తిప్రబోధ మొనర్చి జ్ఞానవంతులజేసిన
భక్తాశోసరుని కథ. పద్యము లక్షరలక్షలు. వెల రు 1—0—0

దానవీరకర్ణ

—మధూరి శ్రీరామమూర్తికవిగారు.

పేరునకు దగిచట్టు నీ నాటకమునగు కర్ణుని చాత్పర్యము,
శౌర్యము, ధైర్యము, గాంధీర్యము మున్నగునవి చక్కగ చిత్రింపఁ
బడినవి. చదువ మొదలిడినచో జవరంటఁ జనువక విసువరనుట అతి
శయోక్తి కాదు. మృగుపదభూసుపై చక్కని పద్యరాజములతో
పరిదర్శనార్హమై యలరారుచున్నది. వెల రు 1—0—0

శ్రీసత్యనారాయణ బుక్ డిపో, కల్లవరపు టి బుక్ సెల్లర్సు, రాజమండ్రి.

